L. IVLII FLORI HISTORIÆ ROMANÆ EPITOMES

LIBRI QVATVOR.

ROMÆ,
Typis Francisci Caballi. 1639.

Superiorum permissu.

J. Oriani Spiritello
prestato questo libro al
Sig. Clerelli

LVCII FLORI Historiæ Romanæ Epitomes

LIBER PRIMVS.

POPVLVS Romanus, à Rege Romulo in Cæsarem Augustũ septingẽtos per annos, tantum operũ pace, belloq; gessit; vt si quis magnitudinem imperij cum annis conferat, ætatem vltrà putet. Ita latè per orbem terrarũ arma circumtulit; vt, qui res eius legunt, non vnius populi, sed generis humani facta discant. Nam tot laboribus, periculisq. iactatus est; vt ad constituendum eius imperium, cõtendisse virtus, & fortuna videãtur. Quare quum pręcipuè hoc quoq; sicut cætera, operępretium sit cognoscere; tamen

quia ipsa sibi obstat magnitudo, rerumq. diuersitas aciē intētionis abrumpit: faciam, quod solēt qui terrarū situs pingunt; in breui quasi tabella totā eius imaginem amplectar; nonnihil, vt spero, in admirationē principis populi collaturus, si pariter, atque in semet vniuersam magnitudinem eius ostēdero. Si quis ergo populum Romanum quasi hominem consideret, totamq. eius ætatem percenseat, vt cœperit, vtq. adoleuerit, vt quasi ad quendā iuuentæ florem peruenerit, vt postea velut cōsenuerit; quatuor gradus processusq. eius inueniet. Prima ætas sub regibus fuit, propè CCL. per annos: quibus circum ipsam matrem suam cū finitimis luctatus est. hæc erit eius infantia. Sequens à Bruto Collatinoq. Consulibus, in Appiū Claudiū; Quintumq. Fuluium Cōsules, CC. annos habet, quibus Italiā subegit.
Hoc

Hoc fuit tempus viris armisq. incitatiſſimum: ideò quis adoleſcétiam dixerit. Dehinc ad Cæſarem Auguſtū CCL. anni, quibus totū orbē pacauit. hic iam ipſa iuuenta imperij, & quaſi quędam robuſta maturitas. A Cæſare Auguſto in ſæculū noſtrum ſunt non multo minus anni CC. quibus inertia Cæſarum quaſi conſenuit atque decoxit: niſi quod ſub Troiano principe mouet lacertos & præter ſpē omniū, ſenectus imperij, quaſi reddita iuuētute, reuireſcit.

DE ROMVLO PRIMO Romanorum Rege. Caput I.

PRimus ille & Vrbis, & Imperij conditor Romulus fuit, à Marte genitus, & Rhea Syluia. Hoc de ſe Veſtæ ſacerdos grauida confeſſa eſt: nec mox fama dubitauit; quum, Amulij imperio obiectus in profluentem cū Remo fratre, non potuit

extingui. Siquidem & Tyberinus amnem repreſſit: & relictis catulis, lupa vagitum ſequuta, vbera admouit infantibus, matremq. ſe geſſit. Sic repertos apud arborē Fauſtulus gregis paſtor tulit in caſam, atque educauit. Alba tunc erat Latio caput, Iuli opus: nam Lauinium patris Aeneæ contēpſerat. Ab his Amulius iā bis ſeptima ſobole regnabat, fratre pulſo Numitore, cuius ex filia Romulus. Igitur ſtatim prima iuuentæ face patruum Amulium ab arce deturbat, auum reponit: ipſe fluminis amator & montiū, apud quos erat educatus, mœnia nouæ vrbis agitabat. Gemini erant: vter auſpicaretur & regeret, adhibuere piacula. Remus montem Auētinum, hic Palatinum occupauit. Prior ille ſex vultures; hic poſtea, ſed XII. vidit. Sic victor augurio, vrbē excitat: plenus ſpei bellatricem fore: ita illæ aſſuetæ ſan-

ſanguini & prædæ aues pollice-
bantur. Ad tutelam nouæ vrbis
ſufficere vallum videbatur: cuius
dū irridet anguſtias Remus, idq́.
increpat ſaltu; dubium an iuſſu
fratris, occiſus eſt. Prima certe
victima fuit, munitionemq́. vrbis
nouæ ſanguine ſuo conſecrauit.
Imaginem vrbis, magis quàm vr-
bem fecerat. incolæ deerãt. Erat
in proximo lucus: hunc Aſylū fa-
cit: & ſtatim mira vis hominum,
Latini, Tuſciq́. paſtores: quidam
& tranſmarini: Phryges, qui ſub
Aenea; Arcades, qui ſub Euandro
duce influxerant. Ita ex varijs
quaſi elementis congregauit cor-
pus vnum, populumq́. Romanū
ipſe fecit. Res erat vnius ætatis:
populus virorum. Itaq; matrimo-
nia à finitimis petiat: quia nō im-
petrabãtur, manu capta ſunt. Si-
mulatis quippe ludis equeſtribus,
virgines, quæ ad ſpectaculū ve-
nerant, prædæ fuere: & hæc ſta-

tim causa bellorũ. Pulsi, fugatiq. Veientes Ceninensium captum, ac dirutum est oppidum. Spolia insuper opima de lege, Feretrio Ioui, manibus suis Rex reportauit. Sabinis proditæ portæ per virginẽ: nec dolo: sed puella preciũ rei, quæ gerebant in sinistris, petierat: dubium clypeos, an armillas. Illi & vt fidem soluerent, & vlciscerẽtur, clypeis obruere. Ita admissis intra mœnia hostibus, atrox in ipso foro pugna; adeò vt Romulus Iouẽ oraret, vt fœdam suorum fugam sisteret. Hic templum esto, inquit, Stator Iupiter. Tandem sæuientibus interuenere raptæ, laceris comis. Sic pax facta cum Tatio, fœdusq. percussum: sequutaq. res mira dictu: vt relictis sedibus suis, nouã in Vrbem hostes demigrarent, & cum generis suis auitas opes pro dote sociarent. Auctis breui viribus, hunc Rex sapientissimus sta-

ſtatū Reipub. impoſuit; vt iuuentus diuiſa per tribus, in equis, & in armis ad ſubita bella excubaret: conſilium Reipublicæ penes ſenes eſſet; qui ex autoritate Patres, ob ætatē Senatus vocabantur. His ita ordinatis, quū repente concionē haberet, ante Vrbē apud Capreæ paludem, è conſpectu ablatus eſt. Diſcerptū aliqui a Senatu putāt ob aſperius ingenium: ſed oborta tēpeſtas, ſolisq. defectio conſecrationis ſpeciem præbuere. Cui mox Iulius Proculus fidē fecit, viſū à ſe Romulum affirmās, auguſtiore forma quàm fuiſſet: mandare præterea, vt ſe pro numine acciperent: Quirinum in cęlo vocari: placitū Dijs, vt gentium Roma potiretur.

DE NVMA POMPILIO.
Caput II.

SVcceſſit Romulo Numa Pōpilius: quem Curibus Sabinis agentem vltro petiuere, ob

inclytam viri religionem. Ille sacra, & cæremonias, omnẽq. cultum Deorũ immortaliũ docuit. Ille Pontifices, Augures, Salios, cæteraq. sacerdotia, annum quoque in XII. menses, factos dies, nefastosq. descripsit. Ille Ancilia atque Palladium, secreta quædã imperij pignora, Ianumq. geminum, fidem pacis ac belli: in primis focum Vestæ virginibus colendum dedit; vt ad simulacrum cœlestium syderum, custos imperij flamma vigilaret. Hæc omnia quasi monitu deæ Aegeriæ, quò magis barbari acciperẽt. Eò deniq; ferocem populum redegit; vt quod vi & iniuria occupauerant imperium religione atq; iustitia gubernarent.

DE TVLLO HOSTILIO.
Caput III.

Excipit Pompilium Numam Tullus Hostilius: cui in honorẽ virtutis regnũ vltro datum.

Hic

Hic omnē militarem diſciplinā, artemq. bellandi condidit. Itaq; mirum in modum exercita iuuentute, prouocare auſus Albanos, grauem & diu principē populū. Sed quum pari robore frequentibus prælijs vtrinq; comminuerentur, miſſo in cōpendiū bello, Horatijs, Curiatijsq. trigeminis hinc atque inde fratribus, vtriuſq; populi fata cōmiſſa ſunt. Anceps, & pulcra contētio, exituq. ipſo mirabilis. Tribus quippe illinc vulneratis hinc duobus occiſis; qui ſupererat Horatius, addito ad virtutem dolo, vt diſtraheret hoſtem, ſimulat fugam: ſinguloſq. prout ſequi poterant adortus, exuperat. Sic (rarū alias decus) vnius manu parta victoria eſt: quam ille mox parricidio fœdauit. Flentem ſpolia circa ſe ſponſi quidem, ſed hoſtis, ſororē viderat: hunc tam immaturum virginis amorem vltus eſt ferro.

Citauere leges nefas: sed abstulit virtus parricidã, & facinus intra gloriã fuit. Nec diu in fide mansit Albanus: nam Fidenate bello, missi in auxilium ex fœdere, medij inter duos espectauere fortunam. Sed Rex callidus, vbi inclinare socios ad hostem videt, tollit animos, quasi ipse mandasset: spes inde nostris, metus hostibus. Sic fraus proditorum irrita fuit. Itaq. hoste victo, ruptorem fœderis Metium Suffetium religatũ inter duos currus, pernicibus equis distrahit; Albáq. ipsã, quãuis parẽtem, æmulam tamen diruit: quũ prius omnes opes vrbis, ipsumq· populũ Romam transtulisset: prorsus vt consanguinea ciuitas non perijsse, sed in suum corpus redijsse rursus videretur.

DE ANCO MARTIO. Caput IV.

Ancus deinde Martius, nepos ex filia Pompilij, pari inge-

nio. Hic igitur & mœnia muro amplexus eſt, & interfluētem vrbi Tyberinum ponte commiſit; Oſtiáq. in ipſo maris, fluminiſq. confinio, coloniam poſuit: iam tum videlicet præſagiens animo, futurum; vt totius mundi opes, & commeatus, illó veluti maritimo vrbis hoſpitio, reciperētur.

DE TARQVINIO PRISCO. Caput V.

Tarquinius poſtea Priſcus, quanuis tranſmarinæ originis, regnum vltro petens, accipit, ob induſtriam atque elegantiam. Quippe qui oriūdus Corintho, Græcum ingenium Italicis artibus miſcuiſſet. Hic & Senatus maieſtatem numero ampliauit, & centurijs tribus auxit: quāuis Actius Nauius numerum augeri prohiberet, ſummus augurio: quem rex in experimentum rogauit, fieri ne poſſet, quod ipſe mente conceperat? Ille rem exper-

pertus augurio posse respondit. Atqui hoc inquit agitabam; an cotē illam secare nouacula possem. Augur: Potes ergo, inquit; & secuit. Inde Romanis sacer Auguratus. Neque pace Tarquinius, quàm bello promptior. Duodecim nanque Tusciæ populos frequētibus armis subegit. Inde Fasces, Trabeæ, Curules, Annuli, Phaleræ, Paludamenta, Prætexta: inde quod aureo curru quatuor equis triumphatur. Togæ pictæ, tunicæq. Palmatæ: omnia denique decora & insignia, quibus Imperij dignitas eminet.

DE SERVIO TVLLIO.
Caput VI.

SEruius Tullius deinceps gubernacula Vrbis inuadit: nec obscuritas inhibuit, quauis matre serua creatum. Nam ob eximiā indolem vxor Tarquinij Tanaquil liberaliter educauerat; & clarum fore, visa circa caput flā-

ma

ma promiſerat. Ergo inter Tarquinij mortē adnitente Regina, ſubſtitutus in locum Regis quaſi ad tempus, Regnum dolo partū ſic egit induſtria, vt iure adeptus videretur. Ab hoc Pop. Rom. relatùs incēſum digeſtus in claſſes, curijs atque collegijs diſtributus. Summaq. regis ſolertia ita eſt ordinata Reſpub. vt omnia patrimonij, dignitatis, ætatis, artium, officiorumq. diſcrimina in tabulis referentur; ac ſi maxima ciuitas minimæ domus diligentia contineretur.

DE TARQVINIO SVPERBO. Caput VII.

POſtremus omnium fuit regū Tarquinius, cui cognomen Superbo ex moribus datum. Hic regnum auitum, quod à Seruio tenebatur, rapere maluit quàm expectare: immiſſisq. in eū percuſſoribus, ſcelere partam poteſtatem nō melius egit, quàm acqui-

quiſierat. Nec abhorrebat moribus vxor Tullia: quæ, vt virũ regem ſalutaret, ſuper cruentũ patrem, vecta carpento, conſternatos equos egit. Sed ipſe in Senatum cædibus in omnes ſuperbia quæ crudelitate grauior eſt bonis, graſſatus, quũ ſæuitiã iam domi fatigaſſet, tãdem in hoſtes cõuerſus eſt. Sic valida oppida in Latio capta ſunt, Ardea, Otriculũ, Gabij, Sueſſa, Pometia. Tum quoque cruẽtus in ſuos. Neque enim filium verberare dubitauit; vt, ſimulanti transfugã apud hoſtes, hinc fides eſſet. Cui Gabijs, vt voluerat, recepto, atque per nũcios conſulenti quid fieri vellet, eminẽtia forte pauperum capita virgula decuſſit: quũ per hoc interficiendos eſſe principes intelligi vellet: quæ ſuperbia ſic reſpondit. Tamen de manubijs captuarum vrbium tẽplum erexit: quod quũ inaugураretur, ceden-

dentibus cæteris Deis (mira res dictu) reſtitere Iuuenta & Terminus. Placuit vatibus cõtumacia numinum: ſiquidẽ firma omnia, & æterna pollicebantur. Sed illud horrendum; quod molientibus ædem in fundamentis humanum repertum eſt caput: nec dubitauere cuncti, monſtrũ pulcherrimũ, imperij ſedẽ, caputq̀. terrarum promittere. Tamdiu ſuperbiam Regis Pop. Rom. perpeſſus eſt, donec aberat libido: hanc ex liberis eius importunitatem tolerare non potuit. Quorum quum alter ornatiſſimæ fœminę Lucretiæ ſtuprum intuliſſet, matrona dedecus ferro expiauit. Imperium tum Regibus abrogatũ.

ANACEPHALÆOSIS de ſeptem Regibus. Caput VIII.

HAec eſt prima ætas Pop. Rom. & quaſi infantia, quã habuit ſub regibus ſeptem; quadam fatorũ induſtria, tam varijs in-

ingenio, vt Reipub. ratio & vtilitas postulabat. Nam quid Romulo ardentius? tali opus fuit, vt inuadere regnum. Quid Numa religiosius? talem res poposcit, vt ferox populus Deorum metu mitigaretur. Quid illæ militiæ artifex Tullus? bellatoribus viris quàm necessarius! vt acueret ratione virtutem. Quid ædificator Ancus? vt Vrbem colonia extenderet, ponte iungeret, muro tueretur. Iam verò Tarquinij ornamenta & insignia quãtam principi populo addiderunt ex ipso habitu dignitatem! Actus à Seruio cẽsus quid effecit, nisi vt ipsa se nosceret Respublica? Postremo Superbi illius importuna dominatio nonnihil, immo vel plurimum profuit. Sic enim effectum est, vt agitatus iniurijs populus, cupiditate libertatis incitaretur.

DE

DE MVTATIONE REIPVB.
Caput IX.

IGitur Bruto Collatinoq́; ducibus & autoribus, quibus vltionem sui moriens matrona mandauerat, populus Romanus ad vindicandũ libertatis ac pudicitiæ decus, quodã quasi instinctu Deorum concitus, Regem repente destituit, bona diripit, agrum Marti suo consecrat, imperiũ in eosdẽ libertatis suę vindices trãsfert: mutato tamen & iure, & nomine. Quippe ex perpetuo annuũ placuit, ex singulari duplex; ne potestas solitudine, vel mora corrumperetur: Consulesq́. appellauit pro Regibus; vt consulere se ciuibus suis debere meminissent. Tantũq́. libertatis nouæ gaudium incesserat, vt vix mutati status fidem caperent: alterumq́. ex Consulibus, tantum ob nomen, & genus regium, fascibus abrogatis, Vrbe dimitterẽt. Itaq́;

substitutus Valerius Publicola, summo studio annixus est ad augendam liberi populi maiestatẽ. Nam & fasces ei pro concione submisit, & ius prouocationis aduersus ipsos dedit. Et ne specie arcis offenderet, eminentes ædes suas in plana submisit. Brutus vero fauori ciuium, etiã domus suę clade & parricidio, velificatus est. Quippe quum studere reuocandis in vrbem Regibus liberos suos comperisset; protraxit in forũ: & concione media virgis cæcidit, & securi percussit: vt planè publicus parens in locũ liberorum adoptasse sibi populum Romanũ videretur. Liber iam hinc Pop. Rom. prima aduersus exteros arma pro libertate corripuit, mox pro finibus, deinde pro socijs, tum pro gloria, & imperio, lacessentibus assiduè vsquequaque finitimis. Quippe quum patrij soli gleba nulla esset, sed statim

tim

tim hostile pomęrium: mediusq. inter Latium & Tuscos, quasi in quodam biuio, collocatus, omnibus portis in hostem incurreret. donec quasi cōtagione quadam per singulos itum est: & proximis quibusq. correptis, totam Italiam sub se redigeret.

BELLVM ETRVSCVM cum Rege Porsena. Caput X.

PVlsis ex Vrbe regibus, prima pro libertate arma corripuit. Nam Porsena rex Etruscorū ingētibus copijs aderat, & Tarquinios manu reducebat. Hunc tamen, quanuis & armis, & fame vrgeret, occupatoq. Ianiculo ipsis Vrbis faucibus incubaret, sustinuit, repulit: nouissime etiam tanta admiratione perculit; vt superior vltro cū penè victis amicitiæ fœdera feriret. Tunc illa Romana prodigia, atq; miracula; Horatius, Mutius, Clœlia: quę nisi in annalibus forent, hodie fabu-

bulæ viderentur. Quippe Horatius Cocles postquàm hostes vndique instantes solus submouere non poterat, ponte reciso transnatat Tyberium, nec arma dimittit. Mutius Scæuola Regẽ per insidias in castris ipsius aggreditur: sed vbi frustratum circa purpuratum eius ictum tuetur, ardentibus focis inijcit manum, terroremq. geminat dolo. Vt scias, inquit, quem virum effugeris, idem trecenti iurauimus. Quum interim (immane dictu) hic interitus, ille trepidaret, tanquàm manus Regis arderet. Sic quidem viri. Sed ne quis sexus à laude cessaret, ecce & virginũ virtus. Vna ex obsidibus regi data, elapsa custodiam, Clœlia per patriũ flumen equitabat. Et Rex quidem tot, tantisq. virtutum territus monitis, valere, liberosq. esse iussit. Tarquinij tandiu dimicauerunt, donec Aruntem filium Re-

gis manu sua Brutus occidit, su-
perq. *ipso* mutuo vulnere expi-
rauit: planè quasi adulterum ad
inferos vsque sequeretur.

BELLVM LATINVM.

Caput XI.

Latini quoque Tarquinios as-
serebant æmulatione & in-
uidia: vt populus, qui foris domi-
nabatur, saltē domi seruiret. Igi-
tur omne, Latium, Manilio Tu-
sculano duce, quasi in Regis vl-
tionem tollit animos. Apud Re-
gilli lacum dimicatur, diu Marte
vario; donec Posthumius ipse
Dictator signum in hostes iacu-
latus est (nouum & insigne com-
mentum) vti peterentur cursu.
Cossus equitum magister exuere
frenos imperauit (& hoc nouū)
quò acrius incurrerēt. Ea demū
atrocitas fuit prælij, vt interfuis-
se spectaculo Deos fama tradide-
rit: duos in candidis equis, Casto-
rem atq; Pollucem, nemo dubi-

tauit. Itaq; & Imperator veneratus est: natusq. victoriam, templa promisit: & reddidit, sanè quasi commilitonibus Deis, stipendiũ. Hactenus pro libertate. Mox de finibus cum eisdem Latinis assidue, & sine intermissione pugnatum est. Sora (quis credat?) & Algidum terrori fuerunt. Satricum atque Corniculum, prouinciæ De Veijs, & Bouilis pudet; sed triumphauimus. Tibur, nunc suburbanum, & æstiuæ Præneste delítiæ, nuncupatis in Capitolio votis potebãtur. Idem tunc Fesulæ, quod Capreæ nuper. idem nemus Aricinũ, quod Hercynius saltus: Fregellę, quod Gæsoriacũ, quod Tigris, quod Euphrates. Coriolos quoque (proh pudor) victos adeo glorię fuisse, vt captum oppidum Cn. Martius Coriolanus, quasi Numantiam aut Africam, nomini indueret. Extãt & parta de Antio spolia: quæ

Mæ-

Mænius in ſuggeſtu fori, capta
claſſe, ſuffixit: ſi tamen illa claſſis;
nã ſex fuere roſtratę. Sed hic nu-
merus illis ĩnitijs nauale bellũm
fuit. Peruicaciſſimi tamẽ Latino-
rũ Aequi & Volſci fuere, & quo-
tidiani, vt ſic dixerim, hoſtes. Sed
hoc præcipue Lucius Quintius
domuit, ille Dictator ab aratro:
qui obſeſſa, ac penè iã capta Mar
ci Minutij Cõſulis caſtra, egregia
virtute, ſeruauit. Mediũ erat for-
te tẽpus ſementis, quum patriciũ
virũ innixũ aratro ſuo, lictor in
ipſo opere deprehendit. Inde in
aciem profectus, ne quid à ruſti-
ci operis imitatione ceſſaret, vi-
ctos more pecudum ſub iugum
miſit. Sic expeditione finita, re-
dijt ad boues rurſus triumphalis
agricola. Fides numi nũ ! qua ve
locitate ! intra quindecim dies
cœptũ, peractumq. bellũ: pror-
ſus vt feſtinaſſe dictator ad reli-
ctum opus videretur.

BELLVM CVM ETRVSCIS, Faliscis, & Fidenatibus, Cap. XII.

Assidui verò, & anniuersarij hostes ab Etruria fuere Veientes: adeò vt extraordinariam manum aduersus eos promiserit, priuatũq. gesserit bellũ gens vna Fabiorum. Satis superq. idonea clades: Cæsi apud Cremerã trecenti & sex, patricius exercitus: & Scelerato signatur nomine, quæ proficiscentes in præliũ porta dimisit. Sed ea clades ingẽtibus expiata victorijs, postquã per alios atque alios duces robustissima capta sunt oppida: vario quidem euentu. Falisci se sponte dediderũt. Cremati suo igne Fidenates. Rapti funditus, deletiq. Veientes. Falisci quũ obsiderentur, mira visa est fides Imperatoris, nec immerito: quod ludimagistrum vrbis proditorem, cum his quos adduxerat pueris, vinctũ sibi vltro remisisset. Eam nãque

que Furius Camillus, vir ſanctus & ſapiens, ſciebat veram eſſe victoriã, quæ ſalua fide, & integra dignitate pararetur. Fidenæ, quia pares non erant ferro, ad terrorẽ mouendũ facibus armatæ, & diſcoloribus, ſerpentum in modum, vittis, furiali more proceſſerant: ſed habitus ille feralis, euerſionis omen fuit. Veientium quanta res fuerit, indicat decennis obſidio. Tunc primum hyematum ſub pellibus: taxata ſtipendia hyberna: adactus miles ſua ſpõte iureiurando, niſi capta vrbe, non remeare. Spolia de Larte Tolumnio rege ad Feretrium reportata. Denique nõ ſcalis, nec irruptione, ſed cuniculo, & ſubterraneis dolis, peractum vrbis excidium. Ea denique viſa eſt prædæ magnitudo, vt eius decimæ Apollini Pythio mitterentur: vniuerſuſq. populus Romanus ad direptionem vrbis vocaretur. Hoc tunc

Veientes fuere; nunc fuisse quis meminit? quæ reliquiæ? quodue vestigium? Laborat annalium fides, vt Veios fuisse credamus.

BELLVM GALLICVM.
Caput. XIII.

HInc siue inuidia Deûm, siue fato, rapidissimus procurrentis Imperii cursus parumper Gallorum Senonum incursione supprimitur. Quod tẽpus populo Rom. nescio vtrum clade funestius fuerit, an virtutum experimentis speciosius. Ea certe fuit vis calamitatis, vt in experimentum illatam putem diuinitus; scire volẽtibus immortalibus Dijs, an Romana virtus imperium orbis mereretur. Galli Senones, gẽs natura ferox, moribus incõdita, ad hoc, ipsa corporum mole, perinde ac armis ingentibus, adeò omni genere terribilis fuit; vt planè nata ad hominum interitum, vrbium stragẽ videretur. Hi quõdam

dam ab vltimis terrarum oris, quum cingerentur omnia Oceano, ingēti agmine profecti, quum iam media vastasset, positis inter Alpeis & Padum sedibus, ne his quidē contenti, per Italiam vagabantur. Tum Clusium oppidum obsidebant. Pro socijs ac fœderatis Populus Romanus interuenit. Missi ex more legati. Sed quod ius apud barbaros? Ferocius agunt. Exinde certamen. Conuersis igitur à Clusio, Romamq. venientibus, ad Alliam flumē cum exercitu Fabius Cōsul occurrit. Nō Cremeræ fœdior clades. Itaque hunc diem fastis Roma dānauit. Fuso exercitu, iam mœnibus vrbis appropinquabāt. Erāt nulla præsidia. Tum igitur, aut nunquā alias, apparuit vera illa Romana virtus. Quam primum maiores natu, amplissimis vsi honoribus, in forum coeunt: ibi, deuouent Pōtifice, Dijs se Manibus

conſecrant: ſtatimq; in ſuas quiſque ſedes regreſſi, ſicut in trabeis erant & ampliſſimo cultu, in curulibus ſellis ſe ſe poſuerunt: vt, quum veniſſet hoſtis, in ſua dignitate morerētur Pontifices & Flamines, quicquid religioſiſſimi in templis erat, partim in doliis, defoſſa terra, recondunt; partim impoſita plauſtris ſecum auferūt. Virgines ſimul ex ſacerdotio Veſtę nudo pede fugientia ſacra comitātur. Tamen excepiſſe fugientes vnus è plebe fertur L. Albinus; qui, depoſitis vxore & filijs, virgines in plauſtrum recepit. Adeo tum quoque in vltimis religio publica priuatis affectibus antecellebat. Iuuētus verò, quam ſatis conſtat vix mille hominum fuiſſe, duce Manlio, arcem Capitolini montis inſedit: obteſtata ipſum quaſi præſentem Iouem, vt quemadmodum ipſi ad defendendum templum eius concur-

rissent; ita ille virtutem eorum,
numine suo tueretur. Aderât in-
terim Galli: apertamq. Vrbē pri-
mo trepidarunt, ne quis subesset
dolus: mox vbi solitudinem vi-
dent, pari clamore & impetu in-
uadunt. Patentes passim domos
adeunt: vbi sedētes in curulibus
sellis prætextatos senes, velut
Deos Geniosq. venerati: mox eos-
dem, postquàm esse homines li-
quebat, alioqui nihil respondere
dignantes pari vecordia mactāt;
facesq. tectis inijciunt, & totam
vrbem igne, ferro, manibus solo
exæquant. Sex mensibus barbari
(quis crederet?) circa montem
vnum pependerunt: nec diebus
modo, sed noctibus omnia ex-
perti. Quos tandem Manlius, no-
cte subeuntes, clangore anseris
excitatus, à summa rupe deiecit:
& vt speciem hostibus demeret,
tamen ad spem fiduciæ panes ab
arce iaculatus est. Et stato quo-

dam die, per medias hoſtium
coſtodias, Fabium Pōtificem ab
arce demiſit, qui ſolenne ſacrum
in Quirinali monte conficeret.
Atq; ille per media hoſtium te-
la incolumis, religionis auxilio,
rediјt, propitioſq; Deos renuncia
uit. Nouiſſime quum iam obſidio
ſua barbaros fatigaſſet, mille pon
do auri receſſum ſuum vendi-
tantes, idq ipſum per inſolentiā,
quum, ad iniqua pondera addito
adhuc gladio, ſuperbe victos in-
creparent, ſubito aggreſſus à ter-
go Camillus adeò cecidit, vt om-
nia incendiorum veſtigia Galli-
ci ſanguinis inundatione dele-
ret. Agere gratia Dijs immortali-
bus, pro ipſo tantæ cladis nomi-
ne, libet. Paſtorum caſas ignis ille
& flamma paupertatem Romuli
abſcondit. Incendium illud quid
egit aliud, niſi vt, deſtinata homi
num ac Deorum domicilio ciui-
tas, non delata, non obruta, ſed

ex-

expiata potius & lustrata videatur? Igitur post assertam à Manlio, restitutam à Camillo Vrbem acrius etiam, vehementiusq; in finitimos resurrexit. Ac primum omnium illam ipsam Gallicam gentem nō cōtentus mœnibus expulisse, quum per Italiam naufragia sua latius traheret, sic persequutus est duce Camillo, vt hodie nulla Senonum vestigia supersint. Semel apud Anienem trucidati, quum singulari certamine Manlius aureum torquem Barbaro inter spolia detraxit. Inde Torquati. Iterum Pontino agro: quum in simili pugna L. Valerius, insidente galeæ sacra alite adiutus, retulit spolia. Et inde Coruini. Nec nō tamen post aliquot annos, omnes reliquias eorum in Etruria ad lacum Vadimonis Dolobella deleuit: ne quis extaret in ea gente, qui incensam à se Romanā Vrbem gloriaretur.

BELLVM LATINVM.
Caput XIV.

Conuerſus à Gallis in Latinos, Manlio Torquato, Decio Mure Cōſulibus, ſemper quidem æmulatione imperij infeſtos; tū verò contemptu Vrbis incenſæ: quum ius ciuitatis, partem imperij, ac magiſtratuū poſcerent pari imperio: atque iam amplius quàm congredi auderent. Quo tempore quis ceſſiſſe hoſtem mirabitur? quum alter Cōſulum filium ſuum, quia contra imperiū pugnauerat, quanuis victorem, occiderit; quaſi plus in imperio eſſet, quàm in victoria: alter, quaſi monitu Deorum, capite velato, primam ante aciem Dijs Manibus ſe deuouerit: vt in confertiſſima ſe hoſtium tela iaculatus nouum ad victoriam iter ſanguinis ſui ſemita aperiret.

BELLVM SABINVM. Caput XV.

A Latinis aggreſſus eſt gentē Sabinorū: qui immemores factæ ſub Tito Tatio affinitatis, quodam cōtagio belli ſe Latinis adiunxerant. Sed Curio Dentato Cóſule, omnem eum tractum quà Nar ambit, fonteſq. Velini, Adriatico tenus mari, igne, ferroq. vaſtauit. Qua victoria tantum hominum, tantum agrorum redactum in poteſtatem, vt in vtro plus eſſet, nec ipſe poſſet æſtimare, qui vicerat.

BELLVM SAMNITICVM. Caput XVI.

Precibus deinde Campaniæ motus non pro ſe, ſed, quod eſt ſpecioſius, pro ſocijs Sānites inuadit. Erat fœdus cum vtriſq; percuſſum: ſed hoc Campani ſāctius, & prius omnium ſuorū deditione, fecerunt. Sic ergo Romanus bellum Samniticum, tan-

quàm sibi, gessit. Omnium non modo Italia, sed toto orbe terrarum pulcherrima Capaniæ plaga est. Nihil mollius cœlo; deniq; bis floribus vernat. Nihil vberius solo: ideo Liberi. Cererisq. certamen dicitur. Nihil hospitalius mari. Hic illi nobiles portus, Caieta, Misenus, & tepentes fontibus Baiæ, Lucrinus & Auernus, quædam maris ocia. Hic amicti vitibus montes, Gaurus, Falernus, Massicus, & pulcherrimus omnium Vesuuius, Aetnæi ignis imitator. Vrbes ad mare, Formiæ, Cumæ, Puteoli, Neapolis, Herculaneum, Pōpei, & ipsa caput vrbium Capua; quondā inter treis maximas, Romam, Carthaginēq. numerata. Pro hac vrbe, ijs regionibus Populus Romanus Samnites inuasit; gētem, si opulentiam quæras, aureis & argēteis armis, discolori veste, vsq; ad ambitum armatam; si insidiarum fallaciā,

fal-

saltibus ferè & montium fraude grassantem: si rabiem ac furorē; sacratis legibus, humanisq. hostijs in exitium Vrbis agitatam: si pertinaciam; sexies rupto fœdere, cladibusq. ipsis animosiorē. Hos tamen quinquaginta annis per Fabios & Papirios patres, eorumq. liberos ita subegit ac domuit, ita ruinas ipsas vrbium diruit; vt hodie Samnium in ipso Samnio requiratur: nec facile appareat materia quatuor & viginti triumphorum. Maximè tamen nota & illustris ex hac gente clades apud Caudinas furcas, Veturio, Posthumioq. Consulibus, accepta est. Clauso enim per insidias intra eum saltum exercitu, vnde nō posset euadere; stupens occasione tanta dux hostiū Pontius, Herennium patrem consuluit: & ille, Mitteret omneis, vel occideret, sapiēter, vt senior, suaserat. Hic armis exutos mittere

ſub iugũ maluit: vt nec amici forent beneficio, & poſt flagitium hoſtes magis. Itaq; & Cõſules ſtatim magnificè voluntaria deditione turpitudinẽ fœderis dirimunt: & vltionem flagitans miles, Papirio duce (horribile dictu) ſtrictis enſibus per ipſam viá ante pugnam furit: & in cõgreſſu, arſiſſe omnium oculos, hoſtis autor fuit: nec prius finis cædibus datus, quàm iugum & hoſtibus, & duci capto repoſuerunt.

BELLVM ETRVSCVM, & Samniticum. Caput XVII.

HActenus Populus Rom. cũ ſingulis gentiũ, mox aceruatim: tamen ſic quoq; par omnibus. Etruſcorum duodecim populi, Vmbri in id tempus intacti, antiquiſſimus Italiæ populus, Sãnitium reliqui, in excidium Romani nominis repente coniurãt. Erat terror ingens tot ſimul, tantorumq. populorum, A latere Etru-

truria infesta quatuor agminum signa volitabant. Ciminius interim saltus in medio, ante inuius planè quasi Calydonius, vel Hercynius, adeò tunc terrori erat; vt Senatus Consuli denunciaret, ne tātum periculi ingredi auderet. Sed nihil horum terruit ducem; quin, fratre præmisso, exploraret accessus. Ille per noctē pastorio habitu speculatus omnia, refert totum iter. Sic Fabius Maximus periculosissimū bellum, sine periculo explicauit. Nam subito inconditos atque palātes aggressus est; captisq. superioribus iugis, in subiectos suo more detonuit. Ea nanq. species fuit illius belli, quasi in terrigenas ę cœlo, ac nubibus tela mitterētur. Nec incruenta tamen illa victoria: nā oppressus in sinu vallis alter Consulum Decius, more patrio deuotū Dijs Manibus obtulit caput: solēnéq. familiæ suæ cōsecrationem in victoriæ preciū redegit. Bel-

BELLVM TARENTINVM, & cũ Pyrrho Rege Cap. XVIII.

SEquitur bellum Tarentinum, vnum quidẽ titulo & nomine; sed victoria multiplex. Hoc enim Campanos, Apulos, atq; Lucanos, & caput belli Tarentinos, idem totam Italiam, & cum istis omnibus Pyrrhum, clarissimum Græciæ Regem, vna veluti ruina pariter inuoluit: vt eodem tempore & Italiam consummaret, & trãsmarinos triumphos auspicaretur. Tarentum Lacedæmoniorum opus, Calabriæ quondam & Apuliæ, totiusq. Lucaniæ caput, tum magnitudine & muris, portuq; nobili, tũ mirabili situ: quippe in ipsis Adriatici maris faucibus posita, in oras nostras; Histriã, Illyricum, Epirum, Achaiã, Aphricam, Siciliã vela dimittit. Imminet portui ad prospectum maris positum vrbis Theatrum: quod quidem causa miseræ ciui-

tati fuit omnium calamitatũ. Ludos forte celebrabant, quum adremigantem littori Romanã classem inde vident, atque hostẽ rati, emicant: sine discrimine insultant: qui autem, aut vnde Romani, nec satis norant. Aderat sine mora querelam ferens legatio: hanc quoq; fœdius per obscœnam, turpemq. dictũ contumeliã violant. Ex hinc bellum, sed apparatus horribilis, quum tot simul populi pro Tarentinis cõsurgerent: omnibusq; vehemẽtior Pyrrhus; qui semigræcã ex Lacedæmonijs conditoribus ciuitatem vindicaturus, cum totius viribus Epiri, Thessaliæ, Macedoniæ, incognitisq; in id tẽpus elephãtis, mari, terra, viris, equis, armis, addito insuper ferarum terrore, veniebat. Apud Heracleam, & Campaniæ fluuiũ Lirim, Leuino Consule, prima pugna: quæ tam atrox fuit, vt Ferentanæ turmæ præfe-

ctus Obsidius inuectus in Regē turbauerit: coegeritq. proiectis insignibus, prelio excedere. Actū erat, nisi elephanti conuersi in spectaculum belli, procurrissent: quorum tum magnitudine, tum deformitate, & nouo colore simul, ac stridore consternati equi, quũ incognitas sibi belluas amplius quàm erant, suspicarentur; fugá, stragemq. latè dederunt. In Apulia deinde apud Asculum melius dimicatum est, Curio, Fabricioq. Consulibus. Iam quippe belluarum terror exoleuerat, & Caius Minutius quartæ legionis hastatus, vnius proboscide abscissa, mori posse belluas ostenderat. Itaque & in ipsas pila congesta sunt. & in turres vibratæ faces, tota hostium agmina ardētibus ruinis operuerunt: nec ante cladi finis fuit, quàm nox dirimeret; postremusq fugiētium ipse Rex a satellitibus humero saucius in

armis suis referretur. Lucaniæ suprema pugna sub Arusinis, quos vocant campis, ducibus ijsdem qui superius. Et tunc ad totã victoriam exitum, quẽ datura virtus fuit, casus dedit. Nam productis in primam aciem rursus elephantis, vnum ex his pullũ adacti in caput teli grauis ictus auertit: qui quum per stragem suorũ percurrens stridore quereretur; mater agnouit & quasi vindicatura exiliuit: tum omnia circa, quasi hostilia, graui timore permiscuit: ac sic eædem feræ, quæ primam victoriam abstulerant, secundam parem fecerant, tertiã sine controuersia tradidere. Nec verò tantum armis, & in campis, sed consilijs quoque & domi, & intra vrbem cũ Rege Pyrrho dimicatum est. Quippe post primã victoriã Rex callidus intellecta virtute Romana; statim desperauit armis; seq; ad dolos contulit:

Nam

Nam interēptos cremauit, captiuosq; indulgenter habuit, & sine precio restituit. Missisq; deinde legatis in Vrbem omni modo adnixus est, vt in amicitiam reciperetur. Sed bello & pace, foris & domi, omnem in partē Romana virtus tum se probauit: nec aliàs magis, quàm Tarētina victoria ostendit populi Romani fortitudinem, Senatus sapientiam, ducum magnitudinem. Quinam illi fuerunt viri, quos ab elephantis primo prælio obtritos accepimus! omnium vulnera in pectore: quidam hostibus suis immortui: omnium in manibus enses, & relictæ in vultibus minæ; & in ipsa morte ira viuebat. Quod adeò Pyrrhus miratus est, vt diceret: O quàm facile erat orbis imperiū occupare, aut mihi Romanis milibus, aut, me Rege, Romanis. Quæ autem eorum, qui superfuerunt, in reparando exerci-

tu

tu festinatio! quum Pyrrhus, Video me, inquit, planè Herculis sydere procreatū: cui quasi ab angue Lernæo tot cæsa hostiū capita de sanguine suo renascuntur. Qui autem ille Senatus fuit! quum, perorante Appio Cæco, pulsi cum muneribus suis ab vrbe legati, interrogati à Rege suo, quid de hostium sede sentirent: Vrbem templum sibi visum, Senatū Regum esse confiterentur. Quales porrò ipsi duces vel in castris! quum medicum, venale Regis Pyrrhi caput afferentē, Curius remisit: Fabricius oblatā sibi à Rege imperij partem repudiauit. Vel in pace! quū Curius fictilia sua Samnitico præferret auro: Fabricius decē pondo argenti circa Ruffinum cōsularem virum, quasi luxuriam, censoria grauitate dānaret. Quis ergo miretur his moribus, virtute militū, victorem Populum Romanum

uis.

rum; fracta Samnitum arma vidisset, Tum autē si captiuos aspiceres, Molossi, Thessali, Macedones, Brutius, Apulus, atque Lucanus: si pompas, aurum, purpura, signa, tabulæ, Tarētinæq; delitiæ: Sed nihil libentius Populus Romanus aspexit, quàm illas, quas timuerat, cū turribus suis belluas: quæ nō sine sensu captiuitatis, submissis ceruicibus, victores equos sequebantur.

BELLVM PICENTE.

Caput XIX.

OMnis mox Italia pacem habuit. Quid enim post Tarentum auderet? nisi quòd vltro persequi socios hostium placuit. Domiti hinc Picentes, & caput gentis Asculum, Sempronio duce: qui tremente inter prælium campo, Tellurem Deam, promissa æde, placauit.

Bel-

BELLVM SALENTINVM.

Caput XX.

SAlentini Picentibus additi, caputq; regionis Brundusium inclyto portu, Marco Attilio duce. Et in hoc certamine victoriæ precium templum sibi pastoria Pales vltro poposcit.

BELLVM VOLSINENSE.

Caput XXI.

POstremi Italicorum in fide mansere Volsini, opulentissimi Etruscorũ, implorantes opẽ aduersus seruos quondam suos: qui libertatem à dominis datam in ipsos erexerant: translataq; in se Repub. dominabantur. Sed hi quoque, duce Fabio Gurgite, pœnas dederunt.

DE SEDITIONIBVS.

Caput XXII.

HAec est secũda ætas Populi Romani, & quasi adolescentia: quæ maxime viruit, & quodam flore virtutis exarsit, ac

fre-

fremuit. Itaq; quædam adhuc ex pastoribus feritas quiddam spirabat indomitum. Inde est, quod exercitus Posthumium Imperatorem, inficiantem, quas promiserat, prædas, facta in castris seditione, lapidauit: quòd sub Appio Claudio noluit vincere hostem, quum posset: quòd, duce Volerone, detrectantibus plerisque militiam, fracti Consulis fasces. Inde quòd clarissimos principes quòd aduersarentur voluntati suæ, exulatione mulctauit: vt Coriolanum, colere agros iubentem: nec minus ille ferociter iniuriam armis vindicasset, nisi quòd iam inferentem signa filiũ, mater Veturia lacrymis suis exarmauit: vt ipsum Camillum; quòd iniquè inter plebem & exercitum diuisisse Veientem prædam videretur. Sed hic melior, obsessis in capta Vrbe consuluit: & mox supplices de hoste Gallo

vindicauit. Cum Senatu quoq; vehementius æquo, bonoq. certatum eſt: adeò vt relictis ſedibus ſolitudinẽ, & interitum patriæ ſuæ minarentur.

PRIMA VRBIS DISCORDIA.
Caput XXIII.

Prima diſcordia ob impotẽtiã fœneratorum: quibus in terga quoque ſeruiliter ſæuientibus, in Sacrum mõtem plebs armata ſeceſſit: ægreque, nec niſi Tribunos impetraſſet, Menenij Agrippæ facundi & ſapientis viri autoritate reuocata eſt. Extat orationis antiquę ſatis efficax ad concordiã fabula: qua diſſenſiſſe inter ſe quondã humanos dixit artus; quòd, omnibus operę fungẽtibus, ſolus venter immunis ageret: deinde moribundos à ſe iunctione rediſſe in gratiam quãdo ſenſiſsent, quòd eius opera, redactis in ſanguinem cibis, irrigarentur.

Se-

SECVNDA VRBIS DISCORDIA.
Caput XXIV.

SEcnndam in Vrbe Decemuiratus libido conflauit. Allatas à Græcia leges decem principes lecti, iubente populo, conscripserant; ordinataq. erat in duodecim tabulis tota iustitia: quum tamē traditos fasces regio quodam furore retinebant. Ante cæteros Appius Claudius eò insolentiæ elatus est; vt ingenuam virginem stupro destinaret; oblitus & Lucretiæ, & Regum, & iuris, quod ipse cōposuerat. Itaque quum oppressam iudico filiam trahi in seruitutem videret Virginius pater; nihil cunctatus, in medio foro manu sua interfecit: admotisq. signis commilitonum totam eam dominationem obsessam armis, in carcerem & catena ab Auentino mōte detraxit.

TERTIA VRBIS DISCORDIA. Caput XXV.

TErtiã ſeditionem excitauit matrimoniorum indignitas, vt plebei cum patricijs iungerentur. qui tumultus in mõte Ianiculo, duce Canuleio Tribuno plebis, exarſit.

QVARTA VRBIS DISCORDIA. Caput XXVI.

QVartã honorum cupido; vt de plebe quoque magiſtratus crearẽtur. Fabius Ambuſtus duarum pater alteram Sulpicio patritij ſanguinis dederat: alterã plebeio Stoloni. Hæc quodã tẽpore, quòd lictoriæ virgæ ſonum ignotum penatibus ſuis expauerat, à ſorore ſatis inſolẽter irriſa, iniuriam nõ tulit. Itaque nactus Tribunatum, honorum & magiſtratuum cõſortium quamuis inuito Senatui extorſit. Verum in his ipſis ſeditionibus, principẽ populũ nõ immerito ſuſpexeris.

Siquidē nunc libertatem, nunc pudicitiam, tum natalium dignitatem, honorum decora, & insignia vindicauit. Inter oĩa hæc, nullius acrior custos, quam libertatis, fuit. Nullaq; in ꝑtium eius potuit largitione corrūpi; quum vt in magno, & in dies maiore populo, interim pernitiosi ciues existerent. Sp. Cassium agraria lege; Melium, Largitione suspectū regiæ dominationis, pręsēti morte multauis. Ac de Spurio quidē supplicium pater ipsius sumpsit: hunc, Quintij Dictatoris imperio, in medio foro Magister equitum Seruilius Ahala confodit. Mālium verò Capitolij vindicē. quia plerosq; debitorum liberauerat, altius se & inciuilius efferētem, ab illa, quam defenderat, arce deiecit. Talis domi ac foris, talis pace belloq. populus Romanus fretum illud adolescētiæ, id est, secundā imperij ætatem, habuit;

buit; in qua totam inter Alpeis, fretumq. Italiam armis ſubegit.

LVCII FLORI
Hiſtoriæ Romanæ Epitomes

LIBER SECVNDVS.

DOmita ſubactaq; Italia, Populus Rom. propè quingẽteſimum annum agens, quum bona fide adoleuiſſet, ſi quod eſt robur, ſi qua iuuẽtas, tum ille verè robuſtus & iuuenis, & par orbi terrarum eſſe cœpit. Itaque (mirum & incredibile dictu,) qui propè quingẽtis annis domi luctatus eſt (adeo difficile fuerat dare Italiæ caput) his ducentis annis, q ſequuntur, Africam, Europam, Aſiam totum denique orbem terrarum, bellis, victorijsq. peragrauit.

Pri-

PRIMVM BELLVM PVNICVM.
Caput II.

IGitur victor Italiæ populus, quum à terra fretum vſque veniſſet, more ignis, qui obuias populatus incendio ſyluas, interueniente flumine, abrumpitur, pauliſper ſubſtitit. Mox quũ videre opulẽtiſſimam in proximo prædam, quodã modo Italiæ ſuæ abſciſsã, & quaſi reuulſam; adeò cupiditate eius exarſit; vt, quatenus nec mari iungi, nec põtibus poſſet, armis belloq. iungenda, & ad continentem ſuam reuocanda bello videretur Sed ecce, vltro ipſis viam pãdentibus fatis, nec occaſio dfuit; quum de Pœnorum impotentia, fœderata Siciliç ciuitas Meſſana quereretur. Affectabat enim vt Romanus, ita Pœnus Siciliã: & odem tempore, paribus vterque votis ac virib⁹, imperium orbis agitabat. Igitur ſpecie quidem ſocios iu-

uandi,re autem ſolicitante præ-
da;quanquam territaret nouitas
rei (tanta tamen in virtute fidu-
cia eſt) ille rudis, ille paſtorius
populus, vereq.terreſtris,oſten-
dit nihil intereſſe virtutis, equis
an nauibus, terra an mari dimi-
caretur. Appio Claudio Conſu-
le,primùm, fretum ingreſſus eſt,
fabuloſis infame mõſtris, æſtuq.
violentũ:ſed adeo nõ eſt exterri-
tus, vt ipſam illã ruẽtis æſtus vio
lentiã pro munere amplectere-
tur:ſtatimq́ ac ſine mora Hiero-
nem Syracuſanũ Regem tãta ce
leritate vicit; vt ipſe ille ſe prius
victũ, quàm hoſtem videret fate
retur.Duilio, Cornelioq. Cõſuli-
bus; etiã mari cõgredi auſus eſt.
Tum quidẽ ipſa velocitas claſſis
cõparatæ, victorię auſpiciũ fuit.
Intra .n. ſexageſimũ diem,quàm
cæſa ſylua fuerat, CLX. nauium
claſſis in anchoris ſtetit: vt nõ ar
te facta;ſed quodã munere Deo-
rum

rum cõuersæ in naues, atq; mutatæ arbores viderentur. Prælij verò forma mirabilis; quum illas celeres, volucresq. hostiũ naues, hæ graues, tardæq. cõprehenderent. Longe illis nauticæ artes, detorquere remos, & ludificari fuga rostra. Iniectæ .n. ferreæ mauus, machinęq. aliæ, ante certamen multum ab hoste derisæ: coactiq. hostes quasi in solido decernere. Victor ergo apud Liparas, mersa & fugata hostiũ classe, primum illum maritimũ egit triumphum. Cuius quod gaudiũ fuit! quum Duilius Imperator, non cõtẽtus vnius dies triũpho, per vitã omnem, vbi à cœna rediret, prælucere funalia, pręcinere sibi tibias iussit, quasi quotidie triumpharet. Pro tanta victoria leue huius prælij damnum fuit. Alter Cõsulum interceptus Cornelius Asina: qui simulato colloquio euocatus, atque oppressus

 fuit,

fuit, perfidiæ Punicæ documẽtũ. Calatino Dictatore, ferè oĩa pręsidia Pœnorũ Agrigento, Drepano, Panormo Eryce, Lilybæo detraxit. Trepidatum est semel circa Cameriensiũ saltũ: sed eximia virtute Calfurnij Flãmę Tribuni militum euasimus, q̨ lecta trecentorũ manu infestũ, & infessum ab hostibus tumulũ occupauit; ideoq́. moratus hostes, dũ exercitus oĩs euaderet: ac sic pulcherrimo exitu, Thermopylarũ, & Leonidæ famam adæquauit: hòc illustrior noster; quòd expeditioni tantę supfuit, & supuixit, licet nihil scripserit sanguine.

Lucio Cornelio Scipione, quũ iam Sicilia suburbana esset Populi Romani prouincia, serpente latius bello, in Sardiniã, annexãq. ei Corsicã, transit; vbi & hic Galaris vrbis excidio incolas terruit: adeoq. omneis terra, mariq́. Pęnos expugnauit; vt iam victoria ni-

nihil, nisi Africa ipsa, restaret.

Marco Attilio Regulo duce, iã in Africam nauigabat bellũ. Nec deerant, qui in ipso Punici maris nomine, ac terrere deficerent; augente insuper Tribuno Mãnio metum: in quem nisi paruisset, securi districta, Imperator metu mortis, nauigandi fecit audaciã. Mox ventis, remisq. properatum est: tantusq; terror hostici aduẽtus Pœnis fuit, vt apertis penè portis Cathalogo caperetur. Prima belli præmium fuit ciuitas Clypea: prima. n. à Punico littore, quasi arx & specula ꝑcurrit: & hæc, & trecenta amplius vastata sunt. Nec cum hominibus modò, sed cum monstris quoq; dimicatum est, quũ quasi in vindictam Africæ nata miræ magnitudinis serpens, posita apud Bragadam castra vexaret. Sed oĩum victor Regulus, quum terrorem nominis sui latè circumtulisset;

quumq. magnā vim iuuentutis, ducesq. ipsos aut cecidisset, aut haberet in vinculis; classemq. ingenti præda onustam, & triūpho graué in Vrbē præmisisset, etiam ipsam, caput belli, Carthaginem vrgebat obsidione, ipsisq. portis inhærebat. Hic paulum circumacta fortuna est, tantùm vt plura essent Romanę virtutis insignia: cuius ferè magnitudo calamitatibus approbatur. Nam cōuersis ad externa auxilia hostibus, quū Xantippum illis ducē Lacedæmon misisset, à viro militia peritissimo vincimur. Tum fœda clades, Romanisq vsu incognita; viuus in manus hostium venit fortissimus Imperator. Sed illo quidē par tantæ calamitati fuit. Nā hoc Punico carcere fractus est, nec legatione suscepta. Quippe diuersa, quàm hostes mandauerant, censuit, ne pax fieret, nec cōmutatione captiuorū recipe-

re-

retur. Sed nec illo voluntario ad
hostes suos reditu, nec vltimo si-
ue carceris, seu crucis supplicio
deformata maiestas. Imò his om
nibus admirabilior, quid aliud
quam victus de victoribus, atq;
adeo, quia Carthago nō cesserat,
de fortuna triumphauit? Popu-
lus autem Romanus multò a-
crior, infastiorq. pro vltione Re
guli, quàm pro victoria fuit.

Metello igitur Consule, spiran-
tibus altius Pœnis, & reuerso in
Siciliam bello, apud Panormum
sic hostes cecidit, vt nec amplius
eam Insulam cōcitaret, Argumē-
tum ingentis victoriæ, centū cir-
citer elephātorum captiuitas. sic
quoque magna præda, si gregem
illum nō bello, sed venatione ce-
pisset. P. Claudio Consule, nō ab
hostibus, sed à Dijs ipsis supera-
tus est, quorū auspicia cōtempse-
rat: ibi statim classe demersa, vbi
ille præcipitari pulles iusserat,
quod

quòd pugnare ab his vetaretur. M.Fabio Buteone Consule, classem hostiū in Africo mari apud Egimurum, iam in Italiam vltro nauigantem, cæcidit. Quantusq. tum triumphus tēpestate intercidit! quum opulenta præda classis, aduersis acta ventis, naufragio suo Africam & Syrteis. omnium imperia gentium, insularum littora impleuit. Magna clades: sed non sine aliqua principis populi dignitate, interceptam tempestate victoriam, & triumphū perijsse naufragio. Et tamen quum Punicæ prædæ omnibus promontorijs insulisq; fluitarent, Populus Rom. triumphauit.

Luctatio Catullo Cōsule, tandē bello finis impositus apud Insulas; quibus nomen Aegates: nec maior aliàs in mari pugna; quippe cōmeatibus, exercitu, propugnaculis, armis, grauis hostiū classis, & in ea quasi tota Carthago:

quod

quod ipsũ exitio fuit. Rom. classis prõpta, leuis, expedita, & quodam genere castrensis: ad similitudnem pugnæ equestris; sic remis, quasi habenis, agebatur; & in hos vel in illos ictus, mobilia rostra speciẽ viuẽtiũ præferebãt. Itaque momento tẽporis laceratæ hostium rates, totũ inter Siciliam Sardiniamq́ pelagus naufragio suo operuerũt. Tãta denique fuit illa victoria, vt de excidendis hostiũ mœnibus non quæreretur. Superuacuũ visum est in arcẽ murosq. sæuire, quũ iam in mari esset delata Carthago.

BELLVM LIGVSTICVM.
Caput III.

PEracto Punico bello, sequuta est breuis sane & quasi ad recipiẽdum spiritum requies: argumentumq. pacis, & bona fide cessantium armorum. Tunc primum post Numã clausa fuit porta Iani; sed statim, ac sine mora pa-

patuit. Quippe iam Ligures, iam
Inſubres Galli, nec non & Illyri-
ci iaceſſebant: ſic de ſub Alpibus
id eſt, de ſub ipſis Italiæ fauci-
bus, gentes Deo quodam aſſiduè
incitante ne rubiginem ac ſitum
arma ſentirét. Denique ità quo-
tidiani, & quaſi domeſtici hoſtes
tyrocinia militum imbuebant:
nec aliter vtraque géte, quaſi co
te quadam, Populus Rom. ferrũ
ſuæ virtutis acuebat. Ligures imis
Alpium iugis adhærentes, inter
Varum & Macram flumen, impli
citos domus ſylueſtribus, maior
aliquãtò labor erat inuenire, quã
vincere. Tutum locis & fuga, du-
rum atque velox genus, ex occa-
ſione, magis latrocinia, quàm bel
la, faciebat. Itaque quũ diu mul-
tumq. eluderẽt ſaltu vijs, latebris
Deceates, Oxybij, Euburiates, in-
cognitas tãdem Fuluius latebras
eorum ignibus ſepſit; Bæbius in
plana deduxit; Poſthumius ita
exar-

exarmauit, vt vix reliquerit ferrum, quo terra coleretur.

EELLVM GALLICVM.
Caput IV.

GAllis Inſubribus & his accolis Alpium, animi ferarum, corpora plus quàm humana erant. Sed experiméto depreheníum eſt: quippe ſicut primus impetus eis maior quàm virorũ eſt; ita ſequens minor quàm fœminarum. Alpina corpora huméti cœlo educata, habent quiddã ſimile niuibus ſuis: quæ mox vt caluere pugna, ſtatim in ſudorẽ eunt; & leui motu, quaſi ſole, laxantur. Hi ſæpe & aliàs, & Britomaro duce, non prius ſoluturos ſe baltea, quàm Capitolium aſcẽdiſſent, iurauerant. Factum eſt. Victos enim Aemilius in Capitolio diſcinxit. Mox Aſtrionico duce, vouere de noſtrorum militum præda Marti ſuo torquem. Intercepit Iupiter votũ: nam de tor-

torquibus eorũ aureũ tropheũ Ioui Flaminius erexit. Viridomaro Rege, Romana arma Vulcano promiſerant:aliorſum vota ceciderunt. Occiſo enim Rege, Marcellus tertia poſt Romulũ patrẽ Feretrio Ioui arma ſuſpẽdit,

BELLVM ILLYRICVM.

Caput V.

ILlyrij, ſeu Liburni ſub extremis Alpiũ,radicibus agunt,inter Arſiam, Tytiumq.flumen?lõgiſſime per totum Adriatici maris littus effuſi.Hi regnante Tenca muliere, populationibus non contẽti, licẽtia ſcelus addiderũt. Legatos quippe no ſtros, ob ea quæ deliquerant iure agentes, nec gladio quidem,ſed vt victimas ſecuri percutiunt:præfectos nauium igne comburunt: idque quò indignius foret, mulier imperabat. Itaq; Cn.Fuluio Contimalo duce,late domãtur.Stricta, in principũ colla ſecures Legatorum Manib⁹ litauere. Bel-

BELLVM PVNICVM secundum. Caput VI.

POst primum Punicum bellũ vix quadriẽnis requies. Ecce alterum bellum, minus q̃dẽ ſpatio (nec .n. amplius quã XVIII. annos habet) ſed adeò cladium atrocitate terribilius; vt, ſi quis conferat dãna vtriuſq; populi, ſimilior victo ſit populus, q̃ vicit. Pudebat nobilẽ populũ ablatum mare, raptæ inſulæ, dare tributa; quę iubere cõſueuerat. Hinc in vltionem puer Annibal ad aram patri iurauerat: nec remorabatur. Igitur in cauſa belli Sagũtus deleta eſt, vetus Hiſpaniæ ciuitas & opulẽta, fideiq. erga Romanos magnum q̃dem, ſed triſte monumentum: quam in libertatem cõmuni fœdere exceptã, Annibal cauſas nouorũ motuũ quærens, & ſuis, & ipſorum manibus euertit, vt Italiã ſibi rupto fœdere aperiret. Summa fœderũ Ro-

manis religio eſt. Itaq; ad auditũ ſociç ciuitatis obſidium, memores icti cum Pœnis quoq; fœderis, nõ ſtatim ad arma ꝓcurrunt; dum prius more legitimo queri malunt. Interim iã nouem mẽſibus feſſi fame, machinis, ferro & igne: verſa deniq; in rabiem fide, immanem in foro excitant rogũ: tum deſuper ſe ſuosq. cum oĩbꝰ opibus ſuis ferro, & igne corrumpunt. Huius tantæ cladis autor Annibal poſcitur. Tergiuersãtibꝰ Pœnis, dux legationis Romanorum: Quæ, inqt, mora eſt? Fabius: In hoc ego ſinu bellum affero & pacem vtrum eligitis? vtrum placet, ſumite. Succlamantibus, Bellum: Bellum igitur, inqt, accipite: & excuſſo in media curia togæ gremio, non ſine horrore, quaſi planè ſinu bellum ferret, effudit. Similis exitus belli initio fuit. Nã quaſi has inferias ſibi Sagũtinorum vltimæ diræ in illo publico par-

parricidio incẽdioq. mãdassent, ita Manibus eorũ vastatione Italię, captiuitate Africæ, Ducum & Regum, q id gessere bellũ, exitio parentatum est. Igitur vbi semel se in Hispania mouit illa grauis, & luctuosa punici belli vis, atq; tẽpestas; destinatumq. Romanis iam diu fulmen, Saguntino igne conflauit; statim quodam impetu rapta medias perfregit Alpeis, & in Italiam ab illis fabulosæ altitudinis niuibus, velut cœlo missa, descendit.

Ac primi qdem impetus turbo inter Padum & Ticinum valido statim fragore detonuit. Tũc, Scipione duce, fusus exercitus: saucius & ipse venisset in hostiũ manus Imperator; nisi ꝓtectum patrẽ prætextatus admodum filius ab ipsa morte rapuisset. Hic erit Scipio, q in exitium Africæ crescit, nomen ex malis eius habiturus. Ticino Trebia succedit.

Hic

Hic ſecunda belli Punici procella deſæuit, Sempronio Conſule, tunc callidiſſimi hoſtes, frigidum & niualem nacti diem; quum ſe ignibus prius oleoque fouiſſent, (horribile dictu) homines à meridie & ſole veniẽtes noſtra nos hyeme vicerunt. Traſimenus lacus tertiũ fulmen Annibalis, Imperatore Flaminio. Ibi quoq; ars noua Punicæ fraudis; Quippe nebula lacus, paluſtribusq. virgultis tectus, equitum terga ſubitò pugnãtium inuaſit. Nec de Dijs poſſumus queri. Imminentẽ temerario duci cladem p̃dixerant inſidentia ſignis examina, & aquilæ prodire nolentes, & cõmiſsã aciem ſequutus ingens terrę tremor: niſi illum horrorẽ ſoli, equitum virorumq. diſcurſus & mota, vehementius arma fecerunt. Quartum id eſt penè vltimũ vulnus imperij, Cannæ ignobilis Apuliæ vicus; ſed magnitudine

cla-

cladis emerũt:& quadraginta mi lium cæde partà nobilitas. Ibi in exitium *infelicis* exercitus, dux terra, cœlum, dies, tota deniq; rerum natura cõsensit. Si qdem nõ contentus simulatis transfugis Annibal, qui mox tergæ pugnantium ceciderunt; insuper callidissimus Imperator, patentibus in campis, obseruato loci ingenio, quod & Sol ibi acerrimus, & plurimus puluis, & Eurus ab Oriẽte semper quasi ad constitutum; ita instruxit aciem, vt Romanis aduersus hæc oĩa obuersis, quasi secum cœlum tenens, vento, puluere, sole, pugnaret. Itaq; duo maximi exercitus cæsi ad hostium satietatẽ: donec Annibal diceret militi suo, Parce ferro. Ducum ef fugit alter; alter occisus est: dubium vter maiore animo. Paulũ puduit, Varro nõ desperauit. Documenta cladis; cruẽtus aliquandiu Aufidus, pons de cadaueribus

iussu Ducis factus in torrẽte Gelo. Modij duo annulorũ Carthaginem missi,dignitasq.equestris taxata mensura.Dubium deinde nõ erat, qn vltimum illum diem habitura fuerit Roma; quintũq. intra diẽ epulari Annibal in Capitolio potuerit;si (qđ Pœnum illum dixisse Maharbalem Bomilcaris ferunt) Annibal, quemadmodum sciret vincere,sic vti victoria scisset . Tum qdem illum, (vt dici vulgo solet)aut fatũ Vrbis imperaturæ, aut ipsius mens mala,& auersi à Carthagine dij, in diuersum abstulerunt. Quum victoria posset vti , frui maluit, relictaq.Roma,Campaniam, Tarentumq. peragrare: vbi mox & ipse, & exercitus ardor elanguit; adeò vt verum dictum sit , Capuam Annibali Cannas fuisse.Siquidem inuictum Alpibus, indomitum armis,Cãpaniæ(quis crederet)Soles,& tepentes fontibus

Baiæ subegerunt.

Interim respirare Romanus, & quasi ab inferis emergere. Arma non erant; detracta sunt templis. Deerat iuuẽtus; in sacramentum militiæ liberata seruitia. Egebat ærarium; opes suas libens Senatus in medium protulit: nec, præter quod in bullis, singulisq́. annulis erat, quidquam sibi auri reliquere. Eques sequutus exemplum; imitatæque æquitẽ tribus: denique vix suffecere tabulę, vix scribarũ manus, Leuino, Marcelloq. Consulibus, quum priuatæ opes in publicum deferentur. Quid autẽ in eligendis magistratibus, quæ centuriarũ sapientia! quum iuniores à senioribus consilium de creandis Cõsulibus petiuere. Quippe aduersus hostem toties victorem, tam callidum, nõ virtute tãtum, sed suis etiam pugnare consilijs oportebat. Prima redeuntis, &, vt sic dixerim, reui-

uiſcétis imperij ſpes Fabius fuit: qui nouam de Annibale victoriá cõmentus eſt, non pugnare. Hinc illi cognomen nouũ, & Reipub. ſalutare, Cunctator. Hinc illud ex populo, vt imperij ſcutum vocaretur. Itaq; per Samnium totum, per Falernos Gauranosq. ſaltus ſic macerauit Annibalem; vt, qui frangi virtute non poterat, mora comminueretur. Inde, Claudio Marcello duce, etiá congredi auſus eſt; cominus venit; & pepulit è Campania ſua, & ab obſidione Nolæ vrbis excuſſit. Auſus, & Sépronio Graccho duce, per Lucaniam ſequi, & premere terga cedentis: quamuis tunc (ò pudor) manu ſeruili pugnaret, nam huc vſque tot mala complureant: ſed libertati donatos fecerant de ſeruitute Romanos.

O horribilem in tot aduerſis fiduciam! ò ſingularem animum ac ſpiritum populi Romani! Tá ar-

ctis,

ctis, afflictisq. rebus, quũ de Italia sua dubitaret, ausus est tamen in diuersa respicere: dumq. hostes iniugulo per Campaniã, Apuliamq. volitarent; mediamq. iam de Italia Africã facerent; eodem tempore & hunc sustinebat, & in Siciliam, Sardiniam, Hispaniã, diuisa per terrarum orbem arma mittebat. Sicilia mandata Marcello: nec diu restitit. Tota enim Insula in vna vrbe superata est. Grande illud, & ante id tempus inuictum caput Syracusæ, quamuis Archimedis ingenio defenderentur, aliquando cesserunt. Longe illi triplex murus; totidéq. arces; portus ille marmoreus; & fons celebratus Arethusæ: nisi quod hactenus profuere, vt pulchritudini victæ vrbis parceretur. Sardiniã Gracchus arripuit: nihil illi gentium feritas, Insanorumq. (nam sic vocantur) immanitas montium profuere. Sæ-

uitum in vrbeis, vrbemq. vrbium Calarim, vt gens contumax, viliſque mortis, ſaltem deſiderio patrij ſoli domaretur.

In Hiſpaniam miſſi Cneus & Publius Scipiones, penè totam Pænis eripuerant: ſed inſidijs Punicæ fraudis oppreſſi rurſus amiſerāt; magnis quidem illi prælijs quum Punicas opes cecidiſſent. Sed Punicę inſidię alterum ferro caſtra metantem, alterum quum euaſiſſet in turrim, cinctum facibus oppreſſerunt. Igitur in vltionem patris, ac patrui miſſus cum exercitu Scipio, cui tā grande de Africa nomen fata decreuerant bellatricem illā, viris armisq. nobilem Hiſpaniā, illam ſeminarium hoſtilis exercitus, illam Annibalis eruditricē (incredibile dictu) totam à Pyrenæis montibus in Herculis columnas, & Oceanum recuperauit, neſcias citius, an facilius. Quàm velociter, quatuor

anni fatētur: quàm facile, vel vna ciuitas probat: eodē quippe, quo obſeſſa eſt die, capta eſt; omenq. Africanæ victoriæ fuit, quòd tam facile capta eſt. Hiſpana Carthago. Certum eſt tamen ad profligandam prouinciā maxime profeciſſe ſingularem Ducis ſāctitatē: quippe qui captiuos pueros, puellasq. pręcipuę pulchritudinis barbaris reſtituerit; ne in cōſpectum quidem ſuum paſſus adduci; ne quid de virginitatis integritate delibaſſe ſaltem vel oculis videretur.

Hæc inter diuerſa terrarū Populus Romanus: nec ideò tamen Italiæ viſceribus inhærentē ſubmouere poterat Annibalem. Pleraque ad hoſtem defecerant: & Dux acerrimus contra Romanos Italicis quoque viribus vtebatur. Iam tamen eum pleriſq; oppidis & regionibus excuſſeramus. Tarentum ad nos iam redierat. Iam

& Capua, sedes, & domus, & patria altera Annibalis, tenebatur: cuius amissio tãtum Pœno duci dolorem dedit; vt inde totis viribus in Romam conuerteretur. O populum dignum orbis imperio! dignum omnium fauore & admiratione hominum, ac Deorum! Compulsus ad vltimos metus, ab incœpto nõ destitit; & de sua Vrbe solicitus, Capuã tamen non omisit: sed parte exercitus sub Appio Consule relicta, parte Flaccum in vrbem sequuta, absens simul præsensq; pugnabat. Quid ergo miramur, mouenti castra à tertio lapide Annibali iterum ipsos Deos, Deos inquã (nec fateri pudebit) restitisse! Tanta enim ad singulos illius motus vis imbrium effusa est, tanta ventorũ violentia coorta; vt diuinitus hostem submoueri, non à Cœlo, sed ab Vrbis ipsius mœnibus & Capitolio videretur. Itaque fugit &

cessit: & in vltimum se Italiæ recepit sinum, quum Vrbem tantũ non adoratam reliquisset. Parua res dictu; sed ad magnanimitatẽ Populi Romani probandam satis efficax: quod illis ipsis, quibus obsidebatur, diebus, ager, quem Annibal castris insederat, venalis Romæ fuit, hastæq. subiectus inuenit emptorem. Voluit Annibal contra fiduciam imitari; subiecitq. argentarias Vrbis tabernas, nec emptor inuentus est: vt scias etiam præsagia satis fuisse.

Nihil actum erat tanta virtute, tanto fauore Deorum. Siquidẽ ab Hispania Asdrubal, frater Annibalis, cum exercitu nouo, nouis viribus, noua belli mole veniebat. Actum erat proculdubio si vir ille se cum fratre iunxisset: sed hunc quoque castra metantẽ, Claudius Nero cum Liuio Salinatore debellat. Nero in vltimo Italiæ angulo submouebat Anni-

balem:Liuius in diuerſiſſimá par-
tem , & in ipſas naſcentis Italiæ
fauces ſigna conuerterat; tanto,
quá omnis longiſſima Italia,ſolo
interiacente . Quo conſilio,qua
celeritate Conſules caſtra cõiun-
xerint:inopinâturq. hoſtem col-
latis ſignis oppreſſerint, neq; id,
fieri Annibal ſenſerit,difficile di-
ctu eſt.Certe Annibal recognita
quũ proiectũ fratris caput ad ſua
caſtra vidiſſet Agnoſco , inquit ,
infelicitatẽ Cartaginis. Hæc fuit
illius viri,non ſine pręſagio quo-
dã fati imminẽtis,prima cõfeſſio.

Iam certum erat Annibalem,
etiã ipſius confeſſione,poſſe vin-
ci:ſed tot rerum proſperarum fi-
ducia plenus Populus Romanus,
magni æſtimabat aſperrimũ ho-
ſtem in ſua Africa debellare.Du-
ce igitur Scipione,in ipſam Afri-
cam tota mole conuerſus,imita-
ri cępit Annibalem;& Italiæ ſuæ
clades in Africa vindicare.Quas

ille(Dij boni) Aſdrubalis copias, quos Syphacis exercitus fudit! Quæ quantaq. vtriuſque caſtra, facibus illatis, vna nocte deleuit! deniq;iam non à tertio lapide, ſed ipſas Carthaginis portas obſidione quatiebat: ſic factum eſt, vt inhærentem, atq; incubantem Italiæ extorqueret Annibalem. Nõ fuit maior ſub imperio Romano dies, quàm ille, quum duo omnium & antea, & poſtea Ducũ maximi, ille Italiæ, hic Hiſpaniæ victor, collatis cominus ſignis direxere aciem. Sed & colloquiũ fuit inter ipſos de legibus pacis. Steterunt diu mutua admiratione defixi; vbi de pace non conuenit, ſigna cecinere. Cõſtat vtriuſque cõfeſſione, nec melius inſtrui aciem, nec acrius potuiſſe pugnari: hoc Scipio de Annibalis, Annibal de Scipionis exercitu prædicauerunt. Sed tamen Annibal ceſſit: præmiumque vi-

ctoriæ Africa fuit, & ſequutus Africam terrarum orbis.

BELLVM MACEDONICVM, primum. Caput VII.

POſt Carthaginem, vinci neminem puduit. Sequutæ ſunt ſtatim Africam gentes, Macedonia, Græcia, Syria, cęteraque omnia, quodã quaſi æſtu & torrente fortunæ. Sed primi omnium Macedones, affectator quondam imperij populus. Itaque quamuis tunc Philippus regno pręſideret, Romani tamen dimicare ſibi cū Rege Alexandro videbãtur. Macedonicum bellum nomine amplius, quàm ſpectatione gentis fuit. Cauſa belli cœpit à fœdere Philippi, quo Rex iã pridem dominãtem in Italia Annibalem ſibi ſociauerat: poſtea creuit, implorantibus Athenis auxilium contra Regis iniurias; quum ille vltra ius victoriæ, in templa, aras & ſepulcra ipſa ſæuiret. Placuit Se-

Senatui opem tantis forte suppli-
cibus. Quippe iam gentium Re-
ges, Duces, Populi, Nationes, præ-
ſidia ſibi ab hac Vrbe petebant.
Primò igitur, Læuino Cõſule, Po-
pulus Romanus Ioniũ mare in-
greſſus, tota Græciæ littora velu-
ti triumphanti claſſe peragrauit.
Spolia quippe Siciliæ, Hiſpaniæ,
Sardiniæ, Africæ præferebat: &
manifeſtam victoriã nata in pre-
toria puppe laurus pollicebatur.
Aderat ſponte in auxilium Atta-
lus Rex Pergamenorum. Aderãt
Rhodij, nauticus populus: quibus
à mari Conſul, à terris, omnia
equis viriſque quatiebat. Bis vi-
ctus Rex, bis fugatus, bis exutus
caſtris. quum tamen nihil terri-
bilius Macedonibus fuit ipſo vul-
nerum aſpectu: quæ nõ ſpiculis,
neque ſagittis, nec vllo Græculo
ferro; ſed ingẽtibus pilis, nec mi-
noribus adacta gladijs vltra mo-
rem patebant. Enimuerò, Flami-

nio duce, inuios antea Chaonum montes, Adumq. omnẽ per abrupta vadentem, & ipsa Macedoniæ claustra penetrauimus. Introisse, victoria fuit. Nam postea nunquam ausus congredi Rex, ad tumulos, quos Cynocephalas vocant, vno, ac ne hoc quidem iusto, prælio opprimitur. Et illi quidẽ Consul pacem dedit, regnũq. concessit: mox, ne quid esset hostiles, Thebas, & Eubœã, & grassantem sub Nabide suo Lacedæmonã compescuit. Græciæ verò veterem statum reddidit; vt legibus viueret suis, & auita libertate frueretur. Quæ gaudia, quæ vociferationes fuerunt, quũ hoc forte Nemeæ in Theatro, quinquennalibus ludis, à pręcone caneretur! quo certauere plausu! quid florum in Consulem profuderunt! Et iterum, iterumque pręconem repetere illam vocem iubebant, qua libertas Achaiæ pro-

pronunciabatur: nec aliter illa consulari sententia, quàm modulatissimo aliquo tibiarum, aut fidium cantu fruebantur.

BELLVM SYRIACVM REGIS Antiochi. Caput VIII.

MAcedoniam statim, & Regem Philippū Antiochus excepit, quodam casu, quasi industria, sic gubernante fortuna: vt quemadmodum ab Africa in Europam, sic ab Europa in Asiā vltro se suggerentibus causis, imperium procederet: & cum terrarū orbis situ, ipse ordo victoriarum nauigaret. Non aliud formidolosius fama bellum fuit: quippe quū Persas, & Orientem, Xerxem, atque Darium cogitarent; quando perfossi inuij montes, quando velis opertū mare nunciaretur. Ad hoc, cœlestes minæ territabant, quū humore continuo Cumanus Apollo sudaret. Sed hic fauentis Asiæ suæ numinis timor erat.

erat. Nec sanè viris, opibus armisque quidquam copiosius Syria: sed in manus tam ignaui Regis inciderat, vt nihil fuerit in Antiocho speciosius, quàm quod à Romanis victus est. Impulere Regem in id bellum, illinc Thoas Aetoliæ princeps, inhonoratam apud Romanos querés aduersus Macedones militiæ suæ societatem: hinc Annibal: qui in Africa victus, profugus, & pacis impatiens hostē populo Romano toto orbe quærebat. Et quod illud fuisset periculū, si se cōsilijs eius Rex tradidisset! si Asiæ viribus vsus fuisset miser Annibal! Sed Rex suis opibus, & nomine regio fretus, satis habuit bellū mouere.

Europa iam dubio procul iure ad Romanos pertinebat. Hic Lysimachiā vrbem in littore Thracio positam à maioribus suis, Antiochus, vt hæreditario iure, repetebat. hoc velut sydere Asiati-

ci

ci belli mora tempestas. Et maximus Regum, cõtentus fortiter indixisse bellum, quum ingenti strepitu, ac tumultu mouisset ex Asia, occupatis statim Insulis, Græciæque littoribus, ocia & luxus, tanquam victor, agitabat. Eubœã Insulam continenti adhærentem tenui freto, reciprocãtibus aquis Euripus abscidit. Hic ille positis aureis, sericisq́ tentorijs, sub ipso freti murmure, quũ inter fluenta tibijs, fidibusque concineret, collatis vndiq; quãuis per hyemem, rosis, ne nõ aliquo Ducem genere agere videretur, virginũ, puerorumque delectus habebat. Talem ergo Regem, iam sua luxuria debellatũ, Populus Rom. Acilio Glabrione Consule, in Insula aggressus, ipso statim aduẽtus sui initio, coegit ab Insula fugere. Tam præcipitem apud Thermopylas assequutus, locum trecentorum Laconnm speciosa cæde me-

memorandum, ne ibi quidem fiducia loci resistentem, mari ac terra cedere coegit.

Statim & e uestigio itur in Syriā. Classis regia Polixenidæ, Annibalique cōmissa: nam Rex prælium nec spectare poterat. Igitur, duce Aemilio Regillo, à remigantibus Rhodijs tota laceratur. Ne sibi placeant Athenæ, in Antiocho vicimus Xerxem; in Aemilio Themistoclem æquauimus; Ephesijs Salamina pensauimus. Tum, Consule Scipione, cui frater ille, modo victor Carthaginis, Africanus voluntaria legatione aderat, debellari Regē placet: & iam toto cesserat mari: sed nos imus vlterius. Mæādrum ad omnem, mōtemque Sypilum castra ponuntur. Hic Rex incredibile dictu quibus auxilijs, quibus copijs consederat. Trecenta milia peditum; equitum, falcatorumque curruum nō minor nu-

me-

merus. Elephantis ad hoc immé-
sæ magnitudinis auro, purpura,
argento & suo ebore fulgétibus,
aciem vtrinq; velauerat. Sed hęc
omnia præpedita magnitudine
sua: ad hoc, imbre; qui subito su-
perfusus mira felicitate Persicos
arcus corruperat. Primũ trepida-
tio, mox fuga; dehinc triumphus
fuerũt. Victo & supplici pacē atq;
partem regni dari placuit; eo li-
bentius, quòd tam facile cessisset.

BELLVM ÆTOLICVM.

Caput IX.

Syriaco bello successit, vt de-
bebat, Aetolicum. Victo quip-
pe Antiocho, Romanus faces
Asiatici belli persequebatur. Er-
gò Fuluio Nobiliori mandata vl-
tio est. Hic protinus caput gen-
tis Ambraciam, regiam Pyrri, ma
chinis quatit. Sequuta deditio
Aderant Aetolorũ precibus At-
tici, Rhodij: & memineramus au
xilij: sic placuit ignoscere. Serpit

ta-

tamen latius in proximos bellũ: omnemq. latè Cephaleniam, Zacynthon, & quidquid Insularum in eo mari inter Ceraunios mõteis, iugumq. Maleum, Aetolici belli accessio fuerunt.

BELLVM HISTRICVM. Caput X.

HIstri sequũtur Aetolos: quippe bellãtes eos nuper adiuuerant. Et initia pugnæ prospera hosti fuerant, eademq. exitij causa. Nã quum Cnæi Manlij castra cepissent, opimæq. prædæ incubarent; epulantes, ac ludibundos plerosque, aut vbi essent, præ poculis nescientes, Appius Pulcher inuadit: sic cũ sanguine & spiritu malè partã reuomuere victoriam. Ipse Rex Apulo equo impositus, quum subinde crapula & capitis errore lapsaret, captũ se se vix & ægre, postquam experrectus est, didicit.

BELLVM GALLOGRÆCVM.
Caput XI.

GAllogræciam quoque Syriaci belli ruina conuoluit. Fuerint ne inter auxilia regis Antiochi, an cupidus triumphi Mãlius eos visos simulauerit, dubiũ; Certe negatus est victori triumphus, quia causam belli non approbauit. Cæterum gens Gallogræcorum, sicut ipsum nomen indicio est, mista; & adulteratæ reliquiæ Gallorum: quibus, Brenno duce, vastauerant Græciam. mox Oriẽtem sequuti, in media Asiæ parte sederẽt. Itaque vt frugum semina mutato solo degenerant; sic illa genuina feritas eorum, Asiatica amœnitate mollita est. Duobus itaque prælijs fusi, fugatiq; sunt: quãuis sub aduentu hostis, relictis sedibus, in altissimos se mõtes recepisset, quos Tolostobogi, Tectosagiq. iam insederant. Vtrinq; fundis sagittisq;

acti

& Capua, sedes, & domus, & patria altera Annibalis, tenebatur: cuius amissio tātum Pœno duci dolorem dedit; vt inde totis viribus in Romam conuerteretur. O populum dignum orbis imperio! dignum omnium fauore & admiratione hominum, ac Deorum! Compulsus ad vltimos metus, ab incœpto nō destitit; & de sua Vrbe solicitus, Capuā tamen non omisit: sed parte exercitus sub Appio Consule relicta, parte Flaccum in vrbem sequuta, absens simul præsensq. pugnabat. Quid ergo miramur, mouenti castra à tertio lapide Annibali, iterum ipsos Deos, Deos inquā (nec fateri pudebit) restitisse! Tanta enim ad singulos illius motus vis imbrium effusa est, tanta ventorū violentia coorta; vt diuinitus hostem submoueri, non à Cœlo, sed ab Vrbis ipsius mœnibus & Capitolio videretur. Itaque fugit &

ces-

cessit: & in vltimum se Italiæ recepit sinum, quum Vrbem tantũ non adoratam reliquisset. Parua res dictu; sed ad magnanimitatẽ Populi Romani probandam satis efficax: quod illis ipsis, quibus obsidebatur, diebus, ager, quem Annibal castris insederat, venalis Romæ fuit; hastæq. subiectus inuenit emptorem. Voluit Annibal contra fiduciam imitari; subiecitq. argentarias Vrbis tabernas, nec emptor inuentus est: vt scias etiam præsagia satis fuisse.

Nihil actum erat tanta virtute, tanto fauore Deorum. Siquidẽ ab Hispania Asdrubal, frater Annibalis, cum exercitu nouo, nouis viribus, noua belli mole veniebat. Actum erat proculdubio si vir ille se cum fratre iunxisset: sed hunc quoque castra metantẽ, Claudius Nero cum Liuio Salinatore debellat. Nero in vltimo Italiæ angulo submouebat Anni-

balem: Liuius in diuersissimā partem, & in ipsas nascentis Italiæ fauces signa conuerterat; tanto, quā omnis longissima Italia, solo interiacente. Quo consilio, qua celeritate Consules castra cōiunxerint: inopināturq. hostem collatis signis oppresserint, neq; id, fieri Annibal senserit, difficile dictu est. Certe Annibal recognita quū proiectū fratris caput ad sua castra vidisset Agnosco, inquit, infelicitatē Cartaginis. Hæc fuit illius viri, non sine pręsagio quodā fati imminētis, prima cōfessio.

Iam certum erat Annibalem, etiā ipsius confessione, posse vinci: sed tot rerum prosperarum fiducia plenus Populus Romanus, magni æstimabat asperrimū hostem in sua Africa debellare. Duce igitur Scipione, in ipsam Africam tota mole conuersus, imitari cępit Annibalem; & Italiæ suæ clades in Africa vindicare. Quas

ille

ille(Dij boni) Asdrubalis copias,
quos Syphacis exercitus fudit!
Quæ quantaq́. vtriusque castra,
facibus illatis, vna nocte dele-
uit! deniq;iam non à tertio lapi-
de, sed ipsas Carthaginis portas
obsidione quatiebat: sic factum
est, vt inhærentem, atq; incuban-
tem Italiæ extorqueret Anniba-
lem. Nō fuit maior sub imperio
Romano dies, quàm ille, quum
duo omnium & antea, & postea
Ducū maximi, ille Italiæ, hic Hi-
spaniæ victor, collatis cominus
signis direxere aciem. Sed & col-
loquiū fuit inter ipsos de legibus
pacis. Steterunt diu mutua admi-
ratione defixi; vbi de pace non
conuenit, signa cecinere. Cōstat
vtriusque cōfessione, nec melius
instrui aciem, nec acrius potuis-
se pugnari: hoc Scipio de Anni-
balis, Annibal de Scipionis exer-
citu prædicauerunt. Sed tamen
Annibal cessit: præmiumque vi-

ctoriæ Africa fuit, & sequutus Africam terrarum orbis.

BELLVM MACEDONICVM primum. Caput VII.

POst Carthaginem, vinci neminem puduit. Sequutæ sunt statim Africam gentes, Macedonia, Græcia, Syria, cęteraque omnia, quodã quasi æstu & torrente fortunæ. Sed primi omnium Macedones, affectatores quondam imperij populus. Itaque quamuis tunc Philippus regno presideret, Romani tamen dimicare sibi cũ Rege Alexandro videbãtur. Macedonicum bellum nomine amplius, quàm spectatione gentis fuit. Causa belli cœpit à fœdere Philippi, quo Rex iã pridem dominãtem in Italia Annibalem sibi sociauerat: postea creuit, implorantibus Athenis auxilium contra Regis iniurias; quum ille vltra ius victoriæ, in templa, aras & sepulcra ipsa sæuiret. Placuit Se-

Senatui opem tantis forte supplicibus. Quippe iam gentium Reges, Duces, Populi, Nationes, præsidia sibi ab hac Vrbe petebant. Primò igitur, Læuino Cõsule, Populus Romanus Ioniũ mare ingressus, tota Græciæ littora veluti triumphanti classe peragrauit. Spolia quippe Siciliæ, Hispaniæ, Sardiniæ, Africæ præferebat: & manifestam victoriã nata in pretoria puppe laurus pollicebatur. Aderat sponte in auxilium Attalus Rex Pergamenorum. Aderãt Rhodij, nauticus populus: quibus à mari Consul, à terris, omnia equis virisque quatiebat. *Bis victus Rex, bis fugatus, bis exutus castris,* quum tamen nihil terribilius Macedonibus fuit ipso vulnerum aspectu: quæ nõ spiculis, neque sagittis, nec vllo Græculo ferro; sed ingẽtibus pilis, nec minoribus adacta gladijs vltra morem patebant. Enimuerò, Flami-

pronunciabatur: nec aliter illa consulari sententia, quàm modulatissimo aliquo tibialium, aut fidium cantu fruebantur.

BELLVM SYRIACVM REGIS Antiochi. Caput VIII.

MAcedoniam statim, & Regem Philippũ Antiochus excepit, quodam casu, quasi industria, sic gubernante fortuna: vt quemadmodum ab Africa in Europam, sic ab Europa in Asiã vltro se suggerentibus causis, imperium procederet: & cum terrarũ orbis situ, ipse ordo victoriarum nauigaret. Non aliud formidolosius fama bellum fuit: quippe quũ Persas, & Orientem, Xerxem, atque Darium cogitarent; quando perfossi inuij montes, quando velis opertũ mare nunciaretur. Ad hoc, cœlestes minæ territabant; quũ humore continuo Cumanus Apollo sudaret. Sed hic fauentis Asiæ suæ numinis timor

erat.

erat. Nec sanè viris, opibus armisque quidquam copiosius Syria: sed in manus tam ignaui Regis inciderat, vt nihil fuerit in Antiocho speciosius, quàm quod à Romanis victus est. Impulere Regem in id bellum, illinc Thoas Aetoliæ princeps, inhonoratam apud Romanos querés aduersus Macedones militiæ suæ societatem: hinc Annibal: qui in Africa victus, profugus, & pacis impatiens hosté populo Romano toto orbe quærebat. Et quod illud fuisset periculũ, si se cõsilijs eius Rex tradidisset! si Asiæ viribus vsus fuisset miser Annibal! Sed Rex suis opibus, & nomine regio fretus, satis habuit bellũ mouere.

Europa iam dubio procul iure ad Romanos pertinebat. Hic Lysimachiã vrbem in littore Thracio positam à maioribus suis, Antiochus, vt hæreditario iure, repetebat. hoc velut sydere Asiati-

ci belli mota tempestas. Et maximus Regum, cōtentus fortiter indixisse bellum, quum ingenti strepitu, ac tumultu mouisset ex Asia, occupatis statim Insulis, Græciæque littoribus, ocia & luxus, tanquam victor, agitabat. Eubœā Insulam continenti adhærentem tenui freto, reciprocātibus aquis Euripus abscidit. *Hic ille positis aureis, sericisq; tentorijs*, sub ipso freti murmure, quū inter fluenta tibijs, fidibusque concineret, collatis vndiq; quāuis per hyemem, rosis, ne nō aliquo Ducem genere agere videretur, virginū; puerorumque delectus habebat. Talem ergo Regem, iam sua luxuria debellatū, Populus Rom. Acilio Glabrione Consule, in Insula aggressus, ipso statim aduētus sui initio, coegit ab Insula fugere. Tam præcipitem apud Thermopylas assequutus, locum trecentorum Laconnm speciosa cæde

me-

memorandum, ne ibi quidem fiducia loci resistentem, mari ac terra cedere coegit.

Statim & euestigio itur in Syriã. Classis regia Polixenidæ, Annibalique cõmissa: nam Rex prælium nec spectare poterat. Igitur, duce Aemilio Regillo, à remigantibus Rhodijs tota laceratur. Ne sibi placeant Athenæ, in Antiocho vicimus Xerxem; in Aemilio Themistoclem æquauimus; Ephesijs Salamina pensauimus. Tum, Consule Scipione, cui frater ille, modo victor Carthaginis, Africanus voluntaria legatione aderat, debellari Regẽ placet: & iam toto cesserat mari: sed nos imus vlterius. Mæãdrum ad omnem, mõtemque Sypilum castra ponuntur. Hic Rex incredibile dictu quibus auxilijs, quibus copijs consederat. Trecenta milia peditum; equitum, falcatorumque curruum nõ minor nu-

me-

merus. Elephantis ad hoc immēsæ magnitudinis auro, purpura, argento & suo ebore fulgētibus, aciem vtrinq; velauerat. Sed hęc omnia præpedita magnitudine sua: ad hoc, imbre; qui subito superfusus mira felicitate Persicos arcus corruperat. Primū trepidatio, mox fuga; dehinc triumphus fuerūt. Victo & supplici pacē atq; partem regni dari placuit; eo libentius, quòd tam facile cessisset.

BELLVM ÆTOLICVM.
Caput IX.

SYriaco bello successit, vt debebat, Aetolicum. Victo quippe Antiocho, Romanus faces Asiatici belli persequebatur. Ergo Fuluio Nobiliori mandata vltio est. Hic protinus caput gentis Ambraciam, regiam Pyrri, machinis quatit. Sequuta deditio Aderant Aetolorū precibus Attici, Rhodij: & memineramus auxilij: sic placuit ignoscere. Serpit

tamen latius in proximos bellũ: omnemq. latè Cephaleniam, Zacynthon, & quidquid Insularum in eo mari inter Ceraunios mõteis, iugumq. Maleum, Aetolici belli accessio fuerunt.

BELLVM HISTRICVM.

Caput X.

Histri sequũtur Aetolos: quippe bellãtes eos nuper adiuuerant. Et initia pugnæ prospera hosti fuerant, eademq. exitij causa. Nã quum Cnæi Manlij castra cepissent, opimæq. prædæ incubarent; epulantes, ac ludibundos plerosque, aut vbi essent, præ poculis nescientes, Appius Pulcher inuadit: sic cũ sanguine & spiritu malè partã rẽiomuere victoriam. Ipse Rex Apulo equo impositus, quum subinde crapula & capitis errore lapsaret, captũ se se vix & ægre, postquam experrectus est, didicit.

BELLVM GALLOGRÆCVM.
Caput XI.

GAllogræciam quoque Syriaci belli ruina conuoluit. Fuerint ne inter auxilia regis Antiochi, an cupidus triumphi Mãlius eos visos simulauerit, dubiũ; Certe negatus est victori triumphus, quia causam belli non approbauit. Cæterum gens Gallogræcorum, sicut ipsum nomen indicio est, mista; & adulteratæ reliquiæ Gallorum: quibus, Brenno duce, vastauerant Græciam. mox Oriētem sequuti, in media Asiæ parte sederēt. Itaque vt frugum semina mutato solo degenerant; sic illa genuina feritas eorum, Asiatica amœnitate mollita est. Duobus itaque prælijs fusi, fugatiq; sunt: quãuis sub aduentu hostis, relictis sedibus, in altissimos se mõtes recepissēt, quos Tolostobogi, Tectosagiq. iam insederant. Vtrinq; fundis sagittisq.

acti in perpetuam se pacem dediderunt. Sed alligati miraculo quodam fuere; quum catenas morsibus & ore terassent: quum essocandas inuicem fauces præbuissent. Nam Orgiagüntis Regis vxor à Centurione stuprum passa, memorabili exemplo custodiã euasit: reuulsumq. militis caput ad maritum suum retulit.

BELLVM MACEDONICVM secundum. Caput XII.

DVm aliæ aliæq. gẽtes Syriaci belli sequuntur ruinam, Macedonia se rursus erexit. Fortissimum populum memoria, & recordatio suæ nobilitatis agitabat: Et successerat Philippo filius Perses: qui semel in perpetuũ victã esse Macedoniam non putabat ex gentis dignitate. Multò vehementius sub hoc Macedones, quàm sub patre cõsurgunt: quippe Thraces in vires suas traxerãt atque ita industriã Macedonum, vi-

viribus Thracum; ferociã Thracum disciplina Macedonum tẽperauerant. Accessit his cõsilium Ducis: qui situm regionum suarum summo speculatus Hæmo, positis per abrupta castris, ita Macedoniam suam armis ferroq. vallauerat, vt non reliquisse aditum, nisi à cœlo, vẽturis hostibus videretur. Marcio Philippo Cõsule, eam prouinciam ingressus Populus Romanus, exploratis diligẽter accessibus, per Astrudem paludem, per acerbos dubiosque tumulos, & illa, quæ volucribus quoq; videbatur inuia, via accessit: Regemq. securum, & nihil tale metuentem subita belli irruptione terruit: cuius tanta trepidatio fuit, vt pecuniam omnem in mare iusserit mergi, ne periret: classem cremari, ne incẽderetur.

Paulo Consule, quum maiora & crebra essẽt imposita præsidia per alias vias Macedonia depressa,

ſa eſt: ſumma quidem arte & induſtria Ducis, quum aliàs eminatus, aliàs irrupiſſet; cuius aduentus ipſe eò terribilis Regi fuit, vt intereſſe nō auderet; ſed gerenda ducibus bella mandauerit. Abſēs ergo victus fugit in maria, inſulamq. Samothracen: fretus celebri religione: quaſi templa & aræ poſsēt defendere, quem nec montes ſui, nec arma potuiſſent. Nemo Regum diutius amiſſæ fortunæ cōſcientiā retinuit. Supplex quum ſcriberet ad Imperatorem ab illo, quo cōfugerat tēplo, nomenque epiſtolæ notaret ſuum; Regē, addidit. Sed nec reuerētior captæ maieſtatis alius Paulo fuit: quum in conſpectu veniſſet hoſtis, in templum recepit; in cōuiuijs adhibuit: liberosq. admonuit ſuos vt fortunā, cui tantum licerat, revererentur. Inter pulcherrimos, hunc quoq; Populus Romanos de Macedonia duxit,

ac vidit triumphũ: quippe cuius spectaculo triduum impleuerit. Primus dies signa,tabulasque sequens arma pecuniasq.trãsuexit; tertius captiuos,ipsumq́ Regem attonitum adhuc, tanquam subito malo stupẽtẽ,Sed multò prius gaudium victorię Populus Rom. quàm epistolis victoris,perceperat,Quippe eodẽ die,quo victus est Perses in Macedonia, Romæ cognitum est,Duo iuuenes cãdidis equis apud Iuturnæ lacum, puluerem & cruorem abluebãt: ij nunciauere, Castorem & Pollucẽ fuisse creditũ vulgò,ꝙ gemini fuissent:interfuisse bello,quòd sãguine maderent: à Macedonia venire, quod adhuc anhelarent.

BELLVM ILLYRICVM.
Caput XIII.

Macedonici belli contagio traxit Illyricos.Ipsi quidẽ, vt Romanum à tergo distringerent,à Perse Rege conducti pe-

cunia, militauere. Sine mora ab Anicio prætore subiguntur. Loscordam caput gentis delesse sufficit. Statim sequuta deditio est. Deniq: hoc bellũ ante finitũ est, quàm geri Romæ nunciaretur.

BELLVM MACEDONICVM tertium. Caput XIV.

QVod am fato, quasi ita conuenisset inter Pœnos & Macedonas, vt tertiò quoq; vincerentur, eodem tempore vtriq; arma mouere. Sed prior iugũ excutit Macedo; aliquantò, quàm ante, grauior dum contemnitur. Causa belli propè erubescenda: quippe regnum pariter ac bellũ vir vltimæ sortis Andriscus inuaserat; dubium liber, an seruus; mercenarius certe. Sed quia vulgò ex similiudine Philippi, Pseudo philippus vocabatur, regiam formam, regium nomen, animo quoq; regio impleuit. Igitur dum hæc ipsa cõtemnit Populus Rõ.

Iuuentio prætore contentus, virum nõ Macedonicis modo, sed Thraciæ quoq; auxilijs ingentibus validum temere tentauit. Iuuentiusque non à veris Regibus, sed ab illo imaginario & scenico Rege superatur. Sed, Consule Metello, amissum cum legione prætorem, plenissime vltus est. Nam & Macedoniã seruitute mulctauit: & ducem belli, deditũ ab eo, ad quem confugerat, Thraciæ Regulo; in Vrbem in cateuis reduxit: hoc quoque illi in malis suis indulgente fortuna, vt de eo Populus Rom. quasi de vero Rege, triumpharet.

BELLVM PVNICVM TERTIVM. Caput XV.

Tertium cum Africa bellum & tempore exiguum fuit (nam quadriennio patratum est) & in cõparatione priorum, minimum labore: non enim tã cum viris, quàm cum ipsa vrbe pugna-

tum est: sed planè maximo euentu: quippe eo tandem Carthago finita est. Atq; si quis trium temporum momenta cōsideret, primo commissum est bellum; profligatū secundo; tertio vero confectum est. Sed huius causa belli, quòd cōtra fœderis legem, aduersus Numidas quidē semel parasset classem & exercitum; frequens autem Masinissæ fines territaret. Sed huic bono, socioq. Regi fauebatur. Quum bellum sederet, de belli fine tractatum est. Cato inexpiabili odio delendam esse Carthaginē, & quum de alio cōsuleretur, proņūciabat. Scipio Nasica seruandam; ne metu ablato æmulę vrbis, luxuriari felicitas Vrbis inciperet. Medium Senatus elegit, vt vrbs tātum loco moueretur. nihil enim speciosius videbatur, quàm esse Chartaginē, quę non timeretur. Igitur Manilio, Censorinoq. Cōsulibus, Populus

Ro-

Romanus aggressus Carthaginé, spe pacis intecta, traditam à volentibus classem sub ipso ore vrbis incendit. Tum euocatis principibus, si salui esse vellent, vt migrarent finibus, imperatū. Quod ꝑ rei atrocitate adeò mouit iras, vt extrema mallent. Cōploratum igitur publice statim: & pari voce clamatum est ad arma, seditq. sententia, quoquo modo rebellandum: non quia spes vlla iam superesset; sed quia patriam suam mallent hostium, quàm suis manibus euerti. Qui rebellantum fuerit furor, vel hinc intelligi potest; quòd in vsum nouæ classis tecta, domusq. resciderunt; & in armorum officinis aurum & argentum pro ære ferroq. conflatū est; in tormentorum vincula matronæ crines suos contulerunt.

Mancino deinde Consule, terra mariq. feruebat obsidio. Operis portus nudatus, & primus, & se-

quens,iã & tertius murus:quum tantum Byrsa, quod nomen arci fuit, quasi altera ciuitas resiste-bat.Quamuis profligato vrbis excidio, tamen fatale Aphricæ nomen Scipionum videbatur.Igitur in aliũ Scipionem conuersa Respublica,finem belli reposcebat. Hũc,Paulo Macedonico procreatum, Africani illius magni filius in decus gentis assumpserat: hoc scilicet fato, vt quam vrbem cõcusserat auus, nepos euerteret. Sed quàm maxime mortiferi esse morsus solẽt morientium bestiarum;sic plus nogocij fuit cum semiruta ciuitate Carthagine,quàm integra.Cõpulsis in vnam arcem hostibus,portũ quoq; maris Romanus obsederat. Illi alterum ibi portum ab alia vrbis parte foderunt:nec vt fugerent,sed quia nemo illos hàc euadere posse credebat,indequasi enata subito classis erupit.Tum interim iã diebus,

iam

iam noctibus, noua aliqua moles, noua machina, noua perditorum hominum manus, quasi ex obruto incendio subita de cineribus flamma, prodibat. Deploratis nouissimè rebus, XL. se milia virorũ dediderunt: quod minus credas, duce Asdrubale. Quantò fortius fœmina & vxor Ducis? quæ, cõprehensis duobus liberis, à culmine se domus in medium misit incendium, imitata Reginã quæ Carthaginem condidit. Quanta vrbs deleta sit, vt de cæteris taceã, vel ignium mora probari potest: quippe per cõtinuos decem & septem dies vix potuit incendium extingui, quod domibus ac tẽplis suis sponte hostes immiserãt: vt quatenus vrbs eripi Rom. nõ poterat, triumphus arderet.

BELLVM ACHAICVM.

Caput XVI.

Quasi seculum illud euersionibus vrbium curreret, ita

Carthaginis ruinā statim Corinthus excepit; Achaiæ caput, Græciæ decus, inter duo maria Ioniū & Aegeum quasi spectaculo exposita. Hæc (facinus indignum!) ante oppressa est, quàm in numerum certorum hostium referretur. Critolaus causa belli: qui libertate à Romanis data aduersus ipsos vsus est. Legatos Romanos, dubiū an & manu, certe oratione violauit. Igitur Metello, ordinanti tum maxime Macedoniā, mādata est vltio: & hinc Achaicum bellum. Ac primam Critolai manum Metellus Cōsul per patentes Elidis cāpos toto cecidit Alphæo. Et vno prælio peractū erat bellum: iam & vrbem ipsam terrebat obsidio: sed (ò fata rerum!) quum Metellus dimicasset ad victoriam, Numius venit. Hic alterius ducis dignitate, exercitū sub ipsis Isthmi faucibus fudit, geminosq. portus sanguine infecit.

cit. Tũ ab incolis deserta ciuitas, direpta primũ, deinde tuba præcinente deleta est. Quid signorũ, quid vestium, quidue tabularum raptum incensum atq; proiectum est! Quantas opes & abstulerit & cremauerit, hinc scias; ꝙ quicquid Corinthij æris toto orbe laudatur, incendio superfuisse comperimus. Nam & æris notã præciosiorem ipsa opulẽtissimæ vrbis fecit iniuria: quia incendio permistis plurimis statuis atque simulacris, æris, auri, argentiq; venæ in commune fluxere.

RES IN HISPANIA GESTÆ. Caput XVII.

Vt Carthaginem Corinthus, ita Corinthum Numantia sequuta est. Nec deinde toto orbe quidquã intactum armis fuit. Post illa duo clarissima vrbiũ incendia, late atq; passim, nec per vices, sed simul pariter quasi vnũ vndique bellum fuit: prorsus vt

inde, quasi agitātibus ventis, diffudisse quædā belli incendia toto orbe videretur. Hispaniæ nunquam animus fuit aduersus nos vniuersæ consurgere: nunquam conferre vires suas libuit: neque aut imperare, aut libertatem tueri suam publice. Alioquin ita vndiq. mari, Pyrenæoq. vallata est; vt ingenio situs, ne adiri quidem potuerit. Sed ante à Romanis obsessa est, quàm seipsa cognosceret: & sola omnium prouinciarũ vires suas, postquam victa est, intellexit. In hac quippe ducentos per annos dimicatum est, à primis Scipionibus in primum Cæsarem Augustum; non continuè, nec cohærenter, sed prout causę lacessierāt: nec cum Hispanis initio, sed cum Pœnis in Hispania. Inde cōtagio, & series, causaque bellorũ. Prima per Pyrenęum iugum signa Romana P. & Cn. Scipiones intulerunt: prælijsq. ingẽti-

tibus Hannonem & Asdrubalem fratrē Annibalis ceciderunt: Raptaq. erat impetu Hispania: nisi fortissimi viri in ipsa sua victoria, oppressi Punica fraude cecidissent, terra mariq. victores. Igitur quasi nouā integramq. prouinciā vltor patris, & patrui Scipio ille, mox Africanus, inuasit. Isq; statim capta Carthagine, & alijs vrbibus, nō cōtentus Pœnos expulisse, stipendiariam nobis ꝓuinciā fecit: omnemq. citra vltraq. Iberum subiecit imperio. Primus Romanorum ducū victor ad Gadeis & Oceani oram peruenit.

Plus est prouinciam retinere quàm facere. Itaque per partes iam huc, iam illuc missi duces, qui ferocissimas, & ad id tēporis liberas gentes, ideoq. impatiētes iugi, multo labore, nec incruentis certaminibus, seruire docuerūt. Cato ille Censorinus, Celtiberos, i. robur hispaniȩ, ali

quot prelijs fregit. Gracchus pater ille Gracchorũ, eosdẽ centũ, & quinquaginta vrbiũ euersione multauit. Metellus ille, q ex Macedonia nomẽ meruerat, meruit & Celtibericus fieri, quũ, & Cõtrebiã memorabili cepisset exemplo: & Versobrigis maiore gloria pepercit: Lucullus, Turdulos, atq; Vaccæos: de qbus Scipio ille posterior singulari certamine, quũ à Rege fuisset prouocatus, optima retulerat. Decimus Iunius Brutus aliquantò latius Celticos Lusitanosq; & omnes Gallæciæ populos, formidatumq militibus flumen Obliuionis; peragratoq. victor Oceani littore, non prius signa cõuertit, quàm cadẽtem in maria Solem; obrutumque aquis ignem, nõ sine quodam sacrilegij metu & horrore deprehẽdit. Sed tota certaminũ moles cum Lusitanis fuit & Numantinis: nec immerito: quippe solis gẽtiũ Hispa-

niæ duces cõtigerunt. Fuiſſet & cũ omnibus Celtiberis; niſi dux illius motus initio belli oppreſſus eſſet, ſummus vir actu & audacia, ſi res ceſſiſſet, Salondicus: qui haſtam argẽteam quatiẽs, velut cœlo miſſam, vaticinanti ſimilis omnium in ſe mentes conuerterat. Sed quum pari temeritate ſub nocte caſtra Conſulis adiſſet, iuxta tentoriũ ipſum pilo vigilis exceptus eſt. Cæterũ Luſitanos Viriatus erexit, vir calliditatis acerrimæ: qui ex venatore latro; ex latrone ſubito dux atque Imperator; &, ſi fortuna ceſſiſſet, Hiſpaniæ Romulus, nõ cõtẽtus libertatem ſuorum defendere, per quatuordecim annos omnia citra vltraq; Iberũ amnẽ igni, ferroq; populatus; caſtra etiã Prætorum ac Præſidum aggreſſus; Claudium Vnimanum penè ad internetionem exercitus cecidiſſet, inſignia, trabeis & faſci-

bus nostris, quæ ceperat, in mõtibus suis trophæa fixisset. Tandem eum Fabius Maximus Consul oppresserat: sed à successore Põpilio violata victoria est: quippe conficiendæ rei cupidus, fractum ducem, & extrema deditionis agitãtem per fraudem & insidias & domesticos percussores aggressus, hanc hosti gloriam dedit, vt videretur aliter vinci nõ potuisse.

BELLVM NVMANTIMVM

Caput XVIII.

NVmantia quantum Carthaginis, Capuæ, Corinthi opibus inferior, ita virtutis nomine & honore par omnibus, summúque, si viros æstimes, Hispaniæ decus: quippe sine muro sine turribus modice edita tumulo, apud flumẽ Duriũ sita, quatuor milib⁹ Celtiberorũ quadraginta milliũ execitum per annos quatuordecim sola sustinuit; nec sustinuit

modo, sed sæuiùs aliquātò percu-
lit: pudendisq; fœderibus affecit.
Nouissime quum inuictā esse cō-
staret; opus quoque eo fuit, qui
Carthaginem euerterat. Non te-
mere, si fateri licet, vllius causæ
belli iniustior. Segedenses socios
& cōsanguineos, Romanorū ma-
nibus elapsos, exceperāt: habita
pro eis deprecatio nihil valuit.
quum se ab omni bellorū conta-
gione remouerēt, in legitimi fœ-
deris precium iussi arma depo-
nere. Hoc sic à barbaris acceptū,
quasi manus abscinderētur. Itaq.
statim Megara, viro fortissimo,
duce, ad arma cōuersi, Pōpeium
prælio aggressi; fœdus tamē ma-
luerunt, quum debellare potuis-
sent. Hostilium deinde Mancinū:
hunc quoq; assiduis cædibus ita,
subegerūt, vt ne oculos quidem
aut vocem Numantini viri quis-
quā sustineret. Tamen cum hoc
quoq; fędus maluere; cōtenti ar-

mo-

morum manubijs, quum ad internecionem sæuire potuissent. Sed nò minus Numātini, quàm Caudini illius fœderis flagrans ignominia ac pudore populus Romanus dedecus quidem præsentis flagitij deditione Mancini expiauit. Cæterum, duce Scipione, Carthaginis incendijs ad excidia vrbium imbuto, tandem etiam in vltionem excāduit. Sed tūc acrius in castris, quam in cāpo; nostro cū milite, quàm cum Numātino præliandū fuit. Quippe assiduis & iniustis, & seruilibus maxime operibus attriti, ferre plenius vallum, qui arma nescirent; luto inquinari, qui sanguine nollent, iubebātur. Ad hæc, scorta, calones, sarcinæ, nisi ad vsum necessariæ, amputātur. Tanti esse exercitum, quanti Imperatorem verè proditum est. Sic redacto in disciplinā milite, commissa acies quodq. nemo visurū se vnquam
spe-

ſperauerat, factum eſt, vt fugientes Numanitnos quiſquam videret. Dedere etiam ſe ſe volebant, ſi toleranda viris imperarentur. Sed quum Scipio veram vellet & ſine exceptione victoriam: eo neceſſitatum compulſi primùm; vt deſtinata morte in prœliũ ruerent: quũ ſe ſe prius epulis, quaſi inferijs, impleuiſſent carnis ſemicrudæ, & Celiæ: ſic vocant indigenæ ex fruméto potioné. Intellectum ab Imperatore cõſilium, itaque non eſt permiſſa pugna morituris. Quum foſſa atque lorica, quatuorque caſtris circundatos fames premeret; ab duce orantes prælium, vt tanquam viros occideret; vbi hoc nõ impetrabãt, placuit eruptio: ſic cõferta manu plurimi occiſi; & quum vrgeret fames, aliquantiſper inde vixerunt. Nouiſſimè cõſiliũ fugæ ſedit: ſed hoc quoque, ruptis equorum cingulis, vxores ade-

me-

mere summo scelere per amorē. Itaq; deplorato exitu, in vltimam rabiem furoremq. conuersi, postremo mori hoc genere destinarunt. Duces suos, seque, patriamque ferro, & veneno, subiectoq. vndique igne peremerūt. Macte esse fortissimam, &, meo iudicio, beatissimam in ipsis malis ciuitatem asseruit, quum fide socios, populum orbis terrarū viribus fultum, sua manu, ætate tam longa sustinuit. Nouissime maximo duce oppressa ciuitas, nullū de se gaudiū hosti reliquit. Vnus enim vir Numantinus non fuit, qui in catenis duceretur: præda, vt de pauperibus nulla: arma cremauerunt. Triumphus fuit tantum de nomine.

ANACEPHALEOSIS.
Caput XIX.

HActenus Populus Rom. pulcher, egregius, pius, sanctus atq; magnificus. Reliquia secu-

culi, vt grandia æque, ita vel magis turbida & fœda; creſcẽtibus cum ipſa magnitudine imperij vitijs. Adeò vt ſi quis hác tertiã eius ætatem trãſmarinam, quam ducentorum annorum fecimus diuidat; cẽtum hos priores, quib⁹ Africam, Macedoniam, Siciliam, Hiſpaniam domuit, aureos (ſicut poetæ canunt) iure, meritoq. fateatur: centum ſequentes ferreos planè & cruentos, & ſi quid immanius. Quippe qui Iugurthinis Cimbricis, Mitridaticis, Parthicis bellis, Gallicis atq; Germanicis, quibus cœlum ipſum gloria aſcẽdit; Gracchanas; Druſianasq. cædes, ad hæc Seruilia bella miſcuerunt: &, ne quid turpitudini deſit Gladiatoria. Denique in ſe ipſe conuerſus Marianis atque Syllanis, nouiſſime Pompei & Cæſaris manibus, quaſi per rabiẽ & furorem, & nefas ſemetipſe lacera-

cera-

cerauit. Quæ & ſi inuoluta inter ſe ſunt omnia, atq; confuſa; tamen, quo melius appareat, ſimul & ne ſcelera virtutibus obſtrepāt, ſeparatim proferētur Priusq. vt cœpimus, iuſta illa & pia cum exteris gentibus bella memorabimus; vt magnitudo creſcentis in dies imperij appareat: tum ad illa ciuium ſcelera, turpesque & impias pugnas reuertemur.

BELLVM ASIATICVM. Caput XX.

Victa ad occaſum Hiſpania, Populus Romaus ad Oriētem pacem agebat: nec pacem modo ſed inuſitata & incognita quadam felicitate, relictis regijs hæreditatibus, opes, & tota in ſemet regna veniebāt Attalus Rex Pergamenorum, Regis Eumenis filius, ſocij quondam, commilitonisq; noſtri, teſtamentum reliquit: *Populus Romanus bonorum meorum hæres eſto.* In bonis Regis

hæc

hæc fuerũt. Adita igitur hæredi-
tate, prouinciã populus Roma-
nus, nõ quidem bello, nec armis,
sed (quod est æquius) testamenti
iure retinebat. Sed hanc difficile
dictu est, vtrum facilius amiserit,
an recuperauerit. Aristonicus re-
gij sanguinis, ferox iuuenis, vrbes
regibus parere cõsuetas, partim
sollicitat: paucas resistẽtes Myn-
dum, Samon, Colophonẽ vi reci-
pit: Crassi quoque Prætoris ceci-
dit exercitum: ipsum quoque ce-
pit. Sed ille memor & familiæ &
Romani nominis, custodem sui
barbarũ virgula excæcat: in exi-
tium sui, quod volebat, ita con-
citat. Mox à Perperna domitus,
& captus, & per deditionem in
vinculis habitus. Aquilius Asia-
tici belli reliquias cõfecit, mistis
(nefas) veneno fontibus ad dedi-
tionem quarundam vrbiũ. Quæ
res vt maturam ita infamem fe-
cit victoriam; quippe quum cõ-

omnium fortuna cessit, vt Rex fraude præcipuus fraude caperetur. Hic auo Masanissa, & Micipsa patre per adoptionem, quũ interficere fratres statuisset, agitatus regni cupiditate; nec illos magis, quàm Senatum, Populũq. Romanum, quorũ in fide & clientela regnum erat, metueret; primum scelus mandat insidijs: potitusq. Hiempsalis capite, quum se in Adherbalem conuertisset, isq; Romã profugisset: missa per legatos pecunia, traxit in sententiam suam Senatum. Et hæc fuit de Vrbe, eius prima victoria. Missos deinde, qui regnum inter illum, Adherbalemque diuiderent similiter aggressus, quum in Scauro ipsos Romani imperij mores expugnasset, inchoatũ nefas perfecit audacius. Sed diu non latet scelera. Corruptæ nefas legationis erupit: placuitque bello persequi parricidam. Primus in Nu-

midiam Calfurnius Bestia Cōsul mittitur. Sed Rex præmonitus, fortius aduersus Romanos aurū esse, quàm ferrum, pacem emit. Cuius flagitij reus quum, interueniente publica fide, à Senatu accerseretur, pari audacia & venit; & competitorē imperij Massiuisse Massiuā immisso percussore confecit. Hæc altera contra Regē fuit caussa bellandi. Igitur sequens vltio mandatur Albino. Sed huiusquoq. (proh dedecus!) ita corrupit exercitum; vt volūtaria nostrorū fuga vinceret Numida, castrisq. potiretur: addito etiam turpi fœdere in preciū salutis, quod prius emerat, dimisit exercitum. Eodē tempore in vltionem non tam imperij Romani, quàm pudoris, Metellus assurgit: qui callidissimum hostē, nunc precibus, nunc minis, iam simulata, iam quasi vera fuga eludentē, artibus suis aggressus est. Agro

rum

rum atq; vicorum populatione non contentus, in ipsa Numidiæ capita impetum fecit. Et Zamam quidem frustra diu voluit: cæterum Thalam grauem armis, thesauroq. Regis, diripuit. Tūc vrbibus exutum Regem, & iam finiū suorum, regnique fugitiuum, per Mauros, atq; Getuliam sequebatur. Postremo Marius, auctis admodum copijs, quum, pro obscuritate generis sui, capite censos sacramento adegisset; iam fusum & saucium Regem adortus, non facilius tamen vicit, quàm integrum & recentem. Hic & vrbem Herculi conditā Capsam, in media Africa sitā, anguibus arenisq. vallatam, mira quadam felicitate superauit. Et saxeo inditam monti Mulucham vrbem per Ligurē, aditu arduo inaccessoq. penetrauit. Mox non ipsum modò, sed Bocchum quoq; Mauritaniæ Regē, iure sanguinis Numidiam vin-

di-

dicantem,apud oppidũ Cirtham grauiter cecidit. Qui vbi,diffisus rebus suis,alienæ cladis accessio fieri timet;precium fœderis atq; amicitiæ Regem facit. Sic fraudulentissimus Regum,fraude soceri sui in insidias deductus est, & Syllæ in manum traditus. Tandemq. opertum catenis. Iugurtham in triũpho Populus Rom. aspexit. Sed ille quoque quamuis victus & vinctus,vidit Vrbẽ quam venalem,& quandoq.perituram ; si habuisset emptorem, frustra cecinerat. Tamen,vt venalis fuisset,habuit emptorem:& quum ille non euaserit, certum erit eam non esse perituram.

BELLVM ALLOBROGICVM.

Caput II.

SIc ad meridiem Populus Romanus,multò atrocius & multipliciter,& magis à Septentrione sæuitum.nihil hac plaga infestius;atrox cœlum,Perinde ingenio.

nio. Omni igitur tractu violentus hostis à dextris atq; læuis, & medio Septentrionis erupit. Prima trans Alpeis arma nostra sẽsere Salyi; quum de incursionibus eorum fidissima atq; amicissima ciuitas Massilia quereretur: Allobroges deinde, & Aruerni: quum aduersos eos similes Heduorum querelæ opem, & auxilium nostrum flagitarent. Varus victoriæ testis, Isaraque, & Vindelicus amnis, & impiger fluminum Rhodanus. Maximus barbaris terror elephanti fuere, immanitati gentium pares. Nil tam conspicuum in triumpho, quàm Rex ipse bis victus, discoloribus in armis, argẽteoq, carpẽto, qualis pugnauerat. Vtriusq; victoriæ quod, quantumq. gaudiũ fuerit, vel hinc ęstimari potest, quod & Domitius Aenobarbus, & Fabius Maximus ipsis, quibus dimicauerant, in locis saxeas erexere

turres, & desuper exornata armis hostilibus trophæa fixerunt: quũ hic mos inusitatus fuerit nostris. Nunquam enim populus Romanus hostibus domitis victoriam suam exprobauit.

BELLVM CIMBRICVM, Theutonicũ & Tigurinũ, Cap. III.

CImbri, Theutoni, atque Tigurini, ab extremis Galliæ profugi, quum terras eorũ inundasset Oceanus, nouas sedes toto orbe quærebunt: exclusiq. Gallia & Hispania, quum in Italiam remigrarent, misere legatos in castra Syllani, inde ad Senatum; petentes, vt Martius populus aliqd sibi terræ daret, quasi stipendium; cætereum, vt vellet, manibus atque armis suis vteretur. Sed quas daret terras Populus Romanus, agrarijs legibus inter se dimicaturus? Repulsi igitur, quod nequiuerant precibus, armis petere constituunt. Sed nec pri-

primum quidem impetum barbarorum Syllanus, nec ſecundum Manlius, nec tertium Cæpio ſuſtinere potuerunt. omnes fugati, exuti caſtris. Actum erat, niſi Marius illo ſeculo contigiſſet. Ille quoque non auſus congredi ſtatim, militem tenuit in caſtris; donec inuicta illa rabies, & impetus, quem pro virtute barbari habent, conſeneſceret. Receſſere igitur increpantes, &(tanta erat capiendæ Vrbis fiducia) cõſulentes, ſi quid ad vxores ſuas mandarẽt. Nec ſegnius, quàm minati fuerant, tripartito agmine per Alpeis, id eſt, clauſtra Italiæ, ferebantur. Marius mira ſtatim velocitate occupatis compendijs præuenit hoſtem, Prioresq. Theutonas ſub ipſis Alpium radicibus aſſequutus, in loco, quem Aquas Sextias vocãt, qua fide numinũ prælio oppreſſit. Vallem fluuiumq. hoſtes tene-

bant: noſtris aquarum nulla copia:conſultò ne id egerit Imperator,an errorem in cõſilium verterit,dubiũ. certe neceſſitate aucta virtus cauſa victoria fuit. Nã flagitante aquam exercitu: Viri, inquit,eſtis:en illic habetis. Itaq; tanto ardore pugnatum eſt,eaq; cædes hoſtium fuit;vt victor Romanus de cruento flumine non plus aquę biberit,quàm ſanguinis barbarorũ. Certe Rex ipſe Theudobotus, quaternos, ſenosque equos trãſilire ſolitus,vix vnum, quum fugeret,aſcẽdit:proximoque in ſaltu Aſceno comprehenſus,inſigne ſpectaculum triũphi fuit: quippe vir proceritatis eximię ſuper trophęa ſua eminebat.

Sublatis funditus Theutonis,in Cimbros conuertitur. Hi iã(quis crederet?) per hyemẽ,quæ altius Alpeis leuat,Tridentinus iugis in Italiam prouoluti ruina, deſcenderant. Atheſim flumen nõ ponte,

te,nec nauibus, ſed quadã ſtoliditate barbarica,primum corporibus aggreſſi;poſtquam retinere amnem manibus & clypeis fruſtra tentauerant, ingeſta obrutũ ſylua tranſiliuere:&,ſi ſtatim infeſto agmine Vrbẽ petiſſent,grãde diſcrimen eſſet. Sed in Venetia,quo ferè tractu Italia molliſſima eſt,ipſa ſoli cœliq. clementia robur elãguit.Ad hoc,panis vſu, carniſq. coſtæ, & dulcedine vini mitigatos Marius in tempore aggreſſus eſt.Iam diem pugnę à noſtro Imperatore petierunt,& ſic proximum dedit.In patẽtiſſimo, quem Raunium vocant, campo concurrere : milia inde ad ſexaginta ceciderunt:hinc tertio minus, per totum diem conciditur Barbarus.Iſti quoque Imperator addiderat virtuti dolũ, ſequutus Annibalem,artemq. Cannarum. Primùm nebuloſum nactus diẽ, vt hoſti inopinatus occurreret

tum ventosum quoq; vt puluis in oculos, oraq. ferretur: tum acie cõuersa in Orientẽ, vt (quod ex captiuis mox cognitũ est) ex splendore galearũ, ac repercussu, quasi ardere cęlum videretur. Nec minor cum vxoribus eorum pugna quàm cum ipsis fuit: quum obiectis vndiq. plaustris atq; carpentis, altè desuper, quasi è turribus, lanceis contisq. pugnarẽt. proinde speciosior mors earũ fuit quã pugna. Nam quum, missa ad Marium legationem, libertatẽ ac sacerdotium nõ impetrassent (nec fas erat) suffocatis, elisisq. passim infantibus suis, aut mutuis concidere vulneribus, aut vinculo è crinibus suis facto, ab arboribus iugisque plaustrorum pependerũt. Boletis Rex in acie dimicans impigre, nec inultus, occubuit.

Tertia Tigurinorum Ambronumq. manus, quę quasi subsidio Noricos insederat Alpium tumu

los,in diuersa lapsi, fuga ignobili & latrocinijs euanuit Hunc tam lætum,tamq.felicē libertatis Italiæ,assertiq.imperij nuncium,nō per homines,vt solebat,populus accepit,sed per ipsos (si credere fas est)Deos. Quippe eodem die quo gesta res est, visi pro ęde Castoris & Pollucis iuuenes laureati Prętori literas dare:frequensq. in spectaculo rumor victorię Cībricæ, *Feliciter*, dixit. Quo quid admirabilius, quid insignius fieri potest? Quippe velut elata mōtibus suis Roma,spectaculo belli interesset(quod in gladiatorio munere fieri solet) vno,eodemq.momento,quū in acie Cimbri occumberent,populus in vrbe plaudebat.

BELLVM THRACIVM.
Caput IV.

Post Macedonas (si Dijs placet (Thraces rebellant, ipsi quondā tributarij Macedonum: nec in proximas modo prouin-

cias contenti incurrere, Thessaliam, atq; Dalmatiam; in Adriaticum mare vsq; venerũt: eoq; fine contenti, quasi interueniente natura, contorta in ipsas aquas tela miserũt. Nihil interim per id omne tempus residuum crudelitatis fuit in captiuos sęuientibus. Litare Dijs sanguine humano; bibere in ossibus capitũ; & huiuscemodi ludibrio fœdare mortem tam igni quàm fumo: partus quoque grauidarum extorquere tormentis. Sæuissimi omniũ Thracũ Scordisci fuere. Sed calliditas quoque ad robur accesserat: syluarum & montium situs cum ingenio cõsentiebant Itaq; non fusus modo ab ijs, aut fugatus; sed simili prodigio omnino totus interceptus exercitus, quẽ duxerat Cato. Didius vagos, & libera populatione diffusos intra suã repulit Thraciam. Drusus vlterius egit, & vetuit trãsire Danubium. Minutius

toto vastauit Hebro; multis quidem amissis; dum per perfidũ glacie flumen equitatur. Piso Rhodopen, Caucasumq. penetrauit. Curio Dacia tenus venit: sed tenebras saltuum expauit. Appius in Sarmatas vsque peruenit. Lucullus ad terminum gentium Tanaim lacumque Mæotim. Nec aliter cruẽtissimi hostium, quàm suis moribus domiti: quippe in captiuos igne ferroque sæuitum est. Sed nihil barbaris atrocius visum est, quàm quod, abscissis manibus, relicti viuere, superstites pœnæ suæ videbantur.

BELLVM MITHRIDATICVM. Caput V.

Ponticæ gentes ad Septẽtrionem in mare sinistrum iacẽt à Pontico cognominatæ mari. Harum gentium atque regionum Rex antiquissimus Atheas. Post Artabazes, à septem illis Persis oriũdus Inde Mithridates omniũ

lõge maximus: quippe quũ quatuor Pyrrho, septemdecim anni Annibali suffecerint; ille per quadraginta annos restitit: donec tribus ingentibus bellis subactus, felicitate Syllæ, virtute Luculli, magnitudine Pompeij consumeretur. Causam quidem illius belli prætenderat apud Cassium legatum; attrectari terminos suos à Nicomede Bithynico. Cæterum elatus animis ingentibus, Asiæ totius, &, si posset, Europæ cupiditate flagrabat. Spem ac fiduciã dabant nostra vitia: quippe quũ ciuilibus bellis distingeremur: inuitabat occasio: nudumq. imperij latus ostendebant procul Marius, Sylla, Sertorius. Inter hęc Reipub. vulnera, & hos tumultus, repẽte, quasi captato tempore, in lassos simul atq; districtos, subitus turbo Pontici belli ab vltima veluti specula septentrionis erupit. Primus statim impetus bel-

belli Bithyniam, rapuit. Aſia inde pari terrore correpta eſt. Nec cunctâter ad Regem ab vrbibus noſtris, populisq. deſcitum eſt. Aderat: inſtabat: ſæuitia, quaſi virtute, vtebatur, Nam quid atrocius vno eius edicto, quum omnes, qui in Aſia forent, Romanæ ciuitatis homines interfeci iuſſit? Tum quidem domus, templa, & aræ, humana omnia, atq; diuina iura violata ſunt. Sed hic terror Aſiæ, Europā quoq; Regi aperiebat. Itaque miſſis Archelao, Neoptolemoque præfectis, excepta Rhodo, quæ pro nobis firmius ſtetit cæteris, Cyclades, Delos, Eubœa, & ipsū Gręciæ decus Athenæ tenebātur. Italiā iam, ipſamq. Vrbē Romā regiꝰ terror afflabat.

Itaque L. Sylla feſtinat, vir armis optimus: pariq. violẽtia ruẽtem vlterius hoſtem, quadā quaſi manu, repulit. Primumq. Athenas vrbem (quis crederet?) frugū

parentem, obſidione ac fame ad humanos cibos compulit. mox ſubruto Pyræei portu, ſex quoq. & amplius muris munito, poſtquam domuerat ingratiſſimos, vt ipſe dixit, hominum, in honorem tamen mortuorum ſacris ſuis, famæq. donauit. Mox quũ Eubœa atq; Bœotia præſidia Regis diſpuliſſet; omneis copias, vno apud Cheroneam, apud Orchomenon altero bello diſſipauit: ſtatimq. in Aſiam transgreſſus ipſum opprimit. Et debellatum etiam foret; niſi de Mithridate triũphare citò quàm vere, maluiſſet. Actum quidẽ hunc Aſi ſtatũ Sylla dederat. Ictum cum Ponticis fœdus: recepit Bithyniã à Rege Nicomede; ab Ariobarzane Capadociam: ac ſic erat Aſia rurſus noſtra, vt cœperat: Mithridates tantum repulſus. Itaq; nõ fregit ea res Põticos, ſed incendit. quippe Rex Aſia & Europa quodãmodo ine-

fca-

ſcatus nō iam quaſi alienam,ſed, quia amiſerat, quaſi captam belli iure repetebat.

Igitur;vt extincta parum fideliter incendia maiore flamma reuiuiſcūt;ita ille,de integro auctis maiorem in modum copijs,tota denique regni ſui mole,in Aſiam rurſus mari,terra, fluminibuſque veniebat. Cyzicum nobilis ciuitas,arce, mœnibus, portu, turribusque marmoreis, Aſiaticæ plagæ littora illuſtrat. Hāc ille,quaſi alteram Romam,toto inuaſerat bello.Sed fiduciam oppidanis reſiſtendi nuncius fecit, docens aduentare Lucullum. qui, horribile dictu , per medias hoſtium naues,vtre ſuſpenſus & pedibus iter adgubernans,vidētibus procul,quaſi marina piſtrix,euaſerat Mox clade conuerſa,quū ex mora obſidentem Regem , & ex fame peſtilētia vrgeret, recedentē Lucullus aſſequitur; adeoq. ceci-

dit

dit, vt Granicus, & Asopus amnes cruenti redderétur. Rex callidus, Romanæq. auaritiæ peritus, spargi à fugientibus sarcinas & pecuniam iussit, qua sequétes moraretur. Nec felicior in mari, quàm in terra fuga: quippe centum amplius nauiū classē, apparatūq. belli grauē in Pōtico mari aggressa tempestas, tam fœda strage lacerauit, vt naualis belli instar efficeret: planè quasi Lucullus, quodā cum fluctibus procellisque cōmercio, debellādum tradidisse Regem ventis videretur.

Attritæ iam omnes validissimi regni vires erant: sed animus malis augebatur. Itaque conuersus ad proximas gentes, totum penè Orientem ac Septētrionem ruina sua inuoluit. Iberi, Caspij, Albani, & vtræque sollicitabantur Armeniæ: perq. omnia & decus, & nomē & titulos Pompeio sua fortuna quærebat. Qui vbi nouis

mori-

motibus ardere Asiam videt; aliosq. ex alijs prodere Reges; nihil cunctãdum ratus, priusquã inter se gentium robora coirēt; statim pōte nauibus facto, omniũ ante se primus transit Euphratē: Regemq. fugientē media nactus Armenia (quanta felicitas viri) vno prælio cōfecit. Nocturna ea dimicatio fuit, & Luna in partibus: quippe quasi commilitans, quum à tergo se hostibus, à facie Romanis præbuisset, Pontici per errorem longius cadētes vmbras suas, quasi hostium corpora, petebant. Et Mithridates quidem nocte illa debellatus est. Nihil enim postea valuit, quanquam omnia expertus: more anguiũ, qui, obtrito capite, postremũ cauda minãtur. Quippe quũ effugisset hostem, Colchos, Ciliciæ quoq; littora, & Campaniam nostrã subito aduētu terrere voluit. Mox, subruto Pyrræei portu, Colchis te-

nus iũgere Bosphoron; inde per Thraciam, Macedoniã & Græciã trãsilire; sic Italiam nec opinatus inuadere tantùm cogitauit. Nam p̃ defectionẽ ciuiũ, Pharnacisq. filij scelere prę uẽtus, malè tẽtatũ veneno spiritum, ferro expulit.

Cn. interim Magnus, rebelles Asiæ reliquias sequẽs, per diuersa gẽtium terrarumq. volitabat. Nã sub Oriẽtem sequutus Armenios captis ipso capite gentis Artaxatis, supplicem iussit regnare Tigranem. At in Septentrionẽ Scythicum iter, tanquam in mari, stellis sequutus, Colchos cecidit. Ignouit Iberiæ: pepercit Albanis: Regem Colchorum Orodẽ, positis sub ipso Caucaso castris, iussit in plana descendere: Arthocen, qui Iberis imperabat, & obsides liberos dare. Orodem etiã remuneratus est, vltro ab Albania sua lectulum aureum, & alia dona mittentem. Nec non & in Meri-

diem verſo agmine, Libanum Syriæ, Damaſcumq́. tranſgreſſus, ꝑ nemora illa odorata, per thuris & balſami ſyluas Romana ſigna circumtulit. Arabes ſi quid imperaret, præſto fuere. Hieroſolymā defendere tentauere Iudæi. Verũ hanc quoque intrauit; & vidit illud grande impiæ gentis arcanũ, patens ſub aureo vti cœlo. Diſsidentibus de regno fratribus arbiter factus, regnare iuſſit Hircanum. Ariſtobolo, quia renuebat eam rem, catenas dedit. Sic Pō-peio duce Populus Romanus totam, quà latiſsima eſt, Aſiam peruagatus, quam extremam imperij habebat prouinciam, mediam fecit. Exceptis quippe Parthis, qui fœdus maluerunt, & Indis, qui adhuc nos non nouerant, omnis Aſia inter mare Rubrum, & Caſpium & Oceanum, Pompeianis domita, vel oppreſſa ſignis, tenebatur.

BEL-

BELLVM PIRATICVM
Caput VI.

INterim dum populus Romanus per diuersa terrarum distractus est, Cilices inuaserant maria: sublatisq. commercijs, rupto fœdere generis humani, sic maria bello, quasi tempestate, præcluserant. Audaciam perditis furiosisq. latronibꝰ dabat inquieta Mithridaticis prælijs Asia: dũ sub alieni belli tumultu, exteriq. Regis inuidia impune grassãtur. Ac primùm, duce Isodoro cõtenti proximo mari, Cretã inter atq; Cyrenas, Pyræeũ & Achaiã, sinũque Maleum, quẽ à spolijs Aureũ ipsi vocauere, latrocinabantur. Missusq. in eos Publius Seruilius, quamuis leues & fugaces Myoparonas, graui, & Martia classe turbaret, non incruenta victoria superat. Sed nec mari submouisse cõtentus, validissimas vrbes eorũ, & diutina p̃da abundãtes, Pha

ſelim,& Olymphon euertit,Iſau-
ronq;ipſam,arcem Ciliciæ:vnde,
conſcius ſibi magni laboris,Iſau-
rici cognomen ad amauit.

Non ideo tamen,tot cladibus domiti, terra ſe cõtinere potuerunt: ſed, vt quædam animalia, quibus aquam terramq. incolendi gemina natura eſt,ſub ipſo hoſtis receſſu,impatientes ſoli,in aquas ſuas reſiluerunt;& aliquantò latius quam prius.Sic ille quoque ante felix,dignus nũc victoria Pompeius viſus eſt;& Mithridaticæ prouinciæ facta acceſſio. Ille diſperſam toto mari peſtẽ ſemel & in perpetuum volens extinguere, diuino quodam apparatu aggreſſus eſt. Quippe quum claſſibus ſuis, & ſocialibus Rhodiorum abundaret, pluribus Legatis atq; Præfectis,vtraq. Ponti & Oceani ora cõplexus eſt. Gellius Thuſco mari impoſitus;Plotius Siculo:Gracilius Liguſticum

ſi-

ſinum, Pompeius Gallicum obſedit; Torquatus Balearicum, Tiberius Nero Gaditanum fratũ, quà primum maris noſtri limen aperitur; Lentulus Libycum, Marcellinus Aegyptium; Põpeij iuuenes Adriaticum; Varro Terentius Aegeum, & Põticum; Pamphylium Metellus; Aſiaticum Cepio; ipſas Propontidis fauces Porcius Cato ſic, obditis nauibus, quaſi portam obſerauit. Sic per omnis æquoris portus, ſinus, latebras, receſſus, promontoria, freta, peninſulas, quicquid piratarum fuit, quadam indagine incluſum & oppreſſum eſt. Ipſe Pompeius in originem, fontemq. belli Ciliciã verſus eſt. nec hoſtes detrectauere certamen: nõ ex fiducia, ſed quia oppreſſi erant, auſi videbantur; ſed nihil tamen amplius, quàm vt ad primum ictum cõcurrerẽt. Mox, vbi circumfuſa vndiq. roſtra viderunt, abiectis ſtatim telis, re-

mis-

misque,plausu vndiq. pari,quod supplicatium signum fuit, vitam petiuerunt. Nō aliàs tam incruēta victoria vsi vnquā sumus:sed nec fidelior in posterum reperta gēs vlla est. Idq; prospectum singulari consilio ducis:qui maritimum genus à conspectu lōge remouit maris,& mediterraneis agris quasi obligauit. Eodemq. tēpore & vsum maris nauibꝰ recuperauit,& terrę homines suos reddidit. Quid prius in hac mirere victoria? velocitatem, ꝙ quadragesimo die parte est? an felicitatem, quòd ne vna quidem nauis amissa est? an perpetuitatē, quòd amplius piratæ non fuerunt?

BELLVM CRETICVM.

Caput VII.

CReticum bellum,si vera volumus noscere,nos fecimus, sola vincendi nobilem Insulā cupiditate. Fauisse Mithridati videbatur:hoc placuit armis vindicare.

ctisq. Lasthene & Panare Cydonæ ducibus, victor rediijt: nec quidquam amplius tamen de tam famosa victoria, quàm cognomen Creticum reportauit.

BELLVM BALEARICVM.
Caput VIII.

QVatenus Metelli Macedonici domus bellicis nominib⁹ assueuerat; altero ex liberis eius Cretico facto; mora nō fuit, quin alter quoq. Balearicus vocaretur. Baleares per idem tempus Insulę piratica rabie corruperāt maria, Homines feros atq; syluestres mireris ausos à scopulis suis saltem maria prospicere. Ascendere etiam inconditas rates, & prænauigātes subinde inopinato impetu terruere. Sed quum veniētem ab alto Romanā classem prospexissent: prædam putantes, ausi etiam occurrere: & primo impetu ingenti lapidum saxorumq. nimbo classem operuere. Tribus quis-

que

que fundis præliatur. Certos esse quis miretur ictus, quum hoc sola genti arma sint, id vnum ab infantia studium? Cibũ puer à matre non accipit, nisi quem, ipsa monstrante, percussit. Sed nõ diu lapidatione terruere Romanos. Postquam cominus ventum est, expertiq. rostra, & pila veniẽtia; pecudũ in morem, clamore sublato, petierunt fuga littora: dilapsiq. in proximos tumulos, quærendi fuerunt, vt vincerentur.

EXPEDITIO IN CYPRON,
Caput IX.

ADerat fatum Insularum. Igitur & Cypros recepta sine bello, Insulam veteribus diuitijs abundantẽ, & ob hoc Veneri sacram Ptolemeus regebat: & diuitiarum tanta erat fama, nec falsò, vt victor gentiũ populus, & donare regna cõsuetus, Publio Clodio Tribuno duce, socij viuiq; Regis confiscationẽ mandauerit. Et ille

ille quidem ad rei famam veneno fata præcepit. Cæterum Porcius Cato Cyprias opes Liburnis per Tiberinum ostium inuexit: quæ res latiùs ærarium Populi Rom. quam vllus triumphus, impleuit.

BELLVM GALLICVM.

Caput X.

ASia Pompeij manibus subacta, reliqua quæ restabant in Europa, fortuna in Cæsarem transtulit. Restabant autem immanissimi gentium Galli, atque Germani: &, quamuis toto orbe diuisa, tamen, q vinceret, habuit Britannia. Primus Galliæ motus ab Heluetijs cœpit: qui Rhodanum inter & Rhenum siti, non sufficientibus terris, venere sedes petitum, incensis mœnibus suis. Hoc sacramētum fuit, ne redirēt. Sed petito tempore ad deliberādum, quum inter moras Cæsar, Rhodani ponte rescisso, abstulisset fugam; statim bellicosissimam gen-

gentẽ ſic in ædes ſuas, quaſi greges in ſtabula paſtorum, deduxit. Sequens longeque cruentior pugna Belgarum; quippe pro libertate pugnantium. Hic quũ multa Romanorum militum inſignia; tum illud egregium ipſius ducis; quod nutante in fugam exercitu rapto fugientis è manũ ſcuto, in primam volitans aciem, manu prælium reſtituit. Inde cum Venetis etiam nauale bellum: ſed maior cum Oceano, quàm cum ipſis nauibus rixa: quippe illæ rudes, & informes, & ſtatim naufragæ, quum roſtra ſenſiſſent: ſed hærebat in vadis pugna; quum æſtibus ſolitis, cum ipſo certamine ſubductus Oceanus intercedere bello videretur. Sed illæ quoque acceſſere diuerſitates, pro gentium locorumque natura. Aquitani callidum genus, in ſpelũcas ſe recipiebant; iuſſit includi. Morini dilabebantur in ſyluas iuſſit in-

incendi. Nemo tantùm feroces dixerit Gallos, fraudibus agunt. Induciomarus Treuiros. Ambiorix conuocauit Eburones. vtriq; absente Cæsare, coniuratione facta inuasere legatos. Sed ille fortiter à Dolabella summotus est: relatúq. Regis caput. Hic, insidijs in valle dispositis, dolo perculit: itaq. & castra direpta sunt, & aurum ablatum: M. Cottam cum Titurio Sabino legato ibi amisimus. Nec vlla de Rege mox vltio, quippe perpetua trans Rhenum fuga latuit.

Nec Rhenus ergo immunis: nec etiam fas erat, vt liber esset receptator hostium, atq; defensor. Sed prima contra Germanos illius pugna iustissimis quidem ex causis. Hedui enim de incursionibus eorum querebantur. Quæ Ariouisti Regis superbia! Quum Legati dicerent: Veni ad Cæsarem. Quis est autem Cæsar?

Et, si vult, veniat, inquit; & quid ad illum, quid agat nostra Germania? num ego me interpono Romanis? Itaque tantus gentis nouæ terror in castris, vt testamenta passim, & principibus scriberentur. Sed illa immania corpora quò erant maiora, eò magis gladijs ferroq; paruerunt. Qui calor in præliando militum fuerit, nullo magis exprimi potest; quàm quòd, elatis super caput scutis, quum se veluti testudine barbarus tegeret; super ipsa Romani scuta salierunt, & inde in iugulos gladijs descendebant. Iterum, de Germanis Tencteri querebātur. Hic verò iam Cæsar vltra Mosellam nauali ponte transgreditur, ipsumq. Rhenum; & Hercynijs hostem quærit in syluis. Sed in saltus & paludes genus omnes diffugerat: tantum pauoris incussit vltra ripam subito Romana vis. Nec semel Rhenus; se iterū quo-

que, & quidem ponte facto, penetratus est. Sed maior aliquãtò trepidatio: quippe quum Rhenũ suum sic ponte quasi iugo, captũ viderent, fuga rursus in syluas & paludes. Sed, quod acerbissimum Cęsari fuit, nõ fuere, q̃ vincerētur.

Omnibus terra mariq. captis: respexit Oceanũ: & quasi hic Romanis orbis non sufficeret, alterũ cogitauit. Classe igitur comparatã, in Britanniã transit mira celeritate. quippe qui tertia vigilia Morino soluisset à portu, minus quàm medio die Insulã ingressus est. Plena erant tumultu hostico littora, & trepidantia ad conspectum rei nouæ carpenta volitabant. Itaq; trepidatio ꝓ victoria fuit: arma & obsides accepit à trepidis: & vlterius isset, nisi improbam clasſẽ naufragio castigasset Oceanus. Reuersus igitur in Galliam, classe maiore, auctisq. admodũ copijs, in eundẽ rursus Ocea-

num, eosdemq. rursus Britannos, Calydonias sequutus in syluas; vnũ quoq; è Regibus Cauelanis in vincula dedit. Cõtẽtus his (nõ enim prouinciæ, sed nomini studebatur) cum maiore, quã prius præda reuectus est: ipso quoque Oceano tranquillo magis & propitio, quasi imparẽ se fateretur.

Sed maxima omnium, eademque nouissima cõiuratio fuit Galliarum: quum oẽs pariter Aruernos atque Biturigas, Carnutas simul, Sequanosq. cõtraheret. Ille corpore, armis, spirituq. terribilis nomine etiam quasi terrore cõposito, Vercingentorix: ille festis diebus & comitialibus, quum frequentissimos in lucis haberet, ferocibus dictis ad ius pristinũ libertatis erexit. Aberat tunc Cæsar Rauennæ delectum agens; & hyeme creuerãt Alpes sic interclusum putabãtur iter. Sed ille qualis erat ad nuncium rei feli-

ciſſimę temeritatis! Per inuios ad
id tempus: montiũ tumulos per
intactas vias & niues, expedita
manu emẽſus, occupat Galliam:
ex diſtãtibus hibernis caſtra cõ
traxit: & ante in media Gallia
fuit, quàm ab vltima timeretur.
Tum ipſa capita belli aggreſſus,
vrbeis Auaricũ cum quadraginta
milibus propùgnantium ſuſtulit;
Alexiã, ducẽtorum quinquaginta
miliũ iuuentute ſubnixam, flam-
mis adæquauit. Circa Gergoniã
Aruernorũ tota belli moles fuit.
Quippe quum octoginta milia
muro & arce & abruptis defen-
derent; maximam ciuitatem, val-
ſo, ſudibus, & foſſa, inductoq. foſ-
ſæ flumine, ad octodecim caſtel-
lis, ingẽtiq. lorica circunpatã, pri
mùm fame domuit: mox audẽtẽ
eruptiones, in vallo gladijs, ſudi-
buſq. concidit: nouiſſime in de-
ditionẽ redegit. Ipſe ille Rex, ma
ximum victoriæ decus, ſupplex

quum in castra venisset, & phaleras, & sua arma ante Cæsaris genua proiecit: Habes, inquit, fortem virum, vir fortissime: Vicisti.

BELLVM PARTHICVM. Caput XI.

QVum Gallos per Cæsarem in Septentrione debellat, interim ad Orientem graue vulnus à Parthis Populus Romanus accepit. Nec de fortuna queri possumus: caret solatio clades. Aduersis & Dijs & hominibus, cupiditas Cõsulis Crassi, dum Parthico inhiat auro, strage vndecim legionũ, & ipsius capite multata est. Et Tribunus plebis Metellus exeuntem ducem hostilibꝰ diris deuouerat: & quum Zeugma trãsisset exercitus, rapta subitis signa turbinibꝰ hausit Euphrates: & quum apud Nicephorum castra posuisset, missi ab Orode Rege legati denunciauere, percussorum cum Pompeio fœderum,

cum Syllaq; meminiſſet. Regijs
inhians ille theſauris, nihil, ne
imaginario quidem, iure; ſed Se-
leuciæ ſe reſponſorũ eſſe reſpon-
dit. Itaque Dij fœderum vltores.
nec inſidijs, nec virtuti hoſtium
defuerunt. Iam primum, qui ſo-
lus & ſubuehere commeatus, &
munire poterat, à tergo relictus
Euphrates: tum ſimulato transfu
gæ cuidam Mezeræ Syro credi-
tur, dum in mediam camporum
vaſtitatem, eodem duce, ductus
exercitus, vndiq. hoſti expone-
retur. Itaq; vix dum venerat Car-
ras, quum vndique præfecti regis
Sylaces, & Surenas oſtendere ſi-
gna, auro ſericisq. vexillis vibrã-
tia. Tum ſine mora circumfuſi
vndique equitatus, in modum
grãdinis atque nimborum, den-
ſa pariter tela ſuderunt. Sic miſe-
rabili ſtrage deletus exercitus.
Ipſe in colloquium ſollicitatus,
ſigno dato, viuus in hoſtium ma-

nus incidiſſet; niſi Tribunis reluctantibus, fugam ducis Barbari ferro occupaſſent. Sic quoque elatum caput ludibrio hoſti fuit. Filium ducis penè in conſpectu patris eiſdem telis operuere. Reliquiæ iufelicis exercitus, quò quemq. rapuit fuga, in Armeniã, Ciliciam, Syriamq. diſtractæ, vix nuncium cladis retulerũt. Caput eius reciſum cum dextera manu, ad Regẽ reportatũ ludibrio fuit; neq; indigno. Aurum enim liquidum in rictum oris effuſum eſt: vt cuius animas arſerat auri cupiditate, eius ètiam mortuum & exangue corpus auro vreretur.

ANACEPHALÆOSIS.

Caput XII.

HÆc eſt illa tertia ætas Populi Romani tranſmarina: qua Italia progredi auſus, orbe toto arma circumtulit, Cuius ætatis ſuperiores centum anni ſancti, pij, & (vt diximus) aurei, ſine

flagit-

flagitio, sine scelere: dũ syncera adhuc: & innoxia pastoriæ illius sectæ integritas; dumque Pœnorum hostium imminens metus disciplinam veterem continebat. Postremi cẽtum, quos à Carthaginis, Corinthi, Numantiæq. excidijs, & Atthali regis Asiatica hæreditate deduximus in Cæsarem, & Pompeium, sequutumq. hos, de quo dicemus, Augustum; vt claritate rerum bellicarũ magnifici, ita domesticis cladibus miseri & erubescendi. Quippe sicut Galliam, Thraciã, Ciliciam, Cappadociã, vberrimas validissimasq. ꝓuincias; Armenios etiã, & Britannos, vt non in vsum, ita ad imperij speciem magna nomina, acquisisse pulchrum atq; decorum: ita eodem tẽpore dimicasse domi cum ciuib⁹, socijs, mancipijs, gladiatoribus, totoq. inter se Senatu, turpe atq; miserandum. Ac nescio an satius fue-

rit Populo Romano Sicilia & A-
frica contentũ fuiſſe, aut his etiã
ipſis carere dominanti in Italia
ſua, quàm eò magnitudinis cre-
ſcere, vt viribꝰ ſuis cõficeretur.
Quæ .n. res alia ciuiles furores
peperit, quã nimia felicitas? Sy-
ria prima nos victa corrupit.
Mox Aſiatica Pergameni Regis
hæreditas. Illæ opes atq; diuitiæ
afflixere ſeculi mores: merſáq.
vitijs, quaſi ſentina, Rempublicã
peſſum dedere. Vnde enim Popu
lus Rom. à Tribunis agros, & ci-
baria flagitaret, niſi per famem
quam luxus fecerat? Hinc ergo
Gracchana, & prima, & ſecũda,
& illa tertia Apuleiana ſeditio.
Vnde, vt regnaret iudiciarijs le-
gibꝰ, diuulſus à Senatu Eques, ni-
ſi ex auaritia; vt vectigalia Rei-
pub. atq; ipſa iudicia in quæſtu
haberẽtur? Hinc rurſus & ꝓmiſ-
ſa ciuitas Latio, & ꝑ hoc arma
Sociorũ. Quid autem bella Serui
lia?

lia? vnde nobis nisi ex abundantia familiarũ? Vnde Gladiatorij aduersus dominos suos exercitus, nisi, ad conciliandũ plebis fauorem, effusa largitio, quum spectaculis indulget, supplicia quõdã hostium artem facit? Iam, vt speciosiora vitia tãgamus, nõne ambitus honorum ab ijsdem diuitijs incitatus? Atqui inde Mariana inde Syllana tempestas: Aut magnificus apparatus conuiuiorum, & sumptuosa largitio, non ne ab opulentia paritura mox egestatem? Hæc Catilinam patriæ suæ impegit. Denique illa ipsa principatus & dominandi cupido, vnde nisi ex nimijs opibus venit? Atqui hæc Cæsarem atq; Pompeium furialibus in exitium Reipublicæ facibus armauit. Hos igitur Populi Romani omneis domesticos motus, separatos ab externis, iustisque bellis ex ordine prosequemur.

Tri-

TRIBVNITIÆ SEDITIONES.
Caput XIII.

SEditionum omnium causam Tribunitia potestas excitauit: quæ specie quidẽ plebis tuendæ, cuius in auxilium comparata erat; re autem dominationem sibi acquirens, studium populi, ac fauorem agrarijs, frumentarijs, iudiciarijs legibus aucupatur. Inerat omnibus species æquitatis. Quid enim tam iustum, quàm recipere plebem ius suum à Patribus? ne populus gentium victor, orbisq. possessor extorris aris ac focis ageretur? Quid tá æquum, quàm inopem populum viuere ex ærario suo? Quid ad ius libertatis æquãdæ magis efficax, quã vt, Senatu regẽte prouincias, ordinis equestris autoritas saltem iudiciorum regno niteretur? Sed hæc ipsa in perniciem redibant. & misera Respublica in exitium suũ merces erat. Nam & à Sena-

tu

tu in Eqnitem trãslata iudiciorũ potestas, vectigalia, idest, imperij patrimoniũ, supprimebat: & emptio frumenti ipsos Reipublicæ neruos exhauriebat, ærariũ: reduci plebs in agros vnde poterat sine possidentiũ euersione, q̃ ipsi pars populi erant? & tñ relictas sibi à maiorib⁹ sedes, ætate, quasi iure hęreditario possidebant.

SEDITIO TIBERII GRACCHI. Caput XIV.

Primam certaminum facem TiberiusGracchus accendit, genere, forma, eloquentia facile princeps. Sed hic, siue Mancinianæ deditionis (quia sponsor fœderis fuerat) contagium timens, & inde popularis; siue æquo & bono ductus, quia depulsâ agris suis plebem miseratus est, ne populus gentiũ victor, orbisq. possessor, laribus ac focis suis exularet: quacunq. mente rẽ ausus ingentem; postquã rogationis dies ade-

aderat, ingenti stipatus agmine rostra cõscendit. nec deerat obuia manu tota inde nobilitas, & Tribuni in partibus. Sed vbi intercedentẽ legibus suis Cn. Octauium videt Gracchus, cõtra fas Collegij, ius potestatis, iniecta manu depulit Rostris: adeòq. presẽti metu mortis exterruit, vt abdicare se magistratu cogeretur. Sic Triumuir creatus diuidendis agris, quũ, ad perpetranda cœpta, die comitiorũ prorogari sibi vellet imperium, obuia nobiliũ manu, eorumq. quos agris mouerat, cædes à foro cœpit. Inde quũ in Capitolium profugisset, plebemq. ad defensionẽ salutis suæ, manu caput tangens, hortaretur; præbuit speciem regnum sibi, ac diadema poscentis: atq; ita, duce Scipione Nasica, concitato in arma populo, quasi iure oppressus est.

SE-

SEDITIO C. GRACCHI. Cap. XV.

STatim & mortis & legũ fratris sui vindex non minore impetu incaluit C.Gracchus.qui quum pari tumultu, atq; terrore plebem in auitos agros accēderet;& recentem Attali hæreditatem in alimenta populo polliceretur;iamq; nimius, & potens altero tribunatu,secũda plebe volitaret;obrogare auso legibus suis Minutio tribuno;fretus comitum manu,fatale familiæ suæ Capitolium inuasit.Inde proximorũ cęde depulsus, quum se in Auentinum recepisset,inde quoq;obuia Senatus manu, ab Opimio Cõsule oppressus est. Insultatum quoque mortis reliquijs ; & illud sacrosanctũ caput Tribuni plebis percussoribus auro pensatũ est.

SEDITIO APVLEIANA. Caput XVI.

Nihilominns Apuleius Saturninus Gracchanas asserere le-

Et, si vult, veniat, inquit: & quid ad illum, quid agat nostra Germania? num ego me interpono Romanis? Itaque tantus gentis nouæ terror in castris, vt testamenta passim, & principibus scriberentur. Sed illa immania corpora quò erant maiora, eò magis gladijs ferroq; paruerunt. Qui calor in præliando militum fuerit, nullo magis exprimi potest, quàm quod, elatis super caput scutis, quum se veluti testudine barbarus tegeret, super ipsa Romani scuta salierunt, & inde in iugulos gladijs descendebant. Iterum, de Germanis Tencteri querebãtur. Hic verò iam Cæsar vltra Mosellam nauali ponte transgreditur, ipsumq. Rhenum, & Hercynijs hostem quærit in syluis. Sed in saltus & paludes genus omnes diffugerat: tantum pauoris incussit vltra ripam subito Romana vis. Nec semel Rhenus; se iterũ quoque,

que, & quidem ponte facto, penetratus est. Sed maior aliquātò trepidatio: quippe quum Rhenū suum sic ponte quasi iugo, captū viderent, fuga rursus in syluas & paludes. Sed, quòd acerbissimum Cęsari fuit, nō fuere, q̄ vincerētur

Omnibus terra mariq. captis: respexit Oceanū: & quasi hic Romanis orbis non sufficeret, alterū cogitauit. Classe igitur comparatā, in Britanniā transit mira celeritate. quippe qui tertia vigilia Morino soluisset à portu, minus quàm medio die Insulā ingressus est. Plena erant tumultu hostico littora, & trepidantia ad conspectum rei nouæ carpenta volitabant. Itaq; trepidatio ꝑ victoria fuit: arma & obsides accepit à trepidis: & vlterius īsset, nisi improbam clasſē naufragio castigasset Oceanus. Reuersus igitur in Galliam, classe maiore, auctisq. admodū copijs, in eundē rursus Ocea-

num, eosdemq. rursus Britannos, Calydonias sequutus in syluas, vnũ quoq; è Regibus Cauelanis in vincula dedit. Cõtẽtus his (nõ enim prouinciæ, sed nomini studebatur) cum maiore, quã prius, præda reuectus est: ipso quoque Oceano tranquillo magis & propitio, quasi imparẽ se fateretur.

Sed maxima omnium, eademque nouissima cõiuratio fuit Galliarum: quum oẽs pariter Aruernos atque Biturigas, Carnutas simul, Sequanosq. cõtraheret. Ille corpore, armis, spirituq. terribilis nomine etiam quasi terrore cõposito, Vercingentorix: ille festis diebus & comitialibus, quum frequentissimos in lucis haberet, ferocibus dictis ad ius pristinũ libertatis erexit. Aberat tunc Cæsar Rauennæ delectum agens; & hyeme creuerãt Alpes sic interclusum putabãtur inter. Sed ille qualis erat ad nuncium rei feli-

cis-

cissimę temeritatis! Per inuios ad id tempus montiũ tumulos per intactas vias & niues, expedita manu emẽsus, occupat Galliam: ex distãtibus hibernis castra cõtraxit: & ante in media Gallia fuit, quàm ab vltima timeretur. Tum ipsa capita belli aggressus, vrbeis Auaricũ cum quadraginta milibus propugnantium sustulit; Alexiã, ducẽtorum quinquaginta miliũ iuuentute subnixam, flammis adæquauit. Circa Gergoniã Aruernorũ tota belli moles fuit. Quippe quum octoginta milia muro & arce & abruptis defenderent; maximam ciuitatem, vallo, sudibus, & fossa, inductoq. fossæ flumine, ad octodecim castellis, ingẽtiq. lorica circunpatã, primùm fame domuit: mox audẽtẽ eruptiones, in vallo gladijs, sudibusq. concidit: nouissime in deditionẽ redegit. Ipse ille Rex, maximum victoriæ decus, supplex

quum in caſtra veniſſet, & phaleras, & ſua arma ante Cæſaris genua proiecit: Habes, inquit, fortem virum, vir fortiſſime: Viciſti.

BELLVM PARTHICVM. Caput XI.

QVum Gallos per Cæſarem in Septentrione debellat, interim ad Orientem graue vulnus à Parthis Populus Romanus accepit. Nec de fortuna queri poſſumus: caret ſolatio clades. Aduerſis & Dijs & hominibus, cupiditas Cõſulis Craſſi, dum Parthico inhiat auro, ſtrage vndecim legionũ, & ipſius capite multata eſt. Et Tribunus plebis Metellus exeuntem ducem hoſtilibꝰ diris deuouerat: & quum Zeugma trãſiſſet exercitus, rapta ſubitis ſigna turbinibꝰ hauſit Euphrates: & quum apud Nicephorum caſtra poſuiſſet, miſſi ab Orode Rege legati denunciauere, percuſſorum cum Pompeio fœderum, cum

cum Syllaq; meminiſſet. Regijs inhians ille theſauris, nihil, ne imaginario quidem, iure; ſed Seleuciæ ſe reſponſorũ eſſe reſpondit. Itaque Dij fœderum vltores. nec inſidijs, nec virtuti hoſtium defuerunt. Iam primum, qui ſolus & ſubuehere commeatus; & munire poterat, à tergo relictus Euphrates: tum ſimulato transfugæ cuidam Mezeræ Syro creditur, dum in mediam camporum vaſtitatem, eodem duce; ductus exercitus, vndiq. hoſti exponeretur. Itaq; vix dum venerat Carras, quum vndique præfecti regis Sylaces, & Surenas oſtendere ſigna, auro ſericisq. vexillis vibrãtia. Tum ſine mora circumfuſi vndique equitatus, in modum grãdinis atque nimborum, denſa pariter tela ſuderunt. Sic miſerabili ſtrage deletus exercitus. Ipſe in colloquium ſollicitatus, ſigno dato, viuus in hoſtium ma-

quum in castra venisset, & phaleras, & sua arma ante Cæsaris genua proiecit: Habes, inquit, fortem virum, vir fortissime: Vicisti.

BELLVM PARTHICVM.
Caput XI.

QVum Gallos per Cæsarem in Septentrione debellat, interim ad Orientem graue vulnus à Parthis Populus Romanus accepit. Nec de fortuna queri possumus: caret solatio clades. Aduersis & Dijs & hominibus, cupiditas Cõsulis Crassi, dum Parthico inhiat auro, strage vndecim legionũ, & ipsius capite multata est. Et Tribunus plebis Metellus exeuntem ducem hostilib⁹ diris deuouerat: & quum Zeugma trãsisset exercitus, rapta subitis signa turbinib⁹ hausit Euphrates: & quum apud Nicephorum castra posuisset, missi ab Orode Rege legati denunciauere, percussorum cum Pompeio fœderum,

cum

cum Syllaq; meminisset. Regijs inhians ille thesauris, nihil, ne imaginario quidem, iure; sed Seleuciæ se responsorũ esse respondit. Itaque Dij fœderum vltores. nec insidijs, nec virtuti hostium defuerunt. Iam primum, qui solus & subuehere commeatus; & munire poterat, à tergo relictus Euphrates: tum simulato transfugæ cuidam Mezeræ Syro creditur, dum in mediam camporum vastitatem, eodem duce, ductus exercitus, vndiq. hosti exponeretur. Itaq; vix dum venerat Carras, quum vndique præfecti regis Sylaces, & Surenas ostendere signa, auro sericisq. vexillis vibrãtia. Tum sine mora circumfusi vndique equitatus, in modum grãdinis atque nimborum, densa pariter tela fuderunt. Sic miserabili strage deletus exercitus. Ipse in colloquium sollicitatus, signo dato, viuus in hostium ma-

nus incidisset; nisi Tribunis reluctantibus, fugam ducis Barbari ferro occupassent. Sic quoque elatum caput ludibrio hosti fuit. Filium ducis penè in conspectu patris eisdem telis operuere. Reliquiæ iufelicis exercitus. quò quemq. rapuit fuga, in Armeniā, Ciliciam, Syriamq. distractæ, vix nuncium cladis retulerūt. Caput eius recisum cum dextera manu, ad Regē reportatū ludibrio fuit; neq; indignò. Aurum enim liquidum in rictum oris effusum est: vt cuius animas arserat auri cupiditate, eius ètiam mortuum & exangue corpus auro vteretur.

ANACEPHALÆOSIS. Caput XII.

HÆc est illa tertia ætas Populi Romani transmarina: qua Italia progredi ausus, orbe toto arma circumtulit, Cuius ętatis superiores centum anni sancti, pij, & (vt diximus) aurei, sine flagit-

flagitto, sine scelere: dũ syncera adhuc: & innoxia pastoriæ illius sectæ integritas; dumque Pœnorum hostium imminens metus disciplinam veterem continebat. Postremi cẽtum, quos à Carthaginis, Corinthi, Numantiæq. excidijs, & Atthali regis Asiatica hæreditate deduximus in Cæsarem, & Pompeium, sequutumq. hos, de quo dicemus, Augustum; vt claritate rerum bellicarũ magnifici, ita domesticis cladibus miseri & erubescendi. Quippe sicut Galliam, Thraciã, Ciliciam, Cappadociã, vberrimas validissimasq. ꝓuincias; Armenios etiã, & Britannos, vt non in vsum, ira ad imperij speciem magna nomina, acquisisse pulchrum atq; decorum: ita eodem tẽpore dimicasse domi cum ciuib⁹, socijs, mancipijs, gladiatoribus, totoq. inter se Senatu, turpe atq; miserandum. Ac nescio an satius fuerit

rit Populo Romano Sicilia & Africa contentũ fuisse, aut his etiã ipsis carere dòminanti in Italia sua, quàm eò magnitudinis crescere, vt virib⁹ suis cõficeretur. Quæ.n. res alia ciuiles furores peperit, quã nimia felicitas? Syria prima nos victa corrupit. Mox Asiatica Pergameni Regis hæreditas. Illæ opes atq; diuitiæ afflixere seculi mores: mersãq. vitijs, quasi sentina, Rempublicã pessum dedere. Vnde enim Populus Rom. à Tribunis agros, & cibaria flagitaret, nisi per famem quam luxus fecerat? Hinc ergo Gracchana, & prima, & secũda, & illa tertia Apuleiana seditio. Vnde, vt regnaret iudiciarijs legib⁹, diuulsus à Senatu Eques, nisi ex auaritia; vt vectigalia Reipub. atq; ipsa iudicia in quæstu haberẽtur? Hinc rursus & ꝓmissa ciuitas Latio, & ꝑ hoc arma Sociorũ. Quid autem bella Serui
lia?

lia? vnde nobis nisi ex abundantia familiarũ? Vnde Gladiatorij aduersus dominos suos exercitus, nisi, ad conciliandũ plebis fauorem, effusa largitio, quum spectaculis indulget, supplicia quōdã hostium artem facit? Iam, vt speciosiora vitia tãgamus, nõne ambitus honorum ab ijsdem diuitijs incitatus? Atqui inde Mariana inde Syllana tempestas: Aut magnificus apparatus conuiuiorum, & sumptuosa largitio, non ne ab opulentia paritura mox egestatem? Hæc Catilinam patriæ suæ impegit. Denique illa ipsa principatus & dominandi cupido, vnde nisi ex nimijs opibus venit? Atqui hæc Cæsarem atq; Pompeium furialibus in exitium Reipublicæ facibus armauit. Hos igitur Populi Romani omneis domesticos motus, separatos ab externis, iustisque bellis ex ordine prosequemur.

Tri-

TRIBVNITIÆ SEDITIONES.
Capuc XIII.

SEditionum omnium causam Tribunitia potestas excitauit: quæ specie quidẽ plebis tuendæ, cuius in auxilium comparata erat; re autem dominationem sibi acquirens, studium populi, ac fauorem agrarijs, frumentarijs, iudiciarijs legibus aucupatur. Inerat omnibus species æquitatis. Quid enim tam iustum, quàm recipere plebem ius suum à Patribus? ne populus gentium victor, orbisq. possessor extorris aris ac focis ageretur? Quid tã æquum, quàm inopem populum viuere ex ærario suo? Quid ad ius libertatis æquãdæ magis efficax, quã vt, Senatu regẽte prouincias, ordinis equestris autoritas saltem iudiciorum regno niteretur? Sed hæc ipsa in perniciem redibant. & misera Respublica in exitium suũ merces erat. Nam & à Sena-

tu

tu in Equitem trāſlata iudiciorū poteſtas, vectigalia, ideſt, imperij patrimoniū, ſupprimebat: & emptio frumenti ipſos Reipublicæ neruos exhauriebat, ærariū: reduci plebs in agros vnde poterat ſine poſſidentiū euerſione, q; ipſi pars populi erant? & tñ relictas ſibi à maioribꝰ ſedes, ætate, quaſi iure hereditario poſſidebant.

SEDITIO TIBERII GRACCHI. Caput XIV.

PRimam certaminum facem TiberiusGracchus accendit, genere, forma, eloquentia facile princeps. Sed hic, ſiue Mancinianæ deditionis (quia ſponſor fœderis fuerat) contagium timens, & inde popularis; ſiue æquo & bono ductus, quia depulsā agris ſuis plebem miſeratus eſt, ne populus gentiū victor, orbisq. poſſeſſor, laribus ac focis ſuis exularet: quacunq. mente rē auſus ingentem; poſtquā rogationis dies ade-

aderat, ingenti stipatus agmine rostra cōscendit. nec deerat obuia manu tota inde nobilitas, & Tribuni in partibus. Sed vbi intercedentē legibus suis Cn. Octauium videt Gracchus, cōtra fas Collegij, ius potestatis, iniecta manu depulit Rostris: adeòq. pręsēti metu mortis exterruit, vt abdicare se magistratu cogeretur. Sic Triumuir creatus diuidendis agris, quū, ad ꝑpetranda cœpta, die comitiorū prorogari sibi vellet imperium, obuia nobiliū manu, eorumq. quos agris mouerat, cædes à foro cœpit. Inde quū in Capitolium ꝓfugisset, plebemq. ad defensionē salutis suæ, manu caput tangens, hortaretur; præbuit speciem regnum sibi, ac diadema poscentis: atq; ita, duce Scipione Nasica, concitato in arma populo, quasi iure oppressus est.

SE-

SEDITIO C. GRACCHI. Cap. XV.

STatim & mortis & legũ fratris sui vindex non minore impetu incaluit C. Gracchus. qui quum pari tumultu, atq; terrore plebem in auitos agros accẽderet;& recentem Attali hæreditatem in alimenta populo polliceretur; iamq. nimius, & potens altero tribunatu, secũda plebe volitaret; obrogare auso legibus suis Minutio tribuno; fretus comitum manu, fatale familiæ suæ Capitolium inuasit. Inde proximorũ cęde depulsus, quum se in Auentinum recepisset, inde quoq; obuia Senatus manu, ab Opimio Cõsule oppressus est. Insultatum quoque mortis reliquijs; & illud sacrosanctũ caput Tribuni plebis percussoribus auro pensatũ est.

SEDITIO APVLEIANA. Caput XVI.

NIhilominus Apuleius Saturninus Gracchanas asserere le-

leges nō destitit. Tantum animorum viro Marius dabat: qui nobilitati inimicus; Consulatu suo præterea confisus; occiso palam comitijs Annio cōpetitore Tribunatus, subrogare, conatus est. In eius locū C. Gracchum; hominem sine tribu, sine nomine; sed subdito titulo, in familiam ipse se adoptabat. Quū tot tantisq; ludibrijs exultaret impune, rogandis Gracchorū legibus ita vehementer incubuit; vt Senatū quoq; cogeret in verba iurare: quum abnuentibus, aqua & igni interdicturum se, minaretur. Vnus tamē extitit, qui mallet exilium. Igitur post Metelli fugam omni nobilitate percūlsa; quum iam tertium annum dominaretur, eo vesaniæ progressus est; vt consularia quoq; comitia noua cæde turbaret. Quippe, vt satellitem furoris sui Glauciam Consulem faceret, Caium Memmium competitorem in-

interfici iussit: & in eo tumultu Regē ex satellitibus suis se appellatum lætus accepit. Tum vero iam conspiratione Senatus, ipso quoque iam Mario consule, quia tueri non poterat, aduerso; directæ in foro acies: repulsus inde Capitolium inuasit. Sed quum, abruptis fistulis, obsideretur; Senatuiq. per legatos pœnitentiæ fidē faceret, ab arce digressus, cū ducibus factionis receptus in Curiā est, ibi in eū facta irruptione, populus fustibus saxisq. coopertū in ipsa quoq; morte lacerauit.

DRVSIANA SEDITIO.
Caput XVII.

POstremo Liuius Drusus, non Tribunatus modò viribus, sed ipsius etiam Senatus autoritate, totiusq. Italiæ consensu, easdē leges asserere conatus, dum aliud captat ex alio, tantum conflauit incendium, vt nec prima illius flamma posset sustineri: & subita mor-

morte correptus, hęreditarium in posteros suos bellum prorogaret. Iudiciaria lege Caij Gracchi diuiserant populum Romanum, & bicipitem ex vna fecerāt ciuitatem Equites Romani, tanta potestate subnixi: vt q fata fortunasque patrum, vitasq; Principũ haberent in manu; interceptis vectigalibus, peculabantur suo iure Rempublicā. Senatus exilio Metelli, damnatione Rutilij debilitatus, omne decus maiestatis amiserat. In hoc statu rerum, pares opibus animis, dignitate (vnde & nata Liuio Druso æmulatio accesserat (Equitem Seruilius Cœpio, Senatum Liuius Drusus asserere. Signa, & aquilæ, & vexilla aderāt cæterum sic vrbe in vna, quasi in binis castris, diffidebatur. Prior Cœpio, in Senatum impetu facto, reos ambitus Scaurũ & Philippum principes nobilitatis elegit. His vt motibus resisteret

ret Drusus, plebẽ ad se Gracchanis legibus; eisdem Socios ad plebem spe ciuitatis erexit. Extat vox ipsius, Nihil se ad largitionẽ vlli reliquisse; nisi si quis aut cœnum diuidere vellet, aut cælũ. Aderat promulgandi dies: quum subitò tanta vis hominum vndiq; apparuit, vt hostium aduentu obsessa ciuitas videretur. Ausus tamen obrogare legibus Consul Philippus. Sed apprehensum faucibus viator non ante dimisit, quàm sanguis in ora, & oculos redundaret. Sic per vim latæ, iussæq. leges. Sed precium rogationis statim Socij flagitare. Quum interim imparem Drusum, ægrũq. rerum temere motarum, matura, vt in tali discrimine, mors abstulit. nec ideò minus Socij promissa Drusi à populo Romano reposcere armis desierunt.

BEL.

BELLVM SOCIALE.
Caput XVIII.

SOciale bellum vocetur licet, vt extenueimus inuidiam: si verum tamen volumus, illud Ciuile bellum fuit: quippe, quũ Populus Romanus Hetruscos, Latinos, Sabinosq. miscuerit; vt vnũ ex omnibus sanguinem ducat: corpus fecit ex membris, & ex omnibus vnus est. Nec minore flagitio Socij intra Italiã, quàm intra Vrbem ciues rebellabant. Itaque quum Tusciæ ciuitates, quas viribus auxerant Socij, iustissime postularent, ad quam spẽ eos cupidine dominationis Drusus erexerat; postquam ille domestico scelere oppressus est; eadẽ fax, quæ illum cremauit, Socios in arma & expugnationẽ Vrbis accẽdit: Quid hac clade tristius? quid calamitosius? quum omne Latium, atq; Picenum, Hetruria omnis atq; Campania, postremo Ita-

Italia contra matrem ac parentẽ suam Vrbem cõsurgerent: quum omne robur fortissimorum, fidelissimorumq. Sociorum sub suis quisq; signis haberent municipalia illa prodigia: Popedius Marsos; & Latinos Afranius; Vmbros totus Senatus & Consules; Samnium, Lucaniamque Thelesinus: quum Regum & gentium arbiter populus ipse se regere nõ posset; vt victrix Asiæ, Europæq. à Corfinio Roma peteretur. Primum fuit belli in Albano monte cõsilium; vt festo die Latinarum Sex. Iulius Cęsar, & Martius Philippus Consules, inter sacra & aras immolarentur. Postquam id nefas proditione discussum est, Asculo furor omnis erupit; in ipsa quidẽ ludorũ frequentia trucidatis, qui tũ aderant ab Vrbe, legatis. Hoc fuit impij belli sacramentũ. Inde iam passim ab omni parte Italiæ, duce & autore belli discursã-

te Popedio; diuersa per populos & vrbes signa cecinere. Nec Annibalis nec Pyrrhi fuit tanta vastatio. Ecce Otricolum, ecce Grumentū, ecce Fesulæ, ecce Carseoli: reseratæ Nuceriæ, & Picentij cædibus, ferro & igne vastantur. Fusæ Rutilij copiæ, fusæ Cœpionis. Nā quum ipse Iulius Cæsar, exercitu amisso, in Vrbem cruentus referretur, miserabili funere mediam etiā vrbem peruiam fecit. Sed magna populi Romani fortuna, & semper in malis maior: totis denuo viribus insurrexit: aggressiq. singuli populos, Cato discutit Hetruscos, Gabinius Marsos, Carbo Lucanos, Sylla Sānites. Strabo vero Pōpeius omnia flāmis ferroq populatus, non prius finem cædium fecit, quam, Asculi euersione, Manibus tot exercituum consulariū, direptarumque vrbium Dijs litaretur.

BEL-

BELLVM SERVILE.
Caput XIX.

VTcunq etsi cum Socijs nefas, cum liberis tamen & ingenuis dimicatũ est. Quis ęquo animo ferat in principe gẽtium populo bella seruorum? Primum Seruile bellum inter initia Vrbis, Herdonio Sabino duce, in ipsa Vrbe tentatum est; quum, occupata Tribunitijs seditionibus ciuitate, Capitolium obsessum est, & à Cõsule captum. Sed hic tumultus magis fuit, quàm bellũ. Mox imperio per diuersa terrarũ occupato, quis crederet Siciliam multò cruẽtius Seruili, quàm Punico, bello esse vastatã? Terra frugum ferax, & quodãmodo suburbana prouincia, latifundijs ciuium Romanorũ tenebatur. Hic ad cultũ agri frequẽtia ergastula, catenatiq. cultores materiam bello præbuere. Syrus quidã nomine Eunus (cuius magnitudo

cladium facit, vt meminerimus) fanatico furore ſimulato, dum Syriæ deæ comas iactat, ad libertatē & arma ſeruos, quaſi numinū imperio, concitauit: idq; vt diuinitus fieri probaret, in ore abdita nuce, quam ſulphure, & igne ſtipauerat leniter inſpirans, flammā inter verba fundebat. Hoc miraculū primū duo milia ex obuijs; mox iure belli refractis ergaſtulis ſexaginta amplius milium fecit exercitū. Regijsq. ne quid malis deeſſet, decoratus inſignibus caſtella, oppida, vicos miſerabili direptione vaſtauit. Quin illud quoque vltimū belli dedecus; capta ſunt caſtra Prætorum: nec nominare ipſos pudebit, caſtra Manilij, Lētuli, Piſonis, Hipſei. Itaq; qui per fugitiuarios retrahi debuiſsēt prætorios duces ꝓfugos prælio, ipſi ſequebantur. Tādē Perperna Imperatore, ſuppliciū de eis ſumptū eſt. Hic enim victos, & apud

En-

Ennam nouissime obsessos, quum fame, quasi pestilentia, cõsumpsisset; reliquias latronum cõpedib⁹, catenis religauit, crucibusq. puniuit. Fuitq. de seruis ouatione contentus: ne dignitatẽ triumphi seruili inscriptione violaret.

Vix dum respirauerat Insula, quũ statim à seruis & à Syro, reditur ad Cilicẽ. Athenio pastor, interfecto domino, familiã ergastulo liberatam sub signis ordinat. Ipse veste purpurea, argenteoq. baculo, & regium in morẽ frõte redimita, nõ minorem, quàm ille fanaticus prior, conflat exercitũ: acriusq. multò, quasi & illum vindicaret, vicos, oppida, castella diripiens, in dominos, in seruos infestius, quasi in transfugas, sæuiebat. Ab hoc quoq; prætorij exercitus cæsi; capta Seruilij castra, capta Luculli. Sed Aquilius, Perpernæ vsus exẽplo, interclusum hostem commeatibus ad extre-

ma compulit: cõmunitasq. copias armis, fame facile deleuit: dedidissentq se, nisi suppliciorum metu, voluntariam mortẽ prætulissent. Ac ne de duce quidem supplicium exigi potuit, quamuis in manus venerit. Quippe dũ circa, ad deprehendendum eum, multitudo cõtendit; inter rixantium manus præda lacerata est. . . . .

BELLVM SPARTACINVM. Caput XX.

ENimuero seruiliũ armorũ dedecus feras: nam & ipsi per fortunam in omnia obnoxij, tamen quasi secundum hominũ genus sunt, & in bona libertatis nostræ adoptantur. Bellũ, Spartaco duce, cõcitatum quo nomine appellẽ nescio. Quippe quum serui militauerint, gladiatores imperauerint; illi infimę sortis homines; hi pessimam auxere ludibrio calamitatem. Spartacus, Chrysus, & Oenomaus, effracto Lẽtuli ludo, cum

cùm triginta, aut amplius eiuſdẽ fortunæ viris,eruperunt Capua: ſeruisq.ad vexilla vocatis,quum ſtatim decẽ amplius millia coiſſent hominum,nõ modo effugiſſe contenti, iam vindicare volebant.Prima,velut ara,viris mons Veſuuius placuit.ibi dum obſiderẽtur à Clodio Glabrione per fauces caui mõtis, vitigineis delapſi vinculis,ad imas eius deſcendere radices: & exitu inuio,nihil tale opinãtis ducis ſubito impetu caſtra rapuerunt. Inde alia caſtra, deinceps Coram,totamq.peruagantur Cãpaniam.Nec villarum atq;vicorum vaſtatione cõtenti, Nolã,atq; Nuceriã,Thurios,atq; Metapontum terribili ſtrage populantur. Affluentib⁹ in diẽ copijs,quum iam eſſet iuſtus exercitus,è viminibus,pecudumq.tegumentis incõditos ſibi clypeos; & ferro ergaſtulorũ recocto gladios ac tela fecerunt. Ac,ne ꝙ decus

iusto deesset exercitui; domitis obuijs gregibus paratur equitatus, captaq. de prętorib⁹ insignia, & fasces ad ducem detulére. Nec abnuit ille de stipẽdiario Thrace miles, de milite desertor, inde latro, deinde in honore virium glãdiator: qui defunctorũ quoq; pręlio ducũ funera imperatorijs celebrauit exequijs, captiuosq. circa rogũ iussit armis depugnare: quasi planè expiaturus omne pręteritum dedecus, si de gladiatore munerator fuisset. Inde iã cõsulares quoq; aggressus, in Apennino Lentuli exercitum cecidit; apud Mutinam C. Cassij castra deleuit. Quibus elatus victorijs, de inuadenda Vrbe Rom. quod satis est turpitudini nostræ deliberauit. Tandem etiã totis imperij virib⁹ contra Mirmillonem cõfligitur, pudoréq. Rom. Licinius Crassus asseruit: à quo pulsi fugatiq. (pudet dicere, hostes) in extrema Italiæ

liæ refugerũt. Ibi circa Brutiũ angulum clusi, quum fugã in Siciliam pararent, neq; nauigia suppeterent, ratesq. ex cratibus, & dolia connexa virgultis in rapidissimo freto frustra experirentur; tãdem eruptione facta, dignã viris obiere mortem: &, ꝙ sub gladiatore duce oportuit, sine missione pugnatũ est. Spartacus ipse in primo agmine fortissime dimicans, quasi Imperator, occisus est.

BELLVM CIVILE MARIANVM: Caput XXI.

HOc deerat vnum Populi Romani malis, iã vt ipse intra se parricidiale bellũ domi stringeret: & in Vrbe media ac foro, quasi arena, ciues cum ciuib. suis gladiatorio more, concurrerent. Aequiore aĩo vtcunq; ferrem, si plebeij duces, aut, si nobiles, mali saltẽ ducatũ sceleri, præbuissent Quũ vero (proh facinus) qui viri! qui Imperatores! decora & orna-

menta seculi sui, Marius & Sylla pessimo facinori suã etiã dignitatem præbuerunt;tribus, vt sic dixerim, syderibus agitatũ est. Primo & leui & modico, tumultu magis, quàm bello; intra ipsos armorum duces subsistente sæuitia. Mox atrocius & cruẽtius per totius viscera Senatus grassante victoria. Vltimũ non ciuicã modo, sed hostilem quoq; rabiem supergressum est; quũ armorum furor totius Italiæ virilib⁹ niteretur; eò vsq; odijs sæuiẽtibus, donec deessent, qui occiderẽtur. Initium & causa belli, inexplebilis honorũ Marij fames, dum decretã Syllæ prouinciam Sulpitia lege sollicitat. Sed impatiens iniuriæ statim Sylla legiones circumegit: dilatoq. Mithridate, Exquilina, Collinaq porta geminum agmen Vrbi infudit. Vnde quũ subito Sulpiti⁹ & Albinouanus obiecissẽt cateruas; sudesq. & saxa vndiq; à moeni-

nibus ac tela iacerétur;ipse quoque iaculatus incendio viã fecit: arcemq. Capitolij, quæ Pœnos quoq;Gallos etiã Senonas euaserat, quasi captiuã victor insedit. Tum,ex Senatus consulto,aduersarijs hostibus iudicatis, in præsẽtem Tribunum,aliosq.diuersæ factionis iure sæuitum est. Marium seruilis fuga exemit; immò fortuna alteri bello reseruauit.

Cornelio Cinna, Cneo Octauio Cõsulibus,male obrutum resurrexit incẽdium:& quidem ab ipsorum discordia, quũ de reuocandis,quos Senatus hostes iudicauerat, ad populum referretur, cincta quidem gladijs concione. Sed vincentibus, quibus pax & quies potior,profugus patria sua Cinna confugit ad partes. Redit ab Africa Marius,clade maior:siquidem carcer,catenæ,fuga, exilium horrificauerãt dignitatem. Itaq;ad nomen tanti viri latè cõ-

curritur: ſeruitia (proh nefas) & ergaſtula armãtur: & facile inuenit exercitum miſer Imperator. Itaque vi patriam repoſcens, vnde vi fuerat expulſus, poterat videri iure agere, niſi cauſam ſuam ſæuitia corrumperet. Sed quum Dijs, hominibusq. infectus rediret, ſtatim primo impetu, cliens, & alumna Vrbis Oſtia, nefanda ſtrage diripitur. Mox in Vrbem quadruplici agmine intratur: diuiſere copias Cinna, Marius, Carbo, Sertorius. *Hic* poſtquam manus omnis Octauij depulſa Ianiculo eſt, ſtatim ad principũ cædem ſigno dato, aliquãtò ſæuius, quàm aut in Punica, aut in Cimbrica vrbe ſæuitur. Octauij conſulis caput pro Roſtris exponitur; Antonij conſularis in Marij ipſius menſis: Cæſar & Fimbria in penatibus domorũ ſuorum trucidantur: Craſſi pater & filius in mutuo alter alteriꝰ aſpectu: Bœbium

biũ atq;Numitorium per mediũ forum vnci traxere carnificum: Catulus ſe, ignis hauſtu, ludibrio hoſtium exemit: Merula, flamen Dialis, in Capitolio Iouis ipſius oculos venarũ cruore reſperſit: Ancharius, ipſo vidente Mario, cõfoſſus eſt, quia fatalẽ illã ſcilicet manũ nõ porrexerat ſalutãti. *Hæc* tot Senatꝰ funera intra Kalẽdas & Idus Ian. mẽſis, ſeptima illa Marij purpura dedit. Quid futurũ fuit, ſi annũ cõſulatꝰ impleſſet.

Scipione, Norbanoq Conſulibus, tertius ille turbo ciuilis inſaniæ toto furore detonuit: quippe quum hinc octo legiones, inde quingẽtæ cohortes ſtarent in armis, inde ab Aſia cũ victore exercitu Sylla properaret. Et ſanè, quum tam ferus in Syllanos Marius fuiſſet, quanta ſæuitia opus erat, vt Sylla de Mario vindicaretur? Primùm apud Capuã ſub amne Vulturnó ſigna cõcurrunt:

& ibi ſtatim Norbani fuſus exercitus; ſtatim omnes Scipionis copiæ, oſtẽtata ſpe pacis, oppreſſæ. Tum Marius iuuenis, & Carbo Cõſules, quaſi deſperata victoria, ne inulti perirẽt, ſanguine Senatus ſibi parentabat: obſeſſaq. Curia, ſic de Senatu, quaſi de carcere, qui iugularentur educti. Quid funerũ in foro, in circo, in patentibus tẽplis? Nam Q. Mutius Scæuola pontifex, Veſtales amplexus aras, tantum non eodem igne ſepelitur: Lamponius atq; Theleſinus, Sãnitum duces, atrocius Pyrrho & Annibale Cãpaniam, Hetruriamq. populantur, & ſub ſpecie partiũ ſe vindicant. Apud Sacriportũ, Collinamq. portam debellatæ omnes hoſtiũ copiæ. Ibi Marius, hic Theleſinus oppreſſi. Nec idẽ tamen cædium, qui bello finis fuit. Stricti enim & in pace gladij; animaduerſumq. in eas qui ſe ſpõte dediderant. Non

mi-

minus est, quòd apud Sacriportum,& apud Collinã septuaginta amplius milia Sylla concidit, Bellum erat: quatuor milia deditorũ inermium ciuium in via publica interfici iussit: istis tot in pace nõ plures sunt. Quis autem illos potest computare, quos in Vrbe passim quisquis voluit, occidit? donec, admonẽte Furfidio viuere aliquos debere, vt essent quibꝰ imperarent, proposita est ingens illa tabula: & ex ipso equestris ordinis flore, ac Senatu duo milia electi, qui mori iuberentur: noui generis edictum. Piget post hæc referri, ludibrio habita fata Carbonis, fata Sorani prætoris, atque Venuleij: Bæbium sine ferro, ritu ferarum, inter manus laceratum: Marium, ducis ipsius fratrẽ, apud Catuli sepulcrum oculis, manibꝰ, cruribusq. defossis seruatum aliquandiu, vt per singula membra commoreretur. Positis singulorũ

homi-

hominũ ferè pœnis, municipia Italiæ splendidissima, sub asta vænierunt, Spoletũ, interãnum, Præneste, Fluẽtia: nã Sulmonẽ, vetus opidum, socium atq; amicum Populi Rom. (facinus indignum!) nõdum expugnatũ, obsides iure belli & modò morte damnati duci iubentur: sic damnatam ciuitatem iussit Sylla deleri.

BELLVM SERTORIANVM
Caput XXII.

BEllũ Sertorianũ quid aliud, quàm Syllanæ proscriptionis hæreditas fuit? Hostile poti⁹, an ciuile dixerim, nescio: quippe quod Lusitani, Celtiberiq, Romano gesserint duce. Exul, & profugus feralis illius tabulæ vir, summæ quidem, sed calamitosæ virtutis, malis suis maria terrasq. permiscuit. Et iam Africæ, iã Balearibus Insulis fortunam expertus, missusq. in Oceanum, Fortunatas Insulas penetrauit: tandem

Hispa-

Hiſpaniam armauit. vbi virorũ viris facile conuenit; nec aliter magis apparuit Hiſpani militis vigor, quàm Romano duce. Quãquam ille non contentus Hiſpania, ad Mithridatem quoq; Ponticosq. reſpexit, Regemq. claſſe iuuit. Et quid futurum fuit ſatis tanto hoſti? Vno Imperatore reſiſtere res Romana nõ potuit. Additus metello Cn. Põpeius. Hi copias viri diu & ancipiti ſemper acie attrivere; nec tamen prius bello, quàm ſuorum ſcelere & inſidijs extinctus eſt. Copias eius prope tota Hiſpania perſequuti, diu, & ancipiti ſẽper acie domuerũt, Prima per legatos certamina habita: quum hinc Domitius & cohortes, inde Herculeij proluderẽt. Mox his apud Segouiã, illis apud Anã flumẽ oppreſſi, ipſi duces comin⁹ inuicẽ experri, apud Lauronã atq; Sucronẽ ęquauere clades. Tum illis ad populationẽ

agro-

agrorũ, his ad vrbiũ excidia conuersis; misera inter Romanos duces Hispania discordiæ pœnas dabat: donec oppresso domestica fraude Sertorio, victo deditoq. Perperna, ipsæ quoq; in Romanã fidẽ venere vrbes Osca, Terme, Tutia, Valentia, Auxima, & in fame nihil non experta Calaguris. Sic recepta in pacẽ Hispania, victores duces externum id magis quàm ciuile bellum videri voluerunt, vt triumpharent.

BELLVM CIVILE SVB LEPIDO.
Caput XXIII.

Marco Lepido, Quinto Catulo Cõsulibus, ciuile bellum penè citius oppressum est, quàm inciperet. Sed quantũ, lateq. fax illius motus ab ipso Syllę rogo exarsit! Cupidus nanq. rerũ nouarũ per insolẽtiam Lepidus, acta tãti viri rescindere parabat: nec immerito; si tamen posset sine magna clade Reipub. Nam, quum

quũ iure belli Sylla dictator proſcripſiſſet inimicos; qui ſupererât, reuocâte Lepido, quid aliud, quàm ad bellũ vocabantur? dam natorumq. omnium bona addicente Sylla, quamuis malè capta, iure tamẽ, repetitio eorum proculdubio labefactabat compoſitam ciuitatem. Expediebat ergo quaſi ægræ ſauciæq; Reipublicæ requieſcere quomodocunq; ne vulnera curatione ipſa reſcinderentur. Ergo quum turbidis cõcionibus velut claſſico, ciuitatẽ terruiſſet; profectus in Hetruriã arma inde & exercitum Vrbi admouerat: Sed iam Miluium pontem, collemq. Ianiculum Luctatius Catulus, Cn.q. Põpeius, Syllanæ dominationis duces atque ſigniferi, alio exercitu inſederãt. A quibus primo ſtatim impetu retro pulſus, hoſtiſque à Senatu iudicatus, incruenta fuga in Hetruriam, inde Sardiniam receſſit: ibi-

ibique morbo & pœnitentia interijt. Victores, quod non temere alias in ciuilibus bellis, pace contenti fuerunt.

LVCII FLORI Historiæ Romanæ Epitomes

LIBER QVARTVS.

BELLVM CATILINÆ. Caput I.

CAtilinã luxuria primùm, tum hinc cõflata egestas rei familiaris, simul occasio, quòd in extremis mundi finibus arma Romana peregrinabãtur, in nefaria consilia opprimendæ patriȩ suæ cõpulere: Senatum confodere. Cõsules trucidare, distringere incendijs Vrbẽ, diripere ærarium, totã deniq. Rempublicam funditus tollere: & quicquid

nec

nec Annibal videretur optasse?
Quibus id nefas socijs aggressus
est? Ipse patricius: sed hoc minus
est. Curij, Portij, Syllæ, Cethegi,
Autronij, Varguntej, atq; Longi-
ni, quæ familiæ! quę Senatus insi-
gnia! Lentulus quoq; tunc maxi-
mè prætor. hos omnes immanis-
simi facinoris satellites habuit.
Additum est pignus cõiurationis
sanguis humanus: quẽ circunla-
tum pateris bibere: summum ne-
fas, nisi amplius esset, propter ꝙ
biberunt. Actum erat de pulcher
rimo imperio; nisi illa coniuratio
in M. Tullium Ciceronem, & C.
Antonium Consules incidisset:
quorum alter industria rẽ pate-
fecit, alter manu oppressit. Tãti
sceleris indiciũ per Fuluiã emer-
sit, vilissimum scortum: sed parri-
cidij innocens. Tum Consul, ha-
bito Senatu, in præsentem parri-
cidam reũ Cicero perorauit. Sed
nõ amplius profectum, quàm vt
ho-

hostis euaderet: seq; palàm profesſo, incẽdium ſuum reſtincturum ruina minaretur. Et ille quidẽ ad præparatũ à Manlio in Hetruria exercitum proficiſcitur, ſigna illaturus Vrbi. Lẽtulus deſtinatum familię ſuę Sibyllinis verſibus regnum ſibi vaticinãs, ad præſtitutum à Catilina diẽ Vrbe tota viros, faces, tela diſponit: Nec ciuili conſpiratione contentus, legatos Allobrogum, qui tũ forte aderant, in arma ſollicitat. Iſſet vltra Alpeis furor, niſi alterá proditione Vulturcij, Prætoris literę tenerẽtur. Statim, Ciceronis imperio, iniecta eſt barbaris manus. Palàm Prætor in Senatu cõuincitur. De ſupplicio agẽtibus, Cæſar parcendum dignitati, Cato animaduertendũ, pro ſcelere cenſebat. Quã ſententiam ſequutis omnibus, in carcere parricidæ ſtrangulantur. Quamuis parte cõiurationis oppreſſa, tamen ab incepto Catilina

na nō deſtitit: ſed infeſtis ab He-
truria ſignis patriā petens, obuio
Antonij exercitu opprimitur.
Quàm atrociter dimicatum ſit,
exitus docuit. Nemo hoſtiū bello
ſuperfuit: quem quis in pugnādo
ceperat locum, eū, amiſſa anima,
corpore tenebat. Catilina longè
à ſuis inter hoſtium cadauera re-
pertus eſt; pulcherrima morte,
ſi pro patria ſic concidiſſet.

BELLVM CÆSARIS ET POMPEII.

Caput II.

IAm penè toto orbe pacato,
maius erat imperium quàm vt
vllis externis viribus opprimi poſ
ſet. Itaq; inuidens fortuna princi
pi gentium populo, ipſum illū in
exitium ſuū armauit. Ac Maria-
na quidem, Cinnanaq. rabies in-
tra Vrbē ſe pręcluſerat, quaſi ex-
periretur: Syllana tēpeſtas latius,
intra Italiam tamen, detonuerat;
Cęſaris furor atq; Pompeij, Vrbē,
Italiam gentes, nationes, totum
de-

deniq;quà patebat imperiũ,quo-
dam quaſi diluuio, & inflamma-
tione corripuit:adeò vt nõ rectè
tantum Ciuile dicatur,ac ne So-
ciale quidem;ſed nec externum:
ſed potius commune quoddã ex
omnibus,& plùs quàm bellum.
Quippe ſi duces eius inſpicias;to
tus Senatus in partibus:Si exerci
tus;hinc vndecim legiones,inde
octodecim;flos omnis, & robur
Italici ſanguinis:Si auxilia ſocio-
rum;hinc Gallici Germanicique
delectus;inde Deiotarus,Ariobar
zanes,Tarchon,Dimotus; omne
Thraciæ,Cappadociæq. Ciliciæ,
Macedoniȩ,Grȩciȩ,Italiȩ,totius-
que robur Orientis:Si morã bel-
li;quatuor anni:& ꝓ clade rerũ,
breue tẽpus;Si locum & ſpatium
vbi cõmiſſum eſt;intra Italiã, in-
de ſe in Galliã Hiſpaniãq. defle-
xit:reuerſumq. ab Occaſu, totis
viribus in Epiro Theſſaliaq.cõſe-
dit:hinc in Aegyptũ ſubito tran-
ſi-

filijt;inde respexit Asiam;Africæ incubuit;postremo in Hispaniam remigrauit, & ibi aliquando defecit. Sed nō & odia partium fini ta cū bello. Nō enim prius quieuere,quàm in Vrbe ipsa, medio Senatu, eorum, qui victi erant, odia victoris sese cęde satiarent.

Causa tātæ calamitatis eadem quæ omnium,nimia felicitas. Siquidem Q. Metello,& L. Afranio Consulibus, quū Rom. maiestas toto orbe polleret;recentesq. victorias, Ponticos & Armenios triumphos in Pōpeianis Theatris Roma cantaret;nimia Pōpeij potentia apud ociosos(vt solet) ciues mouit inuidiam. Metellus ob imminutum Cretæ triumphum, Cato aduersus potentes semper obliquus,detrectare Pompeium, actisq. eius obstrepere.Hic dolor transuersum egit : & ad præsidia dignitati paranda impulit. Forte tunc Crassus genere, diuitijs, digni-

gnitate florebat; vellet tamen au ctiores opes: Caius Cęsar eloquétia, & spiritu, etiã Cõsulatu alleuabatur: Pompeius tamen super vtrumq; eminebat. Sic igitur Cæsare dignitatem cõparare, Crasso augere, Põpeio retinere cupientibus, omnibusq. pariter potentiæ cupidis, de inuadẽda Republica facile conuenit. Ergo, quũ mutuis viribus in suũ quisq decus niteretur; Galliã Cæsar inuadit, Crassus Asiam, Põpeius Hispaniã: tres maximos exercitus. Et iam sic orbis imperium, societate triũ principum occupatur. Decem annos traxit ista dominatio. Exinde, quoniã mutuo metu tenebãtur, Crassi morte apud Parthos, & morte Iuliæ, Cæsaris filiæ, quę nupta Pompeio, generi, soceriq. cõcordiam matrimonij fędere tenebat, statim æmulatio erupit. Iam Põpeio suspectæ Cæsaris opes, & Cæsari Põpeiana dignitas grauis;

nec

nec hic ferebat parē,{nec ille ſuperiorem, Nefas! ſic de principatu laborabant tanquā duos tanta imperij fortuna non caperet. Ergo Lentulo, Marcelloq. Conſulibus, rupta prima cōiurationis fide, de ſucceſſione Cæſaris Senatus, idemque Pompeius agitabat; nec ille abnuebat, ſi ratio ſui proximis comitijs haberetur. Cōſulatus abſenti, quem decem trib9, fauēte Pompeio, nuper decreuerant, tum, diſſimulante eodē, negabatur. Veniret, & peteret, maiorum more. Ille contra flagitare decreta: ac, niſi in fide permanerent, non ſe remittere exercitum. Ergo, vt in hoſtem, decernitur. His Cæſar agitatus; ſtatuit præmia armorum armis defendere.

Prima ciuilis belli arena, Italia fuit: cuius arces leuibus præſidijs Pompeius inſederat: ſed omnia ſubito Cæſaris impetu oppreſſa, ſunt. Prima Arimino ſigna ceci-

nerunt. Tum pulſus Hetruria Libo, Vmbria Thermus, Domitius Corfinio. Et peractum erat bellum ſine ſanguine, ſi Pompeium Brunduſij opprimere potuiſſet. Et cœperat: ſed ille per obſeſſi clauſtra portus nocturna fuga euaſit. Turpe dictu, modò princeps Patrum pacis belliq. moderator, per triumphatū a ſe mare, lacera & penè inermi naue fugiebat. Nec Pōpeius ab Italia, quàm Senatus ab Vrbe fugatur prior. quam, penè vacuam metu, Cæſar ingreſſus, Conſulem ſe ipſe facit. Aerarium quoq; ſanctū, quia tardius aperiebant Tribuni, iuſſit effringi: cenſumq & patrimonium populi Romani ante rapuit, quā imperium. Pulſo, fugatoq; Pompeio, maluit prius ordinare prouinciam, quàm ipſum ſequi. Siciliam & Sardiniā annonæ pignora, per legatos habuit. Nihil hoſtile erat in Gallia: pacem ipſe fe-

ce-

cerat. Sed ad Hispanienses Pompeij exercitus, trãseunti per eam, Duci portas claudere ausa Massilia est. Misera, dum cupit pacem, belli metu in bellum incidit: sed quia tutis muris erat, vinci eam sibi iussit absenti. Græcula ciuitas, non pro mollicie nominis & vallum cædere, & incendere machinas ausa, & congredi nauibus. Sed Brutus, cui mandatum erat bellum, victos terra mariq. perdomuit. mox dedentibus sese ablata omnia; præter, quam potiorẽ omnibus habebãt, libertatẽ. Anceps, variumq. & cruentum in Hispania bellum, cum legatis Cnei Põpeij Petreio, & Afranio quos Ilerdę castra habentes, apud Sicorim amnẽ obsidere, & ab oppido intercludere aggreditur. Interim inundatio verni fluminis cõmeatib⁹ prohibet: sic fame castra tentata sunt, obsessorq. ipse quasi obsidebatur. Sed vbi pax fluminis

redijt, populationibus & pugna campos aperuit. Iterum ferox instat, & cedentes ad Celtiberiam consequutus, aggere & vallo, & per hæc siti ad deditionem compulit. Sic citerior Hispania recepta est. Nec vlterior mora fecit. Quid enim vna post quinq; legiones? Itaq; vltro cedente Varrone, Gades, fretum, Oceanus, omnia felicitatem Cæsaris sequebantur.

Aliquid tamen aduersus absentem ducem ausa fortuna est circa Illyricum, & Africam: quasi de industria postera eius aduersis radiarentur. Quippe quũ, fauces Adriatici maris iussi occupare, Dolabella & Antonius, ille Illyrico, hic Corcyræo castra littore posuissent; iam maria late tenente Pompeio; repente legatus eius Octauius Libo ingentibus copijs classicorũ circunuenit vtrumq deditionem fames extorsit Antonio. Missæ quoq; a Basi-

lio in auxilium eius rates, quales inopia nauium fecerat, noua Pōpeianorū arte Cilicum, actis sub more funibus, captę quasi per indaginem. Duas tamen æstus explicuit: vna, quæ Opiterginos ferebat, in vadis hæsit, memorandūq. posteris exitum dedit: quippe vix mille iuuenum manus, circumfusi vndiq; exercitus per totum diem tela sustinuit: & quum exitum virtus nō haberet, tamen ne in deditionem veniret, hortante tribuno Vulteio, mutuis ictibus in se concurrit. In Africa quoq; par & virtus, & calamitas Curionis fuit: qui ad recipiendam Prouinciam missus, pulso fugatoque Varo, iam superbus, subitum Iubę regis aduentum, equitatumque Maurorum sustinere; nō potuit. Patebat victo fuga; sed pudor suasit, vt amissū sua temeritate exercitū morte sequeretur.

Sed iam debitum par fortuna

flagitante, sedem. bello Pompeius Epiron elegerat. Nec Cæsar morabatur: quippe ordinatis à tergo omnibus, quamuis hyems media prohiberet, tempestate ad bellũ nauigauit. Positisq. ad Oricum castris, quũ pars exercitus, ob inopiam nauium cũ Antonio dimissa, Brundusij morã faceret; adeò impatiens erat, vt ad arcessendos eos, ardente ventis mari nocte concubia, speculatorio nauigio solus ire tẽtauerit. Extat ad trepidum tãto discrimine gubernatorem Amiclatem vox ipsius: Quid times? Cæsarem vehis. Cõtractis in vnum vndiq; omnibus copijs, positisq. cominùs castris, diuersa erant Ducum cõsilia. Cæsar pro natura ferox & conficiendæ rei cupidus, ostentare aciem, prouocare, lacessere; nunc obsidione castrorũ, quæ sedecim milium vallo obduxerat, (sed quid ijs obesset obsidio, qui patente

mari omnibus copijs abũdarẽt?) nunc expugnatione Dyrrachij irrita; quippe quam vel situs inexpugnabilem faceret: ad hoc, assiduis in eruptionem hostium prælijs: quo tempore egregia virtus Scęuæ cẽturionis emicuit, cuius in scuto centum atq; viginti tela sedere: iam vero direptione vrbium sociarum; quum Oricũ & Gomphos, & alia castella Thessaliæ vastaret Pompeius aduersus hæc nectere moras, tergiuersari: simul, vt hostem interclusum vndiq; inopia cõmeatuum tereret; vtq; ardentissimi Ducis consenesceret impetus. Nec diutius profuit Duci salutare consilium. Milites ocium, Socij moram, Principes ambitum Ducis increpabãt. Sic præcipitantibus fatis, prælio sumpta est Thessalia; & Philippicis cãpis, Vrbis, imperij, generis humani fata commissa sunt. Nunquam vllo loco tantum viriũ Po

puli Rom. tantum dignitatis fortuna vidit. Trecenta amplius milia hinc & illinc, præter auxilia Regum, & Senatus. Nunquã imminentis ruinæ manifestiora prodigia: fuga victimarum; examina insignis; interdiu tenebre. Dux ipse, & nocturna imagine, theatri sui audiens plausum in modum planctus circumsonare; & mane cum pullo amiculo (nefas) apud principia conspectus est. Nunquam acrior, neq; alacrior exercitus Cæsaris fuit. Inde classica prius, inde tela. Annotatũ quoq; committentis aciem Crastinij pilũ: qui mox, adacto in os gladio, sic inter cadauera repertus, libidinem ac rabiem, qua pugnauerat, ipsa nouitate vulneris præferebat. Sed nec minus admirabilis illius exitus belli. Quippe quum Pompeius adeò equituum copia abundaret; vt facile circũuenturus sibi Cæsarem videretur; circum-

puli Rom. tantum dignitatis fo-
tuna vidit. Trecenta amplius m-
lia hinc & illinc, præter auxili-
Regum, & Senatus. Nunquã im-
minentis ruinæ manifeſtiora ꝓ-
digia: fuga victimarum; examin
inſignis; iterdiu tenebre. Dux ip
ſe, & nocturna imagine, theat
ſui audiens plauſum in modum
planctus circumſonare; & mane
cum pullo amiculo (nefas) apud
principia conſpectus eſt. Nun-
quam acrior, neq; alacrior exerci
tus Cæſaris fuit. Inde claſſica
prius, inde tela. Annotatú quoq;
committentis aciem Craſtinij pi
lũ: qui mox, adacto in os gladio,
ſic inter cadauera repertus, libidi
nem ac rabiem, qua pugnauerat,
ipſa nouitate vulneris præfere-
bat. Sed nec minus admirabilis
illius exitus belli. Quippe quum
Pompeius adeò equitum copiis
abundaret; vt facile circũuentu-
rus ſibi Cæſarem videretur; cir-
cum-

cumuentus ipſe eſt. Nam quum
diu æquo marte contenderent;
iuſſuq; Põpeij fuſus à cornu eru-
piſſet equitatus; repente hinc ſi-
gno dato, Germanorũ cohortes
tantum in effuſos equites fecere
impetũ; vt illi eſſe pedites, hi ve-
nire in equis viderentur. Hãc ſtra
gem fugientis equitatus leuis ar-
maturæ ruina comitata eſt. Tunc
terrore latius dato, turbantib' in-
uicẽ copijs, reliqua ſtrages quaſi
vna manu facta eſt. Nec vlla res
magis exitio fuit, quàm ipſa exer
citus magnitudo. Multus in eo ꝓ-
lio Cæſar fuit, mediusq; inter Im-
peratorem & militẽ. Voces quoq;
obequitãtis exceptæ: altera cruẽ-
ta; ſed docta & ad victoriam effi-
cax, Miles, faciẽ feri: altera ad ia-
ctationem cõpoſita, Parce ciui-
bus: quũ ipſe ſequeretur. Felicem
vtcunq; in malis Pompeiũ, ſi ea-
dẽ ipſum, quæ exercitus eius for-
tuna traxiſſet. Superſtes dignitati

ſuæ vixit, vt cũ maiore dedecore per Theſſalica Tempe equo fugeret; vt vna nanicula Lesbon applicaret; vt pulſus Haaris, in deſerto Ciliciæ ſcopulo, fugam in Parthos, Africam, vel Aegyptum agitaret: vt denique in Peluſiaco littore, imperio viliſſimi Regis, cõſilijs ſpadonũ, &, ne quid malis deſit, Septimij deſertoris ſui gladio trucidatus, ſub oculis vxoris ſuæ, liberorumque moreretur.

Quis non peractum eſſe cum Pompeio crederet bellum? Atqui acrius multò, atq; vehementius Theſſalici incendii cineres recaluere. & in Aegypto quidẽ aduers⁹ Cæſarẽ ſine partibus bellũ. Quippe, quũ Ptolemæ⁹ Rex Alexãdriæ ſummum ciuilis belli ſcelus peregiſſet; fœdusq. amicitiæ cum Cæſare, medio Põpeij capite, ſanxiſſet. vltionẽ clariſſimi viri Manib⁹ quærẽte fortuna, cauſa nõ defuit Cleopatra Regis ſoror, affuſa Cæ-

ſaris genibus partem regni repoſcebat. Aderat puellæ forma; quæ duplicaretur ex illo, quòd talis paſſa videbatur iniuriã: odiũ ipſi⁹ Regis qui Pompeij cædẽ partiũ fato nõ Cæſari, dederat; haud dubià idem in ipſum auſurus, ſi expediſſet. Quam vbi Cæſar reſtitui iuſſit in regnũ, ſtatim ab eiſdem percuſſorib⁹ Pompeij obſeſſus in regia, quamuis exigua manu, ingentis exercitus molem mira virtute ſuſtinuit. Ac primùm ædificiorum proximorum, atq; naualium incendio, infeſtorum hoſtiũ tela ſubmouit. Mox in peninſulã Pharõn ſubitus euaſit. Inde depulſus in maria, mira felicitate ad proximã claſſem enatauit: relicto quidem in fluctibus Paludamento, ſeu fato, ſeu conſilio; vt illud ingruentibus hoſtium telis, ſaxisq. peteretur. Tum receptus à claſſicis ſuis, vndiq; ſimul hoſtes adortus, de imbelli ac perfida gẽ-

te iusta generi Manibus dedit. Quippe & Theodotus magister, autorq; totius belli, &, ne virilia quidē portēta, Photin⁹ atq; Ganimedes, diuersa per mare, & terras fuga, & morte consumpti. Regis ipsius corp⁹ obrutum limo repertum est in aureæ loricæ honore.

In Asia quoq; nouus rerū motus à Ponto; planè quasi de industria captante fortuna hunc Mitridatico regno exitum, vt à Pōpeio pater, à Cæsare filius vinceretur Rex Pharnaces, magis discordiæ nostræ fiducia, quàm virtutis suæ, infesto in Cappadociam agmine tēdebat. Sed hunc Cæsar aggressus, vno, & (vt sic dixerim) nō toto ꝑlio obtriuit more fulminis: quando vno eodēq; momento venit; percussit: abscessit. Nec vana de se prædicatio est Cæsaris, ante victum hostem esse, quam visum. Sic cum exteris.

At in Africa cum ciuibus mul

tò

te iusta generi Manibus dedit.
Quippe & Theodotus magister,
autorq; totius belli, &, ne viri
quidé portéta, Photinus atq; Ga
medes, diuersa per mare, & terra
fuga, & morte consumpti. Regi
ipsius corpus obrutum limo repe
tum est in aureæ loricæ honore.

In Asia quoq; nouus rerũ mo
tus à Ponto; planè quasi de indu
stria captante fortuna hunc Mi
tridatico regno exitum, vt à Pó
peio pater, à Cæsare filius vince
retur Rex Pharnaces, magis di
scordiæ nostræ fiducia, quàm
virtutis suæ, infesto in Cappado
ciam agmine tédebat. Sed hunc
Cæsar aggressus, vno, & (vt sic di
xerim) nõ toto p̃lio obtriuit mo
re fulminis: quando vno eodéq;
momento venit, percussit, absces
sit. Nec vana de se prædicatio est
Cæsaris, ante victum hostem es
se, quam visum. Sic cum exteris.
At in Africa cum ciuibus mul
tò

tò atrocius quàm in Pharsalia. Huc reliquias partium naufragarum quidam furoris æstus expulerat. Nec reliquias diceres, sed integrum bellum. Sparsæ magis, quàm oppressæ vires erant. Auxerat sacramentũ ipsa clades Imperatoris. Nec degenerabat Ducum successio. Quippe satis amplè sonabant in Pópeiani nominis locum, Cato & Scipio. Accessit copijs Mauritaniæ Rex Iuba; videlicet vt latius vinceret Cæsar. Nihil ergo inter Pharsaliam & Thapson, nisi quod amplior, eoq; acrior Cæsarianorum impetus fuit, indignantium post Pompeium creuisse bellum. Denique, quod alias nunquam, ante imperium Ducis sua sponte signa cecinerunt. Strages à Iuba cœpit. Eius elephanti bellorũ rudes, & nuper à sylua, consternati subito clangore: statim & exercitus in fugam, & duces fortiùs, quàm vt ef-

effugerent;non incõſpicua tamẽ
morte omnium.Iam Scipio naue
fugiebat:ſed aſſecutis eum hoſti-
bus, gladium per viſcera exegit;
&,vbi eſſet,quodam requirente,
reſpõdit hoc ipsũ,Bene ſe habet
Imperator. Iuba quũ ſe recepiſ-
ſet in regiã, magnifice epulatus,
poſtero die cum Petreio fugę co
mite.ſuperque menſas & pocula
interficiendum ſe ei præbuit. Ille
& Regi ſatisfecit, & ſibi:quũ in-
terim ſe meſi in medio cibi, &
parentalia fercula regio ſimul,
Romanoq. ſanguine medebant.
Cato nõ interfuit bello;poſitisq.
ad Bagradã caſtris;Vticam,velut
alteraAfricęclauſtra,ſeruabat ſed
accepta partium clade, nihil cũ-
ctatus, (vt ſapiente dignũ erat)
mortem etiam lætus acciuit Nã
poſtquam filium comitesq. ab
amplexu d miſit,in nocte, lecto
ad lucernam Platonis libro qui
immortalitatẽ animæ docet,pau

lu-

lulum quieuit. tum circa primã vigiliam ſtricto gladio reuelatũ manu pectus ſemel iterũq; percuſſit. Auſi poſt hoc, virũ medici tentare fomẽtis. Ille paſſus dum abſcederent, reſcidit plagas: ſequutaq. vis ſanguinis moribũdas manus in ipſo vulnere reliquit.

Quaſi non eſſet vſquam dimicatum, ſic arma rurſus & partes: quantoq. Africa ſupra Theſſaliã, tantò Africam ſuperabat Hiſpania: plurimumq. fauoris partibus dabat fraternitas Ducum, & pro vno duos ſtare Põpeios. Itaq. nuſquam atrocius, nec tam ancipiti marte cõcurſum eſt. Primum in ipſo oſtio Oceani Varus, Didiuſque legati conflixere. Sed acrius fuit cum ipſo mari, quàm inter ſe nauibus bellum. Siquidem velut furorem ciuium caſtigaret Oceanus, vtramq; claſſem naufragio cecidit. Quinam ille horror quũ eodem tempore fluctus, procel-

læ, viri naues, armamenta confligerent? Adde situs ipsius formidiné; vergétia in vnum, hinc Hispaniæ, inde Mauritaniæ littora; mare & intestinum & externũ, imminentesq; Herculis speculas, quũ omnia vndiq; simul prælio & tẽpestate sæuirent. Mox circa obsidiones vrbiũ vtrinq. discursũ est. quę miserę, ĩter, hos atq; illos Duces, societatis Rom. pœnas dabãt. Omniũ postrema certaminũ munda. Hic non ꝑ cætera felicitate: sed anceps diu, & triste prælium: vt planè videretur nescio quid deliberare fortuna. Sanè & ipse ante aciem mæstior, non ex more, Cæsar; siue respectu fragilitatis humanæ; siue nimiã ꝓsperorum suspectã habens continuationé; vel eadem timens, postquã idem esse cœperat ꝙ Pompeius. Sed in ipso prælio (ꝙ nemo vnquam meminerat) quũ diu pari Marte acies nihil aliud quàm oc-

læ, viri naues, armamenta confi-
gerent? Adde situs ipsius formi-
diné; vergétia in vnum, hinc Hi-
spaniæ, inde Mauritaniæ littora
mare & intestinum & externi
imminentesq; Herculis specula
quũ omnia vndiq; simul prælio
& tépestate sæuirent. Mox circa
obsidiones vrbiũ vtrinq; discursu
est. quę miserę, inter, hos atq; illos
Duces, societatis Rom: pœnas da-
bát Omniũ postrema certamini
munda. Hic non p cætera felici-
tate: sed anceps diu, & triste p[...]
lium: vt plané videretur nescio
quid deliberare fortuna. Sané &
ipse ante aciem mestior, non ex
more, Cæsar; siue respectu fragi-
tatis humanæ; siue nimiã psperi-
rum suspectã habens continua-
tioné; vel eadem timens, postquã
idem esse cœperat q Pompeius.
Sed in ipso prælio (q nemo va-
quam meminerat) quũ diu pari
Marte acies nihil aliud quàm oc-
ci-

cideret; in medio ardore pugnan-
tium subito ingens inter vtrosq;
silentium: quasi cõuenissent, hic
omniũ sensus erat. Nouissimé il-
lud inusitatum Cæsaris oculis ne-
fas, post quatuordecim annos p-
bata veteranorũ manus gradũ re-
tro dedit. Quòd si nõdũ fugerat,
apparebat tamen pudore magis,
quam virtute resistere. Itaq; oble-
gato equo, similis furẽti primam
in aciem procurrit. Ibi prẽsare fu-
gientes, confirmare; per totũ de-
niq; agmen oculis, manib⁹, clamo-
re volitare. Dicitur in illa pertur-
batione, & de extremis agitasse se-
cum; & ita manifesto vultu fuisse,
quasi occupare manu morté vel-
let: nisi cohortes hostium quinq;
per trãsuersam aciem actæ, quas
Labienus periclitantibus castris
præsidio miserat, fugę specié prę-
buissent. Hoc aut & ipse credidit,
aut Dux callidus attribuit in oc-
casionem: & quasi in fugienté in-
ue-

uectus, simul & suorũ erexit animos, & hostes perculit. Nam hi dum se putãt vincere, fortius sequi: inde Põpeiani dũ fugere credunt suos, fugere cęperũt. Quãta fuerit hostiũ clades, ira, rabiesq. victorib9, sic ęstimari potest. Hoc à prælio profugi quum se Mundę recepissent, & Cæsar obsideri statim victos imperasset; ex cõiectis cadauerib9 agger effectus est, quę pilis iaculisq. cõfixa inter se tenebantur: fœdum etiam inter barbaros. Sed videlicet victoriã desperantib9 Pompeij liberis. Cneũ prælio profugum, crure saucio, deserta & auia petentem, Cesonius apud Lauronem oppidum consequutus, pugnantem (adeo nondum desperabat) interfecit. Sextum fortuna in Celtiberia interim abscondit, alijsq post Cęsarem bellis reseruauit. Cęsar in patriam victor inuehitur. primũ de Gallia: triumphum transmiserat

Rhe-

Rhenus, Rhodanus, & ex auro captiuus Oceanus. Alterũ laurus Aegyptia: tunc in ferculis Nilus, Arsinoe, & ad simulacrum igniũ ardens Pharus. Tertius de Pharnace currus, & Ponto. Quartus Iubam & Mauros, & bis subactã ostendebat Hispaniam. Pharsalia, & Thapsos, & Munda nusquam. at quanto maiora erant, de quibus non triumphabat!

Hic aliquando finis armis fuit. Reliqua pax incruenta, pensatũq. clementia bellum. nemo cæsus imperio, præter Afranium; satis ignouerat semel: & Faustum Syllam; didicerat generum timere: filiamq. Pompeij cum patruelibus ex Sylla; hic posteris cauebatur. Itaq; nõ ingratis ciuibus, omnes vnum in Principem congesti honores: circa templa imagines; in theatro distincta radiis corona; suggestus in Curia; fastigiũ in domo; mensis in cęlo; ad hoc Pa-

Pater ipse patriæ, perpetuusque Dictator: Nouissime (dubium an ipso volente) oblata pro Rostris ab Antonio Consule regni insignia. Quæ omnia velut infulæ, in destinatam morti victimam congerebantur. Quippe clementiam Principis vicit inuidia; grauisq. erat liberis ipsa beneficiorum potentia. Nec diutius dilatio donata est. sed Brutus & Cassius, alijq; patritij consenserunt in cædem Principis. Quanta vis fati! Manauerat latè coniuratio: libellus etiam Cæsari datus eodem die: nec perlitare centum victimis potuerat. Venit in Curiam tamen, expeditionem Parthicam meditans. Ibi in curuli sedentem eum Senatus inuasit; tribusque & viginti vulneribus ad terram datus est. Sic ille, qui terrarum orbem ciuili sanguine impleuerat, tandem ipse sanguine suo Curiam impleuit.

CAE-

CÆSAR AVGVSTVS. Caput III.

POpulus Romanus, Cæsare, & Pompeio trucidatis, rediisse in statum pristinæ libertatis videbatur:& redierat;nisi aut Pompeius liberos,aut Cæsar hæredem reliquisset:vel,quod vtroque perniciosius fuit,si non Collega quondam,mox æmulus Cæsarianæ potentiæ,fax,& turbo sequentis seculi,superfuisset Antonius. Quippe dum Sextus,paterna repetit, trepidatum toto mari: dum Octauius mortem patris vlciscitur, iterum fuit mouenda Thessalia: dum Antonius varius ingenio,aut successorem Cæsaris indignatur Octauium,aut amore Cleopatræ; desciscit in Regem: nam aliter saluus esse nõ potuit, nisi confugisset ad seruitutem. Gratulandũ tamen in tanta perturbatione est,quod potissimum ad Octauium Cæsarem Augustũ summa rerum rediit:qui sapientia

tia sua atq; solertia, perculsum vndiq; ac perturbatum ordinauit imperij corpus. ꝙ ita haud dubiè nunquam coire & consentire potuisset; nisi vnius præsidis nutu, quasi anima & mente, regeretur. Marco Antonio & Publio Dolabella Consulibus, imperium Romanum iam ad Cęsares transferente fortuna, varius & multiplex motus ciuitatis fuit. quodque in annua cœli conuersione fieri solet, vt mota sydera tonent, ac suos flexus tempestate significent; sic cum Romanæ dominationis, id est, humani generis conuersione, penitus intremuit; omniq. genere discriminum, ciuilibus, terrestribus, ac naualibus bellis omne imperij corpus agitatum est.

BELLVM MVTINENSE.

Caput IV.

PRima ciuilium motuũ causa testamentũ Cæsaris fuit. cuius

ius secūdus hæres Antonius, præ
latum sibi Octauiū furens, inex-
piabile contra adoptionem acer-
rimi iuuenis susceperat bellum.
Quippe quum intra decē, & octo
annos tenerum, obnoxium, & op
portunum iniuriæ iuuenem vi-
deret; ipse planè & cōuicijs Cęsa
ris dignitatem, & furtis hęredita-
tē lacerare, & ipsum insectari ꝓ-
bris, & cunctis artibus quū ado-
ptionē Iuliæ gentis inhibere nō
desineret; deniq; ad opprimendū
iuuenem. palam arma moliri: &
iam parato exercitu, in Cisalpina
Gallia resistentem montibus suis
Decimū Brutum obsidebat, octa-
uius Cæsar ætate & iniuria fauo-
rabilis, & nominis maiestate, ꝙ
sibi induerat, reuocatis ad arma
veteranis, priuatus (qs crederet?)
Consulem aggreditur: obsidione
Mutinæ liberat Brutum: Antoniū
exuit castris. Tum quidem etiam
manu pulcher apparuit. nā cruē-

tus, & saucius, Aquilam, à moriente signifero traditam, suis humeris in castra referebat.

BELLVM PERVSINVM. Cap. V.

Alterum bellum concitauit agrorum diuisio, quos Cæsar veteranis in castris pretium militiæ persoluebat. Semper alias Antonij pessimum ingenium Fuluia, gladio cincta virilis militiæ, vxor agitabat. Ergo depulsos agris colonos incitãdo, iterum in arma ierat. Hic vero nõ iã priuatus, sed totius Senatus suffragijs iudicatum hostẽ Cæsar aggressus, intra Perusiæ muros redegit, cõpulitq. ad extrema deditionis, turpi, & nihil non experta fame.

TRIVMVIRATVS. Caput VI.

Qvum solus etiam grauis paci grauis Reipublicæ esset Antonius; quasi ignis incendio Lepidus accessit. quid cõtra duos exercitus necesse fuit venire in cruẽ-

tus, & saucius, Aquilam, à mo-
riente signifero traditam, suis hu-
meris in castra referebat.

BELLVM PERVSINVM. Cap. V.

ALterum bellum concita-
agrorum diuisio, quos Cæ-
sar veteranis in castris preti-
militiæ persoluebat. Semper a-
Antonij pessimum ingenium Fu-
uia, gladio cincta virilis militia-
vxor agitabat: Ergo depulsos a-
gris colonos incitãdo, iterum i-
arma ierat. Hic vero nõ iã pri-
tus, sed totius Senatus suffragijs i-
dicatum hostẽ Cæsar aggressus
intra Perusiæ muros redegit, cõ-
pulitq. ad extrema deditionis tu-
pi, & nihil non experta fame.

TRIVMVIRATVS. Caput VI.

QVum solus etiam grauis paci
grauis Reipublicæ esset An-
tonius; quasi ignis incendio Lepi-
dus accessit. Quid cõtra duos exer-
citus necesse fuit venire in cru-

tissimi

tissimi fœderis societatẽ? diuersa
oĩum voto incendia. Lepidũ di-
uitiarum cupido, quarum spes ex
turbatione Reipublicę; Antoniũ
vltiones de his, q̃ se hostem iudi
cassent, Cæsarẽ inultus pater, &
Manibus eius graues Cassius, &
Brutus agitabãt. In hoc velut fę
dus pax inter tres Duces cõpo-
nitur. Apud Cõfluentes inter Pe
rusiam & Bononiã iungunt ma-
nus, & exercitus cõsalutant. Nul
lo bono more Triumuiratus in-
uaditur: oppressaq. armis Repu-
blica redit Syllana ꝓscriptio; cu-
ius atrocitas nihil in se minus ha
bet, quã numerum centum qua-
draginta Senatorũ exitus fœdi,
truces miserabiles, toto terrarum
orbe fugientium. Pro quibus q̃s
ꝓ dignitate rei ingemiscat? Quũ
Antonius, cõcedente Cęsare, L.
Cęsarem auunculum suum; Lepi
dus Lucium Paulum suum fratrẽ
proscripserit. Romæ capita cæ-

ſorum ꝓponere in Roſtris, iã vſitatum erat. verũ ſit quoq; ciuitas lacrymas tenere nõ potuit, quũ recisum Ciceronis caput in illis ſuis Roſtris videretur; nec aliter ad videndum eum quã ſolebat ad audiẽdum cõcurreretur. Hęc ſcelera in Antonij, Leqidiq. tabulis Cęſar ꝑcuſſorib. patris cõtẽtus fuit. Hæc quoq;, niſi multa fuiſſet etiã iuſta cædes haberetur,

BELLVM CASSII ET BRVTI.
Caput VII.

Brutus & Caſſius ſic Cæſarẽ, quaſi Tarquiniũ Regem, depuliſſe regno videbãtur. Sed libertatẽ quam maxime reſtitutã voluerunt; illo ipſo parricidio ꝑdiderunt. Igitur, cæde perfecta, qũum veteranos Cęſaris, nec immerito, timerent; ſtatim è Curia in Capitolium cõfugerãt. Nec illis ad vltionẽ deerat animus; ſed ducem nõ habebant. Igitũ quum appareret, quæ ſtrages Reip. imi-

ſorum ꝓponere in Roſtris, iá vſi
tatum erat. verú ſit quoq; ciuitas
lacrymas tenere nó potuit, quú
reciſum Ciceronis caput in illis
ſuis Roſtris videretur; nec aliter
ad videndum eum quá ſolebat
ad audiédum cócurreretur. Hęc
ſcelera in Antonij, Lepidiq. tabu
lis Cęſar pcuſſorib. patris cótétus
fuit. Hæc quoq;, niſi multa fuiſ-
ſet etiá iuſta cædes haberetur,

BELLVM CASSII ET BRVTI.
Caput VII.

BRutus & Caſſius ſic Cæſaré,
quaſi Tarquiniú Regem, de-
puliſſe regno videbátur. Sed li-
bertaté quam maxime reſtitutá
voluerunt; illo ipſo parricidio
pdiderunt: Igitur, cæde perfecta,
qúum veteranos Cęſæris, nec im
merito, timerent; ſtatim é Curia
in Capitolium cófugerát. Nec il-
lis ad vltioné deerat animus; ſed
ducem nó habebant. Igit̃ quum
appareret, quæ ſtrages Reip. im-
mi-

mineret, diſplicuit vltio, cum Cō
ſulis abolitione decreta. Ne tñ
publici doloris oculos ferrēt; in
Prouincias, ab illo ipſo, quem oc
cidetant Cęſare datas, Syriam &
Macedoniā cōceſſerant. Sic vin-
dicta Cęſaris dilata potius, quam
oppreſſa eſt. Igitur ordinata ma-
gis vt poterat, quàm vt debebat,
in Triumuiros Republica, relicto
ad Vrbis præſidium Lepido, Cæ-
ſar cum Antonio in Caſſium, Bru
tumq. ſuccingit. Illi, comparatis
ingentib. copijs, eandem illā, quę
fatalis Cn. Pōpeio fuit, arenā in-
ſederāt. Sed nec tum imminētia
cladis deſtinatę ſigna latuere. Nā
&; aſſuetę cadauerum pabulo vo
lucres, caſtra, quaſi iam ſua cir-
cumuolabant, & in aciem ꝓdeūt-
rib⁹ obuius Aethiops nimis ap-
tè ferale ſignum fuit. Ipſiq. Bruto
per noctem quum illato lumine
ex more aliqua ſecum agitaret,
atra q̄dam imago ſe obtulit; &,

quæ esset, interrogata, *Tuus*, inqt, *malus Genius*: hoc dixit, & sub oculis mirãtis euanuit. Pari in me liora pręsagio in Cęsaris castris oĩa aues, victimęq. promiserant. Sed nihil illo p̃sentius, quàm q Cęsaris medicus somnio admonitus est, vt Cęsar castris excederet, qbus capi imminebat: vt factum est. Acie nanq; commissa, quum pari ardore aliquandiu dimicatum foret; & quãuis duces non essent tunc p̃sentes (quum alterum corporis ęgritudo, illum metus & ignauia subduxissent) staret tñ ꝓ partibus inuicta for tuna, & vltoris, & q vindicabatur; primùm anceps fuit, & par vtrinq; discrimen, vt exitus prę-lij docuit. Capta sũt hinc Cęsaris castra, inde Cassij. Sed quantò efficacior est fortuna quã virtus! & quàm verum est, quod moriés efflauit. Nõ in re, sed & in verbo tantum esse virtutem! Victoriã
illi

illi prælio error dedit. Cassius inclinato cornu suorum, quum captis Cæsaris castris rapido impetu recipiẽtes se Equites videret: fugere arbitratus, euadit in tumulum. Inde puluere, & strepitu, etiã nocte vicina eximentib. gestę rei sensum; qu um speculator quoq; in id missus tardius renunciaret; transactum de partibus ratus, vni ex ꝓximis auferendũ ꝓbuit caput. Brutus quum in Cassio etiam suum animum ꝑdidisset: ne ꝗd ex constituti fide resignaret (ita .n. par superesse bello cõuenerat) ipse quoq; vni comitum suorum cõfodiendum ꝓbuit latus, Quis sapientissimos viros nõ miretur, ad vltimum non suis manibus vsos? nisi hoc quoque ex persuasione defuit, ne violarent manus: sed in abolitione sanctissimarum, pijssimarumque animarum iudicio suo, scelere alieno, vterentur.

BELLVM CVM SEXTO Pompeio. Caput VIII.

SVblatis pcufforib. Cęfaris fu-pererat Pốpeij domus. Alter iuuenũ in Hifpania occiderat: alter fuga euaferat: cõtractisq. infelicis belli reliquijs quũ infuper ergaftula armaffet, Siciliam, Sardiniamq. habebat, Iam & claffe medium mare infederat. O quam diuerfus à patre! ille Cilicas extinxerat; hic fecum piratas nauales agitabat. Tãta mole belli penitus in Siculo freto iuuenis oppreffus eft, magniq; famam ducis ad inferos fecum tuliffet, fi nihil tentaffet vlterius: nifi quod magnę indolis fignum eft, fperare femp. Perditis .n. rebus, pfugit: Afiamq. velis petijt; venturus ibi in manus hoftium & catenas: &, quod miferrimum fortibus viris ad hoftium arbitrium fub percuffore moriturus: Nõ alia poft Xerxem miferabilior fuga. Quippe modo tre-

trecentarum quinquaginta nauium dominus cũ sex septemue fugiebat, extincto Prętorię nauis lumine annulis in mare abiectis, pauens atque respectans; & tamen non timens ne periret.

BELLVM PARTHICVM DVCE Ventidio. Caput IX.

QVamuis in Cassio & Bruto partes sustulisset; in Põpeio totum partium nomen abolesset; nõdum tñ ad pacis stabilitatem pfecerat Cęsar: quũ scopulus & nodus & mura publicæ securitatis superesset Antonius. Nec ille defuit vitijs, qn periret. Imò oĩa expertus ambitu & luxuria, primum hostes, deinde ciues, tandẽ etiã terrę seculum liberauit. Parthi clade Crassiana altius animos erexerant; ciuilesq. Populi Rom. discordias læti acceperant. Itaq: vt prima affulsit occasio, nõ dubitauerunt erumpere, vltrò quidẽ inuitante Labieno: qui missus à

Cassio Brutoq. (qui furor scelerum!) sollicitauerat hostes in auxiliũ: & illi, Pacoro duce, regio iuuene, dissipãt Antoniana præsidia: Casca legatus, nè veniret in potestaté, à gladio suo impetrauit. Deinde, ablata Syria, emanabat latius malũ, hostibus sub auxilij specie sibi vincentibus: nisi Vẽtidius, & hic legatus Antonij, incredibili felicitate & Labieni copias, ipsũq. Pacorũ & omnẽ Parthicum equitatum, toto inter Orõtem & Euphratem sinu, latè cecidisset. Viginti amplius milinm fuit. nec sine consilio Ducis: qui, simulato metu adeò passus est hostem castris succedere, donec, absumpto iactus spació, adimeret vsũ sagittarum. Rex fortissimè dimicans cecidit. Mox circumlato eius per vrbes quę desciuerãt, capite, Syria fine bello recepta, Sic Crassianã cladẽ Pacori cęde pẽsauimus.

BELLVM PARTHICVM CVM Antonio. Caput X.

Expertis inuicem Parthis, atque Romanis quum Craſſus atque Pacorus vtrinq; viriũ mutuarum documēta feciſſent: pari rurſus reuerentia, integrata amicitia: & quidē ab ipſo fœdus Antonio cum Rege percuſſum. Sed immenſa vanitas hominis, dum titulorum cupidine, Araxē, & Euphratem ſub imaginibus ſuis legi cōcupiſſet; neq; cauſa nec cōſilio, ac ne imaginaria quidem belli cōditione, quaſi hoc quoq; ex arte Ducis præriperet; relicta repente Syria, in Parthos impetum facit. Gens, præter armorũ fiduciam callida; ſimulat trepidationem, & in cāpos fugam. Hic ſtatim, quaſi victor, ſequebatur quũ ſubito nec magna hoſtium manus ex improuiſo, etiam in feſſos via ſub veſpere velut nimbus erupit & miſſis vndiq; ſagittis, duas legio-

nes operuerunt. Nihil acciderat in cõparationẽ cladis, quæ in poſterum diem inminebat; niſi interueniſſet Deum miſeratio. Vn⁹ ex clade Craſſiana Parthico habitu caſtris adęquitat: & ſalute Latinè data, quum fidem ipſe feciſſet, quid immineret, edocuit: iã affuturũ cũ omnibus copijs Regem, irent retro, peterẽtq. mõtes ſic quoq; hoſtem fortaſſe nõ defore: atq; ita ſequuta eſt minor vis hoſtiũ, quàm imminebat. Adfuit tamen: deletæq. reliquę copię forent; niſi vrgentibus telis in modum grandinis, quadã ſorte quaſi docti; ꝓcubuiſſent in genua milites: &, elatis ſuper capita ſcutis, cæſorum ſpeciem præbuiſſent. Tũ Parthus arcus inhibuit. Deinde Romani, quũ ſe turſus extuliſſẽt, adeò res mlraculo fuit, vt vn⁹ ex Barbaris miſerit vocem: *Ite, & bene valete, Romani. merito vos victores fama gẽtiũ loquitur, qui Parthorum*

rum tela fertis. Nõ minor ex aqua poſtea quã ab hoſtibus excepta clades. Infeſta primùm ſiti regio: tum quibuſdam Salmacidis fluuio infeſtior: nouiſſimeq. quum iam ab inualidis & auidè hauriebatur noxie etiam dulces fuere. Mox & ardores per Armeniam, & niues per Cappadociam, & vtriuſq; cœli ſubita mutatio pro peſtilentia fuit. Sic vix tertia parte de ſedecim legionibus reliqua, quum argentum eius paſſim dolabris concideretur, & ſubinde inter moras mortem à gladiatore ſuo efflagitaſſet; egregius Imperator tandem profugit in Syriam: ibi incredibili quadam mentis vecordia, ferocior aliquanto factus eſt: quaſi viciſſet, quia euaſerat.

BELLVM CVM ANTONIO ET Cleopatra. Caput XI.

FVror Antonij quatenus ambitu non interiret, luxu & libidine extinctus eſt. Quippe

post Parthos quum exosus arma, in ocio ageret; capt⁹ amore Cleopatræ, quasi bene gestis rebus, in regio se sinu reficiebat. Hæc mulier Aegyptia ab ebrio Imperatore precium libidinum Romanũ imperium petit. Et promisit Antonius quasi facilior esset Partho Romanus. Igitur dominationem parare: nec tacite: sed patriæ nominis, togæ fascium oblitus, totus in monstrnm illud, vt mente, ita animo quoq; cultuq; desciuerat. Aureum in manu baculũ: ad lat⁹ acinacis: purpurea vestis, ingentibus obstricta gemmis: diadema aderat vt Regina Rex ipse frueretur. Ad primam nouorum motuum famam Cæsar à Brundusio traiecerat, vt venienti bello occurreret: positisq. in Epiro castris, Leucadam Insulam, mõtẽq. Leucaten & Ambraciensis sinus cornua infesta classe succinxerat. Nobis trecentæ amplius naues,

du-

ducentę non minus hoſtium:ſed numerum magnitudo penſabat. Quippe à ſenis in nouenos remorum ordinibus; ad hæc,turribus atq;tabulatis alleuatæ,caſtellorum & vrbiũ ſpecie, nõ ſine gemitu maris & labore ventorũ ferebantur : quæ quidẽ ipſa moles exitio fuit. Cæſaris naues à triremibus in ſenos non amplius ordines creuerant. Itaq; habiles in omnia,quæ vſus poſcebat,ad impetꝰ & recurſus, flexuſq; capiendos;illas graueis & ad omnia prepeditas : ſingulas plures adortæ, miſſilibus ſimul, tum roſtris, ad hoc,ignibus iactis, ad arbitrium diſſipauere. Nec vlla re magis hoſtiliũ copiarum apparuit magnitudo,quàm poſt victoriam. Quippe immenſa claſſis naufragio; belli facto,toto mari ferebatur: Arabumq.& Sabæorũ, & mille aliarum gentium Aſiæ ſpolia,purpuram aurũq. in ripam aſſiduè mo-

ta ventis maria remouebant. Prima dux fugæ Regina cum aurea puppe veloq. purpureo se in altũ dedit: mox sequutus Antonius: sed instare vestigijs Cęsar. Ita nec parata in Oceanum fuga, nec munita pręsidijs vtraq; Aegypti cornua Paræthoniũ atq; Polusiũ ꝓfuere. Propè manus tenebantur. Prior ferrum occupauit Antonius. Regina ad pedes Cæsaris ꝓuoluta tẽtauit oculos ducis frustra: nam pulchtitudo intra pudicitiam Cæsaris fuit. Nec illa de vita, quę offerebatur; sed de parte regni laborabat. Quod vbi desperauit à Principe, seruariq. se triumpho vidit; incautiorem nacta custodiam, in Mansoleum sé (sepulcra regum sic vocant) recipit, Ibi maximos, vt solebat, induta cultus, in differto odoribus solio iuxta suũ se collocauit Antonium, admotis ad venas serpẽtibus sic morte quasi somno, soluta est. Bel-

BELLA ADVERSVS GENTES exteras. Caput XII.

HIc finis armorum ciuiliũ; reliqua aduersus exteras gentes: quæ districto circa mala sua imperio, diuersis orbis oris cmicabãt. noua quippe pax: nec dũ assuetæ frenis seruitutis tumidæ gentiũ, inflataq. ceruices, ab imposito nuper iugo resiliebant. Ad Septẽtrionẽ conuersa fermè plaga ferocius agebat: Nurici, Illyrij, Pannonij, Dalmatæ, Mysij Thraces & Daci, Sarmatæ atq; Germani. NORICIS animos dabant Alpes, atq; niues, quò bellũ non posset ascẽdere. Sed oẽs illius cardinis populos, Brẽnos, Senones, atq; Vindelicos per priuignũ suũ Claudiũ Drusũ pacauit. Quæ fuerit callidarũ gentium feritas, facile vel mulieres ostẽdere: quæ, deficiẽtib. telis, infãtes ipsos, afflictos humi, in ora militũ aduersa misẽrunt. ILLYRII quoq; sub Alpibus agunt, imasq. valles earũ, & quædam, quasi claustra, custodiunt, abruptis torrentib. implicati. In hos expeditionẽ ipse sũpsit, fieriq. põtẽ imperauit. Hic se & aquis & hoste turbantib., cũctanti ad ascensũ, militi scutũ de manu rapuit: & in via primus, tũc agmine sequuto. quũ Illyricus multitudine pontẽ succidisset, saucius manib. ac cruribus, speciosiore sanguine, & ipso peri

culo auguſtior, terga hoſtiū percecidit. PANNONII duobus ſaltib. ac tribus fluuijs, Drauo, Sauo, Iſtroq; vallãtur, populati proximos, intra ripas ſe recipiebãt. In hos domãdos M. Vibiũ miſit: cęſi sũt in vtriſq; fluminib. Arma victorũ nõ ex more belli, cremata: ſed capta sũt, & in ꝓfluẽtes data; vt cęteris, qui reſiſtebant, victoria ſic nunciaretur. Dalmatæ plerunq; ſub ſyluis agunt, inde ad latrocinia promptiſſimi. Hos iã quidẽ Martius incenſa vrbe Delminio quaſi detruncauerat. Poſtea Aſinius Pollio gregib., armis, agris multauerat (hic ſecũdus Orator) ſed Auguſtus perdomãdos Vibio mãdat, qui efferũ genus fodere terras coegit, aurumq; venis repurgare: quod alioquin gens oĩum cupidiſſima, ſtudioſa diligẽtia acquirit, vt illud in vſos ſuos ſeruari videatur. MYSI quã feri, quã truces fuerint, quã ipſorũ etiã barbari barbarorũ, horribile dictu eſt: Vnus ducũ, ante aciẽ poſtulato ſilẽtio, Qui vos, inquit, eſtis? Reſponſũ inuicẽ: Romani gentiũ dñi. Et illi: Ita, inquiũt ſi nos viceritis. Accepit omen Marcus Craſſus. Illi ſtatim ante aciẽ immolato equo cõcepere votũ, vt ceſorũ extis ducũ, & litarẽt & veſcerẽtur. Deos audiſſe crediderim: nec tubã ſuſtinere potuerũt. Non minimũ terroris incuſ-

fit Barbaris Canidius Centurio, satis barbaræ, efficacis tñ apud pares homines stoliditatis: qui foculũ gerẽs super cassidem, suscitatã motu corporis flãmã, velut ardẽti capite, fundebat. Ante hos THRACVM maximus populus desciuerat. Ille & signis militarib. & disciplinæ, armis etiã Romanis assueuerat. Sed à Pisone perdomiti, in ipsa captiuitate rabiem ostendere: quippe quũ catenas morsibus tẽtarẽt, feritatẽ suã ipsi puniebãt. DACI montib. inhærent Cotisonis Regis imperio: quoties cõcretus in gelu Danubius iũxerat ripas, decurrere solebãt, & vicina populari. Visũ est Cęsari Augusto gẽtẽ aditu difficillimã submouere. Misso igitur Lẽtulo, vltra vlteriorẽ repulit ripã: citra, præsidia cõstituit. Sic tũ Dacia nõ victa, sed submota, atq; dilata est. SARMATÆ patentib. cãpis inequitãt & hos per eundẽ Lentulũ prohibere Danubio satis fuit. Nihil preter niues, rarasq. syluas habẽt: tanta barbaries est, vt pacem non intelligant.

GERMANIAM quoq; vtinã vincere tanti nõ putasset, magis turpiter amissa est, quã gloriosè acquisita. Sed quatenus sciebat patrẽ suũ Cęsarẽ, bis traiecto põte Rheni, quæsisse bellũ, in illius honorẽ cõcupijt facere Prouinciam: & factũ erat, si barbari tam vitia no-

nostra, quàm imperia ferre potuissent. Missus in eã prouinciã Drusus primos domuit Vsipetes. inde Tenctheros per currit, & Cattos. Nã Marcomanorum spolijs insignib. quendam editũ tumulũ in trophæi modũ excoluit. Indè validissimas nationes, Cheruscos, Sueuos, & Sicãbros pariter aggressus est. Qui viginti cẽturionibus incrematis, hoc velut sacramẽto sumpserãt, bellũ, adeò certa victoriæ spe, vt prædam in antecessum pactione diuiserint. Cherusci equos, Sueui aurũ & argentum; Sicambri captiuos elegerant. Sed oĩa retrorsũ. Victor nãq; Drusus equos pecora, torques eorũ, ipsosq. prẹda diuisit, & vendidit. Præterea in tutelam prouinciæ *præsidia, atq; custodias* vbique disposuit per Mosam flumen, per Albim, per Visurgim. Nam per Rheni quidẽ ripã quinquaginta amplius castella direxit: Bonnam, & Gesoniã cũ põtibus iunxit, classibusq. firmauit: inuiũ atq; inaccessum in id tẽpus Hercynium saltũ patefecit. Ea deniq; in Germania pax erat, vt mutati homines, alia terra, celũ ipsum mitius, mollius q. solito videretur. Deniq; nõ per adulationẽ, sed ex meritis, defuncto ibi fortissimo iuuene, ipsi, quod nũquã alias, senatus cognomen ex prouincia dedit. Sed difficilius est Prouinciás su-

nostra, quàm imperia ferre potuisset.
Missus in eā prouinciā Drusus primos
domuit Vsipetes. inde Tenctheros pe
currit, & Cattos. Nā Marcomanorum
spolijs insignib. quendam editū tum
lū in trophæi modū excoluit. Inde n
lidissimas nationes, Cheruscos, Su
uos, & Sicābros pariter aggressus e
Qui viginti cēturionibus incrematis
hoc velut sacramēto sumpserāt, belli
adeò certa victoriæ spe, vt prædam i
antecessum pactione diuiserint. Che
sci equos, Sueui aurū & argentum; Si
cambri captiuos elegerant. Sed om
trorsū. Victor nāq; Drusus equos, p
cora, torques eorū, ipsosq. prędadi
sit, & vendidit. Præterea in tutelam
prouinciæ præsidia, atq; custodias vb
que disposuit per Mosam flumen, pe
Albim, per Visurgim. Nam per Rhe
quidē ripā quinquaginta amplius ca
stella direxit: Bonnam, & Gesoniā c
pōtibus iunxit, classibusq. firmauit. In
uiū atq; inaccessum in id tēpus He
cynium saltū patefecit. Ea denique i
Germania pax erat, vt mutati homi
nes, alia terra, celū ipsum mitius, mo
llusq. solito videretur. Deniq; nō pe
adulationē, sed ex meritis, defuncto
ibi fortissimo iuuene, ipsi, quod nūqu
alias, senatus cognomen ex prouincia
dedit. Sed difficilius est prouincias
su-

stinere, quā facere, viribus parātur,
iure retinētur. Igitur breue id gaudiū
fuit: quippe Germani victi magis, quā
domiti erāt: moresq. nr̄os magis, quā
arma, sub Imperatore Druso suscepe-
rāt. Postquā vero ille defūctus est, Va-
ri, Quintilij libidinē, ac superbiā haud
secus, quā sæuitiā, odisse cęperunt. Au-
sus ille agere cōuentū, & in castris se
direxerat, quasi violentiā barbarorū,
& lictoris virgis & præconis voce pos-
set inhibere: at illi, qui iā pridē rubigi-
ne oblitos enses, inertesq. mœrerēt e-
quos, vt primū togas, & sæuiora armis
iura viderūt, duce Arminio arma cor-
ripiunt: quū interim tāta erat Varo pa-
cis fiducia, vt ne prędicta quidē, & pro-
dita per Segestem vnū ducum, coniu-
ratione cōmoueretur. Itaq; improui-
dū, & nihil tale metuentē improuiso
adortu, quū ille, ò securitas, ad tribu-
nal citaret, vndiq; inuadūt, castra ra-
piunt, tres legiones opprimuntur. Va-
rus perditas res eodē, quo Cannensē
diē Paulus, & fato est, & animo sequu-
tus. Nihil illa cæde per paludes, perq.
syluas ceuētius; nihil insultatione bar-
barorū intolerantius, præcipuè tñ in
causarū patronos. Alijs oculos, alijs
manus amputabāt: vnius os sutū recisa
prius lingua, quā in manu tenens bar-
barus, Tandē, inquit, vipera sibilare
de-

desiste. Ipsius quoq; consulis corpus, quod militū pietas humi abdiderat, ef fossū. Signa & aquilas duas adhuc barbari possidēt, tertiā signifer, priusquā in manus hostiū veniret, euulsit, mersāq. intra baltei sui latebras gerēs, in cruenta palude sic latuit. Hac clade factū, vt imperiū quod in litore Oceani non steterat, in Ripa Rheni fluminis staret. Hæc ad Septentrionem.

Sub Meridiano tumultuatū magis, quā bellatū est. Musulanios, atq; Gætulos accolas Syrtiū, Cosso duce cōpescuit: vnde illi Gætulici cognomen, Latius victoria patet. Marmaridas, atque Garamātas Curinio subigēdos dedit. Potuit, & ille redire Marmaricus, sed modestior in æstimanda victoria fuit.

Ad Orientē plus negotij cū Armenijs, huc alterum Cęsar ex nepotibus suis misit: ambo fato breues: sed alter inglorius, Massiliæ quippe Lucius morbo soluitur in Lycia Gaius ex vulnere, quū Armeniā ad Parthos se subtrahētē recipit. Armenios victo rege Tigrane in hoc vnū seruitutis gen⁹ Pōpeius assueuerat, vt rectores à nobis acciperent. Intermissum ergo ius: per hunc recuperatū, nō incruēto, nec inulto tñ certamine. Quippe Cleones, quē Rex Artaxatis prę fecerat simulata proditione, adortus virū intentū li-

bel-

desiste. Ipsius quoq; consulis corpus, quod militū pietas humi abdiderat, e fossū. Signa & aquilas duas adhuc barbari possidēt, tertiā signifer, priusquā in manus hostiū veniret, euulsit, mersāq. intra baltei sui latebras gerēs, in cruenta palude sic latuit. Hac clade factū, vt imperiū quod in litore Oceani non steterat, in Ripa Rheni fluminis staret. Hæc ad Septentrionem.

Sub Meridiano tumultuatū magis quā bellatū est. Musulanios, atq; Gætulos accolas Syrtiū, Cosso duce cōpescuit: vnde illi Gætulici cognomen. Latius victoria patet. Marmaridas, atque Garamātas Curinio subigēdos dedit. Potuit, & ille redire Marmaricus, sed modestior in æstimanda victoria fuit.

Ad Orientē plus negotij cū Armenijs, huc alterum Cęsar ex nepotibus suis misit: ambo fato breues: sed alter inglorius, Massiliæ quippe Lucius morbo soluitur in Lycia Gaius ex vulnere, quū Armeniā ad Parthos se subtrahētē recipit. Armenios victo rege Tigrane in hoc vnū seruitutis genus Pōpeius assueuerat, vt rectores à nobis acciperent. Intermissum ergo ius: per hunc recuperatū, nō incruēto, nec inulto tñ certamine. Quippe Cleones, quē Rex Artaxatis pręfecerat, simulata proditione, adortus virū intentū libel-

lo, quē, vt thesaurorū rationes, cōtinentē, ipse porrexerat, stricto gladio ferit. inde recreatus ex vulnere, interpretatus in tempore est. Cæterum barbarus vndiq; infesto exercitu oppressus gladio, & pyra, in quā se percussus immisit, superstiti etiamnū Cæsari satisfacit. Sub Occasu pacata ferè omnis Hispania, nisi quā Pirenei desinentis scopulis inhærentē citerior alluebat Oceanus. Hic duæ validissimæ gētes, Cantabri, & Astures, immunes imperij, agitabāt, Cantabrorū, & prior, & altior, & magis pertinax in rebellando animus fuit, qui nō contēti libertatē suā defendere, proximis etiā imperitare tētabant. Vaccæosq., & Turgumos, & Aurigonas crebris incursionibus fatigabant. In hos igitur, quia vehemētius agere nūciabatur, nō mandata expeditio, sed sūpta est. Ipse venit secus Amnicū Castra posuit, inde partito exercitu, totā in diem amplexus Cantabriā efferam gentē ritu ferarū quasi indagine debellabat. Nec ab Oceano quies, quū infesta classe ipsa quoq; terga hostiū cęderentur. Primum aduersus Cantabros sub mœnib. Belgicæ prœliatus est. Hinc fuga in eminentissimū Vinniū montē, quò maria prius Oceani, quam arma Romana ascensura esse crediderant. Tertio A-

racillũ oppidũ magna vi repugnabat. Captũ tñ postremo fuit, Medulli Mõtis obsilio, quẽ perpetua quindecim milium fossa cõprehensum cinxit, vndique simul adeũte Romano. Postquã extrema barbari vident, certatim igne ferro inter epulas, venenoq., quod ibi vulgo ex arboribus taxis exprimitur, præripuere mortẽ. seque pars maiora captiuitate, quę videbatur vindicauere. Hæc per Antistium, Furniũ, Agrippam legatos hybernans in Taraconis maritimis Cæsar accepit. Ipse pręsens hos deduxit montibus, hos obsidibus adstrinxit, hos sub corona iure belli venumdedit. Digna res lauro, digna currũ senatui visa est: & iam Cæsar tantus erat, vt posset triũphos cõtemnere. Astures per idẽ tempus ingenti agmine à montibus suis descende:ãt: nec temere sũptus, barbaricus impetũs, sed positis castris apud Asturã flumen, trifariam diuiso agmine, tria simul Romanorũ castra aggredi parabant. Fuisset & anceps, & cruentũ, & vtinã mutua clade certamen, cum tã fortibus, tam subito, tam cũ cõsilio venientibus, nisi Dridecini prodidisset, à quibus pręmonitus Carisius, cũ exercitu adueniẽs, oppressit cõsilia, sic quoque tñ nõ incruẽto certamine. Reliquias fusi exercitus validissima ciuitas

racillũ oppidũ magna vi repugnabat.
Captũ tñ postremo fuit, Medulli Mõ-
tis obsidio, quẽ perpetua quindecim
milium fossa cõprehensum cinxit, vn-
dique simul adeũte Romano. Postquã
extrema barbari vident, certatim igne,
ferro inter epulas, venenoq́, quod ib
vulgo ex arboribus taxis exprimitur,
præripuere mortẽ. seque pars maior
captiuitate, quæ videbatur vindicaue-
re. Hæc per Antistium, Furniũ, Agrip-
pam legatos hybernans in Taracone
maritimis Cæsar accepit. Ipse præsens
hos deduxit montibus, hos obsidibus
adstrinxit, hos sub corona iure belli
venumdedit. Digna res lauro, digna
curru senatui visa est: & iam Cæsar
tantus erat, vt posset triũphos cõtem-
nere. Astures per idẽ tempus ingenti
agmine à montibus suis descende-
nec temere sũptus, barbaricus impe-
tũs, sed positis castris apud Asturã flu-
men, trifariam diuiso agmine, tria si-
mul Romanorũ castra aggredi para-
bant. Fuisset & anceps, & cruentũ, &
vtinã mutua clade certamen, cum tã
fortibus, tam subito, tam cũ cõsilio ve-
niẽtibus, nisi Dridecini prodidissẽt, à
quibus præmonitus Carisius, cũ exer-
tu adueniẽs, oppressit cõsilia, sic quo-
que tñ nõ incruẽto certa[illegible] Reli-
quias fusi exercitus valid[illegible]
[illegible]tas

tas Lãcia excepit, vbi adeo certatum est, vt quũ in captã vrbem facet posce rentur ægrè dux impetrauerit veniã, vt victoriæ Romanæ stãs potius esset, quam incensa monumentũ. Hic finis Augusto bellicorũ certaminũ fuit: idẽ rebellãdi finis Hispaniæ. Certa mox fides, & æterna pax: cũ ipsorũ ingenio in pacis partes prõptiore, tum cõsilio Cæsaris, qui fiduciã montiũ timens, in quos se recipiebãt castra sua, sed quæ in plano erãt habitare, & incolere iussit. Ingẽtis esse cõsilij illud obseruari cœpit. Natura regionis circa se oĩs au rifera, minijq. & chrysocollæ, & aliorũ colorũ ferax. Igitur exerceri solũ iussit. Sic Astures, latẽtes in profundo, opes suas, atq; diuitias dum alijs quærũt, nosse cœperunt. Omnibus ad Occasũ, & Meridiẽ pacatis gentib.; ad Septentrionem quoq; duntaxat intra Rhenũ, atq; Danubiũ. itẽ ad Orientem intra Tigrin, & Euphratem, illi quoq; reliqui, qui immunes imperij erãt, sentiebãt certe magnitudinẽ, & victoriã gentiũ Populi Romani reuerebantur. Nã & Scytha misere legatos, & Sarmatæ amicitiã petẽtes. Seres etiã habitãtesq. sub ipso solo Indi, cũ gẽmis, & margaritis, Elephantes quoq; inter munera trahẽtes, nihil magis, quã longinquitatẽ viæ imputabant, quã quadrien-

nes operuerunt. Nihil acciderat in cõparationẽ cladis, quæ in posterum diem imminebat; nisi interueniſſet Deum miſeratio. Vn⁹ ex clade Craſſiana Parthico habitu caſtris adęquitat: & salute Latinè data, quum fidem ipſe feciſſet, quid immineret, edocuit: iã affuturũ cũ omnibus copijs Regem, irent retro, peterẽtq. mõtes ſic quoq; hoſtem fortaſſe nõ defore: atq; ita ſequuta eſt minor vis hoſtiũ, quàm imminebat. Adfuit tamen: deletæq. reliquę copię forent; niſi vrgentibus telis in modum grandinis, quadã ſorte quaſi docti; ꝑcubuiſſent in genua milites: &, elatis ſuper capita ſcutis, cæſorum ſpeciem præbuiſſent. Tũ Parthus arcus inhibuit. Deinde Romani, quũ ſe turſus extuliſsẽt, adeò res mlraculo fuit, vt vn⁹ ex Barbaris miſerit vocem: *Ite, & bene valete, Romani. merito vos victores fama gẽtiũ loquitur, qui Partho-*

rum

rum tela fertis. Nō minor ex aqua postea quā ab hostibus excepta clades. Infesta primùm siti regio: tum quibusdam Salmacidis fluui° infestior: nouissimeq. quum iam ab inualidis & auidè hauriebatur noxie etiam dulces fuere. Mox & ardores per Armeniam, & niues per Cappadociam, & vtriusq; cœli subita mutatio pro pestilentia fuit. Sic vix tertia parte de sedecim legionibus reliqua, quum argentum eius passim dolabris concideretur, & subinde inter moras mortem à gladiatore suo efflagitasset; egregius Imperator tandem profugit in Syriam: ibi incredibili quadam mentis vecordia, ferocior aliquanto factus est: quasi vicisset, quia euaserat.

BELLVM CVM ANTONIO ET Cleopatra. Caput XI.

FVror Antonij quatenus ambitu non interiret, luxu & libidine extinctus est. Quippe

post Parthos quum exosus arma, in ocio ageret; capt⁹ amore Cleopatræ, quasi bene gestis rebus, in regio se sinu reficiebat. Hæc mulier Aegyptia ab ebrio Imperatore precium libidinum Romanū imperium petit. Et promisit Antonius quasi facilior esset Partho Romanus. Igitur dominationem parare: nec tacite: sed patriæ nominis, togæ fascium oblitus, totus in monstrnm illud, vt mente, ita animo quoq; cultuq; desciuerat. Aureum in manu baculū: ad lat⁹ acinacis: purpurea vestis, ingentibus obstricta gemmis: diadema aderat vt Regina Rex ipse frueretur. Ad primam nouorum motuum famam Cæsar à Brundusio traiecerat, vt venienti bello occurreret: positisq. in Epiro castris, Leucadam Insulam, mōtéq. Leucaten & Ambraciensis sinus cornua infesta classe succinxerat. Nobis trecentæ amplius naues,

du-

ducentę non minus hoſtium:ſed
numerum magnitudo penſabat.
Quippe à ſenis in nouenos re-
morum ordinibus; ad hæc,turri-
bus atq;tabulatis alleuatæ,caſtel-
lorum & vrbiũ ſpecie, nõ ſine ge
mitu maris & labore ventorũ fe-
rebantur : quæ quidẽ ipſa moles
exitio fuit. Cæſaris naues à trire-
mibus in ſenos non amplius or-
dines creuerant. Itaq; habiles in
omnia,quæ vſus poſcebat,ad im-
pet⁹& recurſus, flexusq. capien-
dos;illas graueis & ad omnia pre
peditas : ſingulas plures adortæ,
miſſilibus ſimul, tum roſtris, ad
hoc,ignibus iactis, ad arbitrium
diſſipauere. Nec vlla re magis ho
ſtiliũ copiarum apparuit magni-
tudo,quàm poſt victoriam. Quip
pe immenſa claſſis naufragio;bel
li facto,toto mari ferebatur: Ara-
bumq.& Sabæorũ, & mille alia-
rum gentium Aſiæ ſpolia,purpu-
ram aurũq. in ripam aſſiduè mo-

ta ventis maria remouebant. Prima dux fugæ Regina cum aurea puppe veloq. purpureo se in altũ dedit: mox sequutus Antonius: sed instare vestigijs Cęsar. Ita nec parata in Oceanum fuga, nec munita pręsidijs vtraq; Aegypti cornua Paræthoniũ atq; Polusiũ ꝓfuere. Propè manus tenebantur. Prior ferrum occupauit Antonius. Regina ad pedes Cæsaris ꝓuoluta tẽtauit oculos ducis frustra: nam pulchtitudo intra pudicitiam Cæsaris fuit. Nec illa de vita, quę offerebatur; sed de parte regni laborabat. Quod vbi desperauit à Principe, seruariq. se triumpho vidit; incautiorem nacta cnstodiam, in Mansoleum se (sepulcra regum sic vocant) recipit. Ibi maximos, vt solebat, indu.a cultus, in differto odoribus solio iuxta suũ se collocauit Antonium, admotis ad venas serpẽtibus sic morte quasi somno, soluta est.

Bel-

BELLA ADVERSVS GENTES exteras. Caput XII.

HIc finis armorum ciuiliũ; reliqua
aduerſus exteras gentes:quæ di-
ſtricto circa mala ſua imperio,diuerſis
orbis oris cmicabãt.noua quippe pax:
nec dũ aſſuetæ frenis ſeruitutis tumi-
dæ gentiũ,inflataq. ceruices,ab impo
ſito nuper iugo reſiliebant.Ad Septẽ-
trionẽ conuerſa fermè plaga ferocius
agebat:Nurici,Illyrij,Pannonij, Dal-
matæ,Myſij Thraces & Daci, Sarmatæ
atq; Germani.NORICIS animos da-
bant Alpes,atq; niues, quò bellũ non
poſſet aſcẽdere.Sed oẽs illius cardinis
populos,Brẽnos,Senones,atq;Vindeli
cos per priuignũ ſuũ Claudiũ Druſũ
pacauit.Quæ fuerit callidarũ gentium
feritas, facile vel mulieres oſtẽdere:
quæ,deficiẽtib.telis,infãtes ipſos,affli
ctos humi,in ora militũ aduerſa miſe-
runt. ILLYRII quoq; ſub Alpibus a-
gunt,imasq. valles earũ, & quædam,
quaſi clauſtra,cuſtodiunt,abruptis tor
rentib implicati. In hos expeditionẽ
ipſe ſũpſit,fieriq. põtẽ imperauit.Hic
ſe & aquis & hoſte turbantib.,cũctan-
ti ad aſcensũ,militi ſcutũ de manu ra
puit:& in via primus, tũc agmine ſe-
quuto.quũ Illyricus multitudine pon
tẽ ſuccidiſſet,ſaucius manib. ac cruri-
bus,ſpecioſiore ſanguine, & ipſo peri

cu-

culo auguſtior, terga hoſtiũ percecidit. PANNONII duobus ſaltib. ac tribus fluuijs, Drauo, Sauo, Iſtroq. vallãtur, populati proximos, intra ripas ſe recipiebãt. In hos domãdos M. Vibiũ miſit: cęſi sũt in vtriſq; fluminib. Arma victorũ nõ ex more belli, cremata: ſed capta sũt, & in ꝓfluẽtes data; vt cęteris, qui reſiſtebant, victoria ſic nunciaretur. Dalmatæ pleruñq; ſub ſyluis agunt, inde ad latrocinia próptiſſimi. Hos iã quidẽ Martius incenſa vrbe Delminio quaſi detruncauerat. Poſtea Aſinius Pollio gregib., armis, agris multauerat (hic ſecũdus Orator) ſed Auguſtus perdomãdos Vibio mãdat. qui efferũ genus fodere terras coegit, aurumq. venis repurgare: quod alioquin gens oĩum cupidiſſima, ſtudioſa diligẽtia acquirit, vt illud in vſos ſuos ſeruari videatur. MYSI quã feri, quã truces fuerint, quã ipſorũ etiã barbari barbarorũ, horribile dictu eſt: Vnus ducũ, ante aciẽ poſtulato ſilẽtio, Qui vos, inquit, eſtis? Reſpõſũ inuicẽ: Romani gentiũ dñi. Et illi: Ita, inquiũt ſi nos viceritis. Accepit omen Marcus Craſſus. Illi ſtatim ante aciẽ immolato equo cõcepere votũ, vt cęſorũ extis ducũ, & litarẽt & veſcerẽtur. Deos audiſſe crediderim: nec tubã ſuſtinere potuerũt. Non minimũ terroris incuſ-

ſis

fit Barbaris Canidius Centurio, ſatis
barbaræ, efficacis tñ apud pares homi-
nes ſtoliditatis: qui foculũ gerẽs ſuper
caſſidem, ſuſcitatã motu corporis flã-
mã, velut ardẽti capite, fundebat. An-
te hos THRACVM maximus populus
deſciuerat. Ille & ſignis militarib. &
diſciplinæ, armis etiã Romanis aſſue-
uerat. Sed à Piſone perdomiti, in ipſa
captiuitate rabiem oſtendere: quippe
quũ catenas morſibus tẽtarẽt, feritatẽ
ſuã ipſi puniebãt. DACI montib. in-
hærent Cotiſonis Regis imperio: quo-
ties cõcretus in gelu Danubius iũxe-
rat ripas, decurrere ſolebãt, & vicina
populari. Viſũ eſt Cęſari Auguſto gẽ-
tẽ aditu difficillimã ſubmouere. Miſſo
igitur Lẽtulo, vltra vlteriorẽ repulit
ripã: citra, præſidia cõſtituit. Sic tũ Da-
cia nõ victa, ſed ſubmota, atq; dilata
eſt. SARMATÆ patentib. cãpis ine-
quitãt & hos per eundẽ Lentulũ pro-
hibere Danubio ſatis fuit. Nihil pręter
niues, raraſq; ſyluas habẽt: tanta bar-
baries eſt, vt pacem non intelligant.

GERMANIAM quoq; vtinã vince-
re tanti nõ putaſſet, magis turpiter a-
miſſa eſt, quã glorioſè acquiſita. Sed
quatenus ſciebat patrẽ ſuũ Cęſarẽ, bis
traiecto põte Rheni, quæſiſſe bellũ, in
illius honorẽ cõcupijt facere Prouin-
ciam: & factũ erat, ſi barbari tam vitia
no-

nostra, quàm imperia ferre potuissent. Missus in eã prouinciã Drusus primos domuit Vsipetes. inde Tenctheros percurrit, & Cattos. Nã Marcomanorum spolijs insignib. quendam editũ tumulũ in trophæi modũ excoluit. Inde validissimas nationes, Cheruscos, Sueuos, & Sicambros pariter aggressus est. Qui viginti cẽturionibus incrematis, hoc velut sacramẽto sumpserãt, bellũ, adeò certa victoriæ spe, vt prædam in antecessum pactione diuiserint. Cherusci equos, Sueui aurũ & argentum; Sicambri captiuos elegerant. Sed oĩa retrorsũ. Victor nãq; Drusus equos pecora, torques eorũ, ipsosq. prędа diuisit, & vendidit. Præterea in tutelam prouinciæ præsidia, atq; custodias vbique disposuit per Mosam flumen, per Albim, per Visurgim. Nam per Rheni quidẽ ripã quinquaginta amplius castella direxit: Bonnam, & Gesoniã cũ põtibus iunxit, classibusq. firmauit: inuiũ atq; inaccessum in id tẽpus Hercynium saltũ patefecit. Ea deniq; in Germania pax erat, vt mutati homines, alia terra, celũ ipsum mitius, moillusq. solito videretur. Deniq; nõ per adulationẽ, sed ex meritis, defuncto ibi fortissimo iuuene, ipsi, quod nũquã alias, senatus cognomen ex prouincia dedit. Sed difficilius est Prouincias su-

nostra, quàm imperia ferre potuisset.
Missus in eā prouinciā Drusus primos
domuit Vsipetes. inde Tenctheros per-
currit, & Cattos. Nā Marcomanorum
spolijs insignib. quendam editū tumu-
lū in trophæi modū excoluit. Inde va-
lidissimas nationes, Cheruscos, Sue-
uos, & Sicābros pariter aggressus est.
Qui viginti cēturionibus incrematis
hoc velut sacramēto sumpserāt, belli
adeò certa victoriæ spe, vt prædam in
antecessum pactione diuiserint. Che-
rusci equos, Sueui aurū & argentum; Si-
cambri captiuos elegerant. Sed omnia
retrorsū. Victor nāq; Drusus equos, pe-
cora, torques eorū, ipsosq. prędā diui-
sit, & vendidit. Præterea in tutelam
prouinciæ præsidia, atq; custodias vbi-
que disposuit per Mosam flumen, per
Albim, per Visurgim. Nam per Rheni
quidē ripā quinquaginta amplius ca-
stella direxit: Bonnam, & Gesoniā cū
pōtibus iunxit, classibusq. firmauit. In-
uiū atq; inaccessum in id tēpus Her-
cynium saltū patefecit. Ea denique in
Germania pax erat, vt mutati homi-
nes, alia terra, cęlū ipsum mitius, mol-
liusq. solito videretur. Deniq; nō per
adulationē, sed ex meritis, defuncto
ibi fortissimo iuuene, ipsi, quod nūquā
alias, senatus cognomen ex prouincia
dedit. Sed difficilius est Prouincias
su-

stinere, quā facere, virilib⁹ parātur,
iure retinētur. Igitur breue id gaudiū
fuit: quippe Germani victi magis, quā
domiti erāt: moresq. nr̄os magis, quā
arma, sub Imperatore Druso suscepe-
rāt. Postquā vero ille defūctus est, Va-
ri, Quintilij libidinē, ac superbiā haud
secus, quā sæuitiā, odisse ceperunt. Au-
sus ille agere cōuentū, & in castris se
direxerat, quasi violentiā barbarorū,
& lictoris virgis & præconis voce pos-
set inhibere: at illi, qui iā pridē rubigi-
ne oblitos enses, inertesq. mœrerēt e-
quos, vt primū togas, & sæuiora armis
iura viderūt, duce Arminio arma cor-
ripiunt, quū interim tāta erat Varo pa-
cis fiducia, vt ne prędicta quidē, & pro-
dita per Segestem vnū ducum, coniu-
ratione cōmoueretur. Itaq; improui-
dū, & nihil tale metuentē improuiso
adortu, quū ille, ò securitas, ad tribu-
nal citaret, vndiq; inuadūt, castra ra-
piunt, tres legiones opprimuntur. Va-
rus perditas res eodē, quo Cannensē
diē Paulus, & fato est, & animo sequu-
tus. Nihil illa cæde per paludes, perq.
syluas cruētius; nihil insultatione bar-
barorū intolerantius, præcipuè tn̄ in
causarū patronos. Alijs oculos, alijs
manus amputabāt: vnius os sutū recisa
prius lingua, quā in manu tenens bar-
barus. Tandē, inquit, vipera sibilare
de-

desiste. Ipsius quoq; consulis corpus, quod militũ pietas humi abdiderat, ef fossũ. Signa & aquilas duas adhuc bar bari possidẽt, tertiã signifer, priùsquã in manus hostiũ veniret, euulsit, mersãq. intra baltei sui latebras gerẽs, in cruenta palude sic latuit. Hac clade fa ctũ, vt imperiũ quod in litore Oceani non steterat, in Ripa Rheni fluminis staret. Hæc ad Septentrionem.

Sub Meridiano tumultuatũ magis, quã bellatũ est. Musulanios, atq; Gætulos accolas Syrtiũ, Cosso duce cõpe scuit: vnde illi Gætulici cognomen, La tius victoria patet. Marmaridas, atque Garamãtas Curinio subigẽdos dedit. Potuit, & ille redire Marmaricus, sed modestior in æstimanda victoria fuit.

Ad Orientẽ plus negotij cũ Armenijs, huc alterum Cęsar ex nepotibus suis misit: ambo fato breues: sed al ter inglorius, Massiliæ quippe Lucius morbo soluitur in Lycia Gaius ex vulnere, quũ Armeniã ad Parthos se subtrahẽtẽ recipit. Armenios victo rege Tigrane in hoc vnũ seruitutis gen⁹ Põ peius assueuerat, vt rectores à nobis acciperent. Intermissum ergo ius: per hunc recuperatũ, nõ incruẽto, nec inulto tñ certamine. Quippe Cleones, quẽ Rex Artaxatis prę fecerat simulata proditione, adortus virũ intentũ li

bel-

bello,quē,vt thesaurorū rationes,cōtinentē,ipse porrexerat,stricto gladio ferit. inde recreatus ex vulnere,interpretatus in tempore est. Cæterum barbarus vndiq; infesto exercitu oppressus gladio,& pyra, in quā se percussus immisit,superst iti etiamnū Cæsari satisfacit. Sub Occasu pacata ferè omnis Hispania,nisi quā Pirenei desinentis scopulis inhærentē citerior alluebat Oceanus. Hic duæ validissimæ gētes,Cantabri,& Astures,immunes imperij,agitabāt, Cantabrorū, & prior, & altior,& magis pertinax in rebellando animus fuit,qui nō contēti libertatē suā defendere, proximis etiā imperitare tētabant. Vaccæosq. ,& Turgumos, & Aurigonas crebris incursionibus fatigabant. In hos igitur, quia vehemētius agere nūciabatur,nō mandata expeditio,sed sūpta est. Ipse venit secus Amnicū Castra posuit,ide partito exercitu,totā in diem amplexus Cantabriā efferam gentē ritu ferarū quasi indagine debellabat. Nec ab Oceano quies,quū infesta classe ipsa quoq; terga hostiū cæderentur. Primum aduersus Cantabros sub mœnib. Belgicæ prœliatus est. Hinc fuga in eminentissimū Vinniū montē,quò maria prius Oceani,quam arma Romana ascensura esse crediderant. Tertio A-

ra-

racillū oppidū magna vi repugnabat.
Captū tñ postremo fuit, Medulli Mō-
tis obsidio, quē perpetua quindecim
milium fossa cōprehensum cinxit, vn
dique simul adeūte Romano. Postquā
extrema barbari vident, certatim ig-
ferro inter epulas, venenoq., quod i
vulgo ex arboribus taxis exprimitur
prēripuere mortē. seque pars maior
captiuitate, quę videbatur vindicaue
re. Hæc per Antistium, Furniū, Agri
pam legatos hybernans in Taracon
maritimis Cæsar accepit. Ipse præsens
hos deduxit montibus, hos obsidibus
adstrinxit, hos sub corona iure bel
venumdedit. Digna res lauro, digna
currū senatui visa est: & iam Cæs
tantus erat, vt posset triūphos cōtem
nere. Astures per idē tempus ingēti
agmine à montibus suis descende-
nec temere sūptus, barbaricus impe-
tūs, sed positis castris apud Asturā flu-
men, trifariam diuiso agmine, tria si-
mul Romanorū castra aggredi para-
bant. Fuisset & anceps, & cruentū, &
vtinā mutua clade certamen, cum ta
fortibus, tam subito, tam cū cōsilio ve-
niētibus, nisi Dridecini prodidissēt, à
quibus prēmonitus Carisius, cū exer-
tu adueniēs, oppressit cō[illegible] sic quo-
que tñ nō incruēto cer[illegible]. Reli-
quias fusi exercitus valid[illegible] ci-
[illegible]

tas Lācia excepit, vbi adeo certatum
est, vt quū in captā vrbem facē posce
rentur ægrè dux impetrauerit veniā,
vt victoriæ Romanæ stās potius esset,
quam incensa monumentū. Hic finis
Augusto bellicorū certaminū fuit: idē
rebellādi finis Hispaniæ. Certa mox
fides, & æterna pax: cū ipsorū ingenio
in pacis partes prōptiore, tum cōsilio
Cæsaris, qui fiduciā montiū timens, in
quos se recipiebāt castra sua, sed quæ
in plano erāt habitare, & incolere ius
sit. Ingētis esse cōsilij illud obseruari
cępit. Natura regionis circa se oīs au
rifera, minijq. & chrysocollæ, & alio-
rū colorū ferax. Igitur exerceri solū
iussit. Sic Astures, latētes in profun-
do, opes suas, atq; diuitias dum alijs
quęrūt, nosse cęperunt. Omnibus ad
Occasū, & Meridiē pacatis gentib.; ad
Septentrionem quoq; duntaxat intra
Rhenū, atq; Danubiū: itē ad Orientem.
intra Tigrin, & Euphratem, illi quoq;
reliqui, qui immunes imperij erāt, sen-
tiebāt certe magnitudinē, & victoriā
gentiū Populi Romani reuerebantur.
Nā & Scytha misere legatos, & Sar-
matæ amicitiā petētes. Seres etiā ha-
bitātesq; sub ipso solo Indi, cū gēmis,
& margaritis, Elephantes quoq; inter
munera trahētes, nihil magis, quā lon
ginquitatē viæ imputabant, quā qua-
drien-

driēnio impleuerant: & tamen ipse hominū color ab alio venire cælo fatebatur. Parthi quoq; quasi victoriæ pęniteret, rapta clade Crassiana, vltro signa retulere. Sic vbiq; cuncta, atq; cōtinua totius gñis humani aut pax fuit, aut pactio. Aususq. tandē Cæsar Augustus, septingētesimo ab Vrbe condita anno, Ianū geminū claudere, his ante se clausū, sub Numa Rege, & victa primū Carthagine. Hinc cōuersus ad pacē, pronum in oīa mala, & in luxuriā fluens seculū. grauibus seuerisq. legib. coercuit. Ob hęc tot facta ingētia Dictator perpetuus, & Pater patriæ dictus. Tractatū etiā in Senatu, an, quia condidisset imperiū, Romulus vocaretur. Sed sanctius & reuerentius visū est nomen AVGVSTI: vt scilicet iam tum, dum colit terras, ipso nomine, & titulo consecraretur.

F I N I S.

driēnio impleuerant: & tamen ipse ho-
minu color ab alio venire cælo iaceba-
tur. Parthi quoq; quasi victoriæ pœ-
teret, rapta clade Crassiana, vltro si-
gna retulere. Sic vbiq; cuncta, atq; c-
tinua totius gñis humani aut pax fu-
aut pactio Aususq. tandē Cæsar Aug-
stus, septingētesimo ab Vrbe condi-
anno, Ianū geminū claudere, his an-
se clausū, sub Numa Rege, & victa p-
mū Carthagine. Hinc cōuersus ad pa-
cē, pronum in oia mala, & in luxur-
fluens seculū grauibus seuerisq. legib-
coercuit Ob hæc tot facta ingētia Di-
ctator perpetuus, & Pater patriæ di-
ctus. Tractatū etiā in Senatu, an, quia
condidisset imperiū, Romulus voca-
retur. Sed sanctius & reuerentius vi-
sū est nomen AVGVSTI: vt scilicet
iam tum, dum colit terras, ipso nomi-
ne, & titulo consecraretur.

F I N I S.